

TILASTOTARKASTELU

Tietotyö maaseutu- alueilla

**MITÄ KERTO VAT
TILASTOT?**

MDI

©2022 MDI Public Oy

Tietotyö maaseutualueilla — mitä kertovat tilastot?

Kirjoittajat Rasmus Aro, MDI, Henrika Ruokonen, MDI ja Jani Varjonen, MDI

Valokuvat Aleksi Koivisto, Anssi Kumpula, Sari Rannanpää, Kirsi Siltanen ja Iina Tunkkari

Kansi, ulkoasu ja taitto Anssi Kumpula, MDI

Tämä tilastotarkastelu on tehty osana Monipaikkaisuus, paikkariippumattomuus ja maaseudun tietotalous (MATTI) -hanketta, jota rahoittaa maa- ja metsätalousministeriö Maaseutupolitiikan neuvoston asettaman hankeryhmän esityksestä, Mäkelän valtakunnallisiin maaseudun tutkimus- ja kehittämishankkeisiin suunnatuista varoista.

ISBN 978-952-69829-3-9 (PDF)

mdi.fi

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 TIIVISTELMÄ — TILASTOANALYYSIN KESKEISET JOHTOPÄÄTÖKSET	7
3 TARKASTELUN LUOKITUKSET	13
3.1 Tietotyö ja tarkastelun aineistot	13
3.2 Suomen ympäristökeskuksen kaupunki—maaseutuluokitus	14
3.3 Kuntaluokitukset	16
4 TIETOTYÖN KEHITYS SUOMEN MAASEUDUILLA	19
4.1 Tietotyötä tekevät maaseudulla	19
4.2 Tietotyön työpaikat maaseudulla	30
4.3 Tietotyön yritystoimipaikat maaseudulla	39
5 MONIPAIKKAINEN TIETOTYÖ	47
5.1 Etätyö	47
5.2 Pendelöinti	49
5.3 Vapaa-ajan asunnoilta tehty tietotyö	50
LIITE 1. MAASEUTUALUEIDEN DEMOGRAFINEN KEHITYS JA NYKYTILA	55
LIITE 2 TYÖVOIMA, TYÖLLISET JA ELINKEINORAKENNE SUOMESSA	71

1 JOHDANTO

MATTI-hankeen tavoitteena on tuottaa tietoa monipaikkaisuuden ja paikkariippumattomuuden vaikutuksista maaseudun kestävään tietotalouteen. Vaikka tietotaloutta, monipaikkaisuutta ja paikkariippumattomuutta on tutkittu merkittävästi Suomessa, aihepiiristä on tehty vain suhteellisen vähän tilastotarkasteluja, joiden pohjalta voidaan muodostaa tarkka yleiskuva etenkin maaseudun tietotalouden tilasta sekä tämän yhtymäpinnoista monipaikkaisuuden ja paikkariippumattomuuden ilmiöihin. Maaseudun tietotalouden, monipaikkaisuuden ja paikkariippumattomuuden kehittämiseksi on kuitenkin hyvin tärkeä hahmottaa näiden ilmiöiden nykytila ja mennyt kehitys, jotta maaseudun kehittäminen näiden aihepiirien saroilla nojaa oikein tunnistettuun toimintaympäristöön sekä yhteiskunnassa vaikuttaviin muutostekijöihin.

Tämän tilastoanalyysin tavoitteena on muodostaa yleiskuva maaseudun tietotalouden nykytilasta ja kehityksestä työntekijöiden, työnantajien ja yritysten näkökulmasta sekä arvioida monipaikkaisuuden ja paikkariippumattomuuden merkitystä osana maaseudun tietotaloutta. Tilastokatsaus paikkaa merkittävää puutetta maaseudun tietotyön nykytilan tutkimuksessa, sillä useimmat tietotaloutta käsittelevät tutkimukset ovat jo suhteellisen vanhoja tai eivät keskity maaseutualueisiin. Tilastotarkastelun pohjalta tehty yleiskuva muodostaa pohjan MATTI-hankkeen muille työvaiheille ja toisaalta nostaa esille tilastointiin liittyviä keskeisiä puutteita ja haasteita, joita yritetään ratkaista työn myöhemmissä vaiheissa. Tilastotarkastelun tavoitteena on myös herättää keskustelua tietotaloudesta ja monipaikkaisuudesta sekä kannustaa ilmiön aiempaa laajempaan tarkasteluun ja huomiointiin niin politiikan kuin tutkimuksen saralla.

Tilastotarkastelussa maaseutua on tarkasteltu yhden yksikön sijaan monipuolisena ja heterogeenisenä toimintaympäristönä eri maaseutualueiden erojen esille nostamiseksi. Tarkastelu nojaa sekä hallinnollisiin rajoihin perustuviin kuntien

luokitteluihin sekä paikkatietopohjaisiin SYKE:n kaupunki-maaseutualueisiin, jotta maaseudun erot tietotaloudessa, monipaikkaisuudessa ja paikkariippumattomuudessa nousevat esiin. Maaseutualueiden kehitystä on verrattu myös erityyppisten kaupunkialueiden kehitykseen yhtenevien ja eria-alueiden välisten yhteyksien ja vuorovaikutussuhteiden esille tuomiseksi. Aineistona tutkimuksessa on käytetty erinäisiä vapaasti saatavilla olevia sekä maksullisia tilastolähteitä, joiden lisäksi tutkimusta on täydennetty erikseen Tilastokeskukselta tilatulla materiaalilla.

TILASTOANALYYSI JAKAANTUU VIITEEN LUKUUN sekä liitteisiin. Johdanto muodostaa ensimmäisen luvun ja **toisessa luvussa** on esitetty yhteenveto, keskeisimmät johtopäätökset ja pohdinnat tilastoanalyysin pohjalta. **Kolmannessa luvussa** on määritetty keskeisimmät analyysin luokitukset ja käsitteet. **Neljännessä luvussa** maaseudun tietotyötä on tarkasteltu kolmesta näkökulmasta: tietotyötä tekevien henkilöiden, työpaikkojen sekä yritystoimipaikkojen näkökulmasta. **Viidennessä luvussa** on tarkasteltu monipaikkaisuuden ja paikkariippumattomuuden suhdetta tietotyöhön maaseutualueilla. Lisäksi analyysin liitteenä on kattava kuvaus maaseutualueiden demografisen toimintaympäristön kehityksestä, joka taustoittaa tietotyön kehitystä maaseudulla tarkastelujakson aikana. Liiteosion tausta-analyysi täydentyy myöhemmin katsauksella elinkeinorakenteen ja työllisyyden kehitykseen sekä yritysdynamiikkaan Suomessa.

MATTI-hanke ja osana tätä tehty tilastotarkastelu on rahoitettu maa- ja metsätalousministeriön maaseutupolitiikan neuvoston asettaman hankeryhmän esityksestä, Makeran valtakunnallisiin maaseudun tutkimus- ja kehittämishankkeisiin suunnatuista varoista. Tilastoanalyysin toteutuksesta on vastaan-ut aluekehittämisen konsulttitoimisto MDI.

2 TIIVISTELMÄ — TILASTOANALYYSIN KESKEISET JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä tarkastelussa tietotyötä tarkasteltiin 14 toimialan näkökulmasta maaseutualueilla tietotyötä tekevien henkilöiden, tietotyöpaikkojen, yritysten ja monipaikkaisuuden näkökulmasta.

Tarkastelu perustui vuosien 2008–2019 tilastotietoihin sekä kuntatasolla että paikkatietopohjaisella kaupunki–maaseutuluokituksella. Tarkastelun pohjana toimivat kolme erikseen tilattua tilastoainestoa sekä laaja kokoelma muita tilastolähteitä. Koska tarkastelu nojaa tilastoihin sekä jo olemassa oleviin luokituksiin, tuloksia ei tule tulkita tietotyön kattavana kuvauksena, vaan ennemminkin tilastoissa tunnistetun tietotyön tarkasteluna.

Tilastoista havaittuna tietotyön merkitys on maaseutualueilla yhä vähäinen. Suurin osa tietotyötä tekevästä ja tietotyöpaikoista sijaitsevat kaupunkialueilla. Kaupunkialueiden painoarvo tietotyössä on merkittävästi suurempi kuin niiden painoarvo kaikissa työpaikoissa ja työllisissä. Tietotyö keskittyy myös kaupunkialueilla etenkin suurimpiin kaupunkeihin ja näiden sisällä etenkin sisemmälle kaupunkialueelle. **Tietotyön kaupunkimaisuus heijastuu myös maaseudulle.** Tietotyö on yleisintä kaupungin läheisellä maaseudulla, jonka tietotyö on vahvasti yhteydessä läheisen kaupungin tietotyöhön pendelöinnin muodossa. Kaupunkien vaikutusalueen ulkopuolella tietotyö keskittyy etenkin maaseudun paikalliskeskuksiin, joissa tietotyö on merkittävästi yleisempää kuin ydinmaaseudulla tai harvaan asutulla maaseudulla.

Vastaavasti maakuntatasolla kaupunkien tietotyön ”spill over” (ns. *läikkyminen*) on havaittavissa suurten kaupunkien ympärillä muodostuvina tieto-

työn kehinä. Kaupungeista katsoen syrjäisimmissä kunnissa tietotyö on selvästi vähäisintä. Maakuntatasolla erot tietotyön merkityksessä ovat suuria, joskin näitä eroja selittävät etenkin erityyppiset maakuntien keskustaajamit. Etenkin merkittävässä yliopistomaakunnissa tietotyö on yleistä, kun taas alkutuotantoon tai teollisuuteen nojaavissa maakunnissa tietotyö on selvästi vähäisempää.

Maaseudun haasteena on myös tietotyön rakenne. Kaupungin läheistä maaseutua lukuun ottamatta tietotyöpaikkojen rakenne on suhteellisen yksipuolinen maaseutualueilla, ja etenkin koulutuksen (sekä laajemmin julkisten toimijoiden) merkitys on korostunut, kun taas osan tietotalojen merkitys jää hyvin vähäiseksi. Maaseudun sisällä kaupungin läheisen maaseudun tietotalojen rakenne heijastelee läheistä kaupunkia. Paikalliskeskustoissa on kaupungin läheisen maaseudun jälkeen monipuolisin tietotalojen rakenne: koulutuksen lisäksi alueella korostuvat esimerkiksi rahoituspalvelut sekä hallinto- ja tukipalvelut liike-elämälle. Ydinmaaseudulla ja harvaan asutulla maaseudulla taas korostuva tietotala on lähinnä koulutus, jonka todellinen merkitys jää kuitenkin paikalliskeskustoja vähäisemmäksi. Myös tämä havainto korostaa tietotyön keskittynyttä roolia: **maaseudulla monipuolinen tietotyö on keskittynyt paikallisiin keskuksiin, jotka ovat vuorovai-
kutussuhteessa läheiseen muuhun maaseutuun.** Havainto vastaa Kuntaliiton seutukaupungeja¹ käsittelevää *Pieni kaupungistuminen* -selvitystä (2020)², jossa havaittiin väestön keskittävän paikallisiin keskuksiin seutukaupunkien sisällä.

¹ Nimestään huolimatta useimmat seutukaupungit ovat maaseutupolitiikan kannalta hyvin relevantteja maaseudun paikalliskeskustoja, joihin kuuluu huomattavia maaseutualueita.

² <https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/Seutukaupungit%2C%20pieni%20kaupungistuminen.pdf>

Erityisesti toimiala J informaatio- ja viestintä on erittäin keskittynyt kaupunkialueille: yli 90 prosenttia alan työpaikoista ja työllisistä sijoittuvat kaupunkialueille (kaupunkialueilla sisemmän kaupungin merkitys korostuu erityisen voimakkaasti). Alalla erittäin keskeinen kasvuala ”62. ohjelmistot, konsultointi ja siihen liittyvä toiminta”, johon esimerkiksi ohjelmistojen tuottaminen (”koodaaminen”) sijoittuu, on erityisen vahvasti keskittynyt kaupunkieihin. Alan työllisistä vain 6,8 prosenttia asuu maaseudulla, ja vain joka viideskymmenes asuu ydinmaaseudulla tai harvaan asutulla maaseudulla.

Tietotyön kehitys vuosien 2008—2018 aikana oli myös maaseutualueiden näkökulmasta haasteellista. Tietotyöläisten ja tietotyöpaikkojen määrä laski maaseudulla voimakkaasti ajanjakson aikana. Suurin osa työllisen väestön supistumisesta perustuu ylipäätään väestön voimakkaaseen supistumiseen maaseutualueilla saman ajanjakson aikana, mutta myös maaseudun tietotyön yksipuolinen rakenne selittää heikkoa kehitystä. Maaseudun tietotyö painottuu koulutuksen alalle, jossa työpaikkojen määrä väheni maaseutualueilla erittäin voimakkaasti vuosien 2008—2018 aikana. Vastaavasti maaseudun paikalliskeskusten näkökulmasta keskeiseltä rahoituspalvelualalla työpaikkojen määrä supistui hyvin voimakkaasti tarkastelujakson aikana.

Kaupunkialueiden ja maaseutualueiden kehitys oli erisuuntaista vuosien 2008—2018 aikana. Samalla kun maaseudulla tietotyötä tekevien määrä ja tietotyöpaikkojen määrä väheni, kaupunkialueilla tietotyötä tekevien ja tietotyöpaikkojen määrä kasvoi merkittävästi. Tätä selittävät monet tekijät, joista ehkä keskeisin on kaupunkien voimakas väestönkasvu ylipäätään ajanjakson aikana. Ero kehityksessä säilyy kuitenkin, vaikka väestönkasvun vaikutus huomi-

oitaisiin. Osaltaan kaupunkien monipuolinen tietotyöpaikkarakenne on vähentänyt yksittäisten alojen heikon kehityksen vaikutuksia. Lisäksi esimerkiksi koulutuksen toimialalla työpaikkojen määrä kasvoi kaupungeissa, samalla kun maaseutualueilla työpaikkojen määrä väheni. **Hyvin keskeinen maaseutualueiden ja kaupunkialueiden tietotyön kehitystä erottava tekijä on toimiala J informaatio ja viestintä ja etenkin alatoimiala 62.** Tälle alalle syntyi kaupunkieihin yli 17 600 työpaikkaa vuosien 2008—2018 aikana, kun taas maaseudulle syntyi samalle alalle vain 790 työpaikkaa. Vastaavasti maaseutualueet eivät päässeet tarkastelujakson aikana mukaan usean muun kasvavan tietualan kasvuun tai kasvu jäi hyvin vaatimattomaksi. Vaikka tietotyön voi väittää tarjoavan merkittäviä mahdollisuuksia maaseutualueille, nämä mahdollisuudet eivät ole realisoituneet koko maaseudun näkökulmasta vuosien 2008—2018 aikana.

Yritystoimipaikkojen tarkastelu rajoittuu kuntaperusteisiin luokitteluihin, eikä aineisto mahdollista tarkempaa erottelua kuntien sisällä eri aluetyyppeihin. Tietotalan toimipaikkojen määrä on tarkasteluajanjaksolla kasvanut kaikissa kaupunki-maaseutukuntaluokissa, mutta maaseutumaisissa kunnissa kehitys on ollut selvästi alhaisempaa kuin kaupunkimaisissa kunnissa. Tietotalan yritystoimipaikkojen määrä kasvoi Suomessa vuosien 2008—2019 aikana 14 632 toimipaikalla. Tästä kasvusta 90 prosenttia sijoittui kaupunkimaisiin kuntiin. Kehityksen eriytyminen siis nousee esille myös toimipaikkoja tarkasteltaessa.

Alueiden ja maaseutualueiden välillä kehityserot olivat huomattavan suuria. Kaupunkien ”spill over” -efekti heijastui myös maaseudun tietotyön kehitykseen. **Yksinkertaistettuna mitä lähempi sijainti kunnalla tai alueella on suureen tietotyön keskukseen, sitä vahvempaa tietotyön kehitys alueella oli.** Ratkaisevaa ei ole ehkä niinkään kunnan tai alueen tyyppi (kaupunki-

maaseutu) vaan se, miten se pystyy hyötymään kaupungeista löytyvästä ja niihin keskittyneestä infrastruktuurista (ml. koulutus, tiedontuotanto) ja verkostoista. Maaseutualueista tämä näkyy etenkin kaupungin läheisellä maaseudulla, jonka tietotyön kehitys oli vuosien 2008—2018 aikana huomattavasti vahvempaa kuin muun maaseudun. **Tämän kehityksen perusteella vuosien 2008—2018 tietotyö ei ollut paikkariippumattontaa, vaan ennemmin hyvinkin vahvasti sidottua paikkaan ja paikan sijaintiin.**

Suurten tietotyön keskittymien vaikutus heijastui maaseudulla lähinnä kaupungin läheiselle maaseudulle. Muilla maaseutualueilla tietotyön kehitys oli haasteellisempaa, mutta alueiden välillä oli myös eroja. **Maaseudun paikalliskeskuksissa tietotyötä tekevien ja tietotyöpaikkojen määrät vähenivät merkittävästi, mutta selvästi maltillisemmin kuin ydinmaaseudulla tai harvaan asutulla maaseudulla.** Eroavan kehityksen johdosta tietotyö keskittyi aiempaa voimakkaammin myös maaseudulla kohti paikallisia keskuksia. Ydinmaaseudulla ja harvaan asutulla maaseudulla kehitys oli sen sijaan molemmissa haastavaa ja suhteellisen vastaavaa, joskin harvaan asutun iäkäämpi ikärakenne näkyi alueen työllisen työvoiman heikompana kehityksenä.

Tiivistettynä tietotyön kehitystä leimasi vuosien 2008—2018 aikana keskittyminen kaikilla aluetasoilla. Maan suurimpien keskusten ja maakuntien painoarvo tietotyössä kasvoi ajanjakson aikana muun maan kustannuksella. Maakuntien sisällä taas tietotyö keskittyi käytännössä kaikissa maakunnissa kohti maakunnan väestöllisiä keskuksia reuna-alueiden kustannuksella. Paikallisemmalla tasolla taas tietotyö keskittyi kohti paikallisia keskuksia, esimerkiksi seutukaupunkien keskustaajamiin, ydinmaaseudun ja harvaan asutun maaseudun kustannuksella.

Vaikka maaseudun tietotyön kokonaiskuva on haastava ja ehkä jopa synkkä, ei tietotyön suuri

merkitys tai vahva työpaikkakehitys ole pois suljettua syrjäisiltäkään maaseutualueilta. **Kuntatasolla on merkittävästi yksittäisiä maaseutumaisia kuntia, joissa tietotyön merkitys on suuri ja/tai tietotyöllisten määrä on kasvanut merkittävästi.** Näitä tapauksia selittävät sekä julkisen että yksityisen sektorin toimijat. Yksittäisen kunnan omista lähtökohdista on mahdollista kehittää maaseudun tietotyötä ja luoda edellytykset maaseutumaiseen tietotyöhön. Keskeistä on kuitenkin tunnistaa kyseisen alueen edellytykset ja mahdollisuudet tietotyön roolin kasvattamiseen.

Monipaikkaisuus tarjoaa myös maaseutualueille mahdollisuuksia tietotyön näkökulmasta. Esimerkiksi tietualan pientoimipaikkavaltaisuus soveltuu ajatukseen monipaikkaisesta ja paikkariippumattomasta työskentelystä. Tietualan toimipaikoista 93,3 prosenttia oli vuonna 2019 alle 10 henkeä työllistäviä. Kaikkien monipaikkaisuuden tarjoamien mahdollisuuksien realisoituminen ei ole vielä varmaa tai itsestään selvää. Tämän lisäksi kaikki maaseutumaiset kunnat eivät oletettavasti pysty hyödyntämään näitä mahdollisuuksia, vaan monipaikkaisuus saattaa syventää eroja maaseutumaisen kuntien tietotyössä. Monipaikkaisen tietotyön merkityksen tutkimisen haasteena ovat kuitenkin hyvin puutteelliset tilastotiedot koko monipaikkaisuuden ilmiöstä.

Etätyöskentely on erityisen yleistä tietotyöaloilla. Etätyöskentely vähentää (muttei yleensä poista kokonaan) työpaikan ja työnteikijän asuinpaikan välisen etäisyyden merkitystä. Tämä tuo asuinpaikkavalintojen ”mahdollisuuksien kentälle” uusia vaihtoehtoja ja madaltanee kynnystä muuttaa maaseutumaiseen kuntaan, vaikka sijainti olisi etäinen suhteessa suurempiin kaupunkeihin. Pandemian aikana tämän vaikutus näkyy jo muuttoliikkeessä, ja tietotyöläisten houkuttelu maaseutumaiseen kuntaan ei enää nojaa vain lähialueen työmarkkinoiden tietotyömahdol-

lisuuksiin. Etätöskentelyn yleistyminen toimii myös toiseen suuntaan maaseutualueiden eduksi: etätöskentely voi mahdollistaa työvoiman helpomman saannin alueelle ja aloille, joille on ollut perinteisesti haastava löytää osaavaa työvoimaa. Vuosien 2008—2018 tietotyön kehityksessä paik-kariippuvuus oli suurta, mutta covid-2019-pandemian seurauksena paikkariippumaton työskentely on yleistynyt merkittävästi. Tämän voi olettaa luovan edellytyksiä aiempaa vahvemmalle tietotyön kehitykselle maaseudulla.

Etätöön lisääntymisen seurauksena pandemian aikana vapaa-ajan asunnoilta tehty etätö yleis-tyi huomattavasti. Tässä tarkastelussa arvioitiin vapaa-ajan asunnoilta tehdyn etätöön volyymia henkilöiden ja henkilötyövuosien näkökulmasta. **Noin 11 prosenttia tietotyötä tekevistä teki tietotyötä jonkin aikaa vapaa-ajan asunnolta käsin.** Toisaalta tämän pohjalta ilmiön voidaan havaita olevan merkityksellinen, mutta toisaalta ilmiössä on yhä kasvun varaa. Vapaa-ajan asunnoilta tehty etätö on etenkin maaseutukunnissa (mutta myös osassa seutukaupunkeja) merkittävä tekijä. Erot kuntien välillä ovat suuria: osassa mökkikuntia tehdään oletettavasti enemmän tietotyötä vapaa-ajan asunnoilta käsin kuin kunnan vakituisten asukkaiden toimesta, kun taas osassa maaseutukuntia vapaa-ajan asunnoilta tehdyn etätöön merkitys on hyvin vähäinen.

Monipaikkainen tietotyö siirtää tietotyötä kaupunkialueilta etenkin vapaa-ajan asumisen keskittymiin tasaten hieman kaupunkialueiden ja maaseutualueiden välisiä eroja. Vaikutus on erityisen suuri Etelä-Suomen alueella, korostaen kaupunkialueiden ja maaseutualueiden välisiä vuorovaikutussuhteita, joita ei vakituiseen asutukseen perustuvassa tilastoinnissa voida havaita. **Vapaa-ajan asunnoilta tehdyn tietotyön merkitys jää kuitenkin vähäiseksi, jos tehdyn työn määrää tarkastellaan henkilövuosina.** Koska (tieto)työtä vapaa-ajan asunnoilta tehdään vain muutamia päiviä vuodessa, vaikutus jää hen-

kilövuosina vähäiseksi kaikissa muissa maaseutukunnissa paitsi keskeisimmissä mökkikunnissa. Vapaa-ajan asunnoilta tehdyn tietotyön tuomat hyödyt ovat myös yhä rajalliset, sillä kuntatalous hyötyy tästä vain välillisesti.

Pendelöinnin tarkastelu paljastaa maaseutualueiden sisäisen ja kaupunkien väliset yhteydet sekä keskinäisen riippuvuuden, jonka huomiointi on erittäin tärkeää myös tietotyön näkökulmasta. Etenkin kaupungin läheisellä maaseudulla tietotyö on vahvasti sidottu keskuskaupunkiin, jolloin koko toiminnallisen alueen tarkastelu on keskeistä tietotyön edistämiseksi. Vastaavasti maaseutukunnat sitoutuvat työssäkäynnin näkökulmasta pääasiassa paikallisiin seutukaupunkeihin, muodostaen pienempiä paikallisia toiminnallisia alueita, joiden ympäristössä tietotyö kehittyy.

Tietotyön näkökulmasta ei olekaan mielekäästä puhua vain yhdestä maaseudusta, sillä eri maakuntien maaseutukunnat ja erityyppiset maaseutualueet ovat hyvin erilaisessa asemassa tietotyön näkökulmasta. Jos tietotyön edellytyksiä maaseudulla halutaan kehittää, tulisi kehittämisen nojata eri tekijöihin erityyppisillä maaseutualueilla ja erityyppisten maaseutualueiden mahdollisuudet ja haasteet tulisi tunnistaa aiempaa tarkemmin.

Etenkin kaupungin läheinen maaseutu poikkeaa muusta maaseudusta tietotyön toimintaympäristön näkökulmasta. Kaupungin läheisen maaseudun muusta maaseudusta poikkeava asema laajemmassa kehityksessä on todettu myös aiemmassa tutkimuksessa (esim. Tervo, Helminen, Rehunen & Tohmo 2018; Saari 2010). Kaupungin läheisellä maaseudulla tietotyötä tekevien osuus on suhteellisen korkea ja tietotyöllisten toimintarakente on selvästi monipuolisin. Kaupungin läheisen maaseudun tietotyö nojaa läheiseen kaupunkiseutuun ja heijastelee keskuskaupungin työmarkkinoita. Koska kaupungin läheinen maaseutu

on sitoutunut ensisijaisesti läheiseen kaupunkiin, eikä niinkään seuraavan kehän maaseutuun, tietotyön kehittäminen tällä alueella tulisi tapahtua toiminnallisen kaupunkiseudun (johon alue kuuluu) näkökulmasta. Ylipäättään keskuskaupungin läheisen maaseudun kytkeytyminen osaksi kaupunkien ”kasvun kehää” on alueen kunnille erittäin keskeistä laajemman elinvoiman ylläpidossa (Lehtonen & Tykkyläinen 2010b). Toisaalta taas esimerkiksi vapaa-ajan monipaikkaisuuteen liittyvät toimet ja tekijät eivät ole kovin relevantteja suurimmassa osassa kaupungin läheistä maaseutua.

Muulla maaseudulla tietotyön edellytykset ja nykytila on selvästi vahvin maaseudun paikalliskeskuksissa eli seutukaupunkien tai maaseutumaisten kuntien taajamissa. Paikalliskeskusten oman kehityksen lisäksi nämä alueet toimivat läheisen (yleensä ydin)maaseudun keskuksena, joilla on vahva vuorovaikutus työssäkäynnin muodossa lähialueeseen. Paikalliskeskukset toimivat maaseudun ”pieninä tietotyön keskuksina”, joissa on edellytykset tietotyön merkityksen laajenemiseen jo olemassa olevan pohjan takia. Paikalliskeskukset voivat tarjota myös läheiselle ydinmaaseudulle tietotyötä estäen tämän alueen jäämisen väliinpuotoajan asemaan. Tämä tulos on linjassa Tervo et al. (2018) artikkelin kanssa, jonka mukaan juuri paikalliskeskuksilla on keskeinen asema läheisen maaseudun elinvoiman ja palveluiden keskittymänä ja säilyttäjänä.

Ydinmaaseudulla ja etenkin harvaan asutulla maaseudulla tietotyö on hyvin vähäistä sekä työllisten että työpaikkojen näkökulmasta. Tämän lisäksi alueella tietotyö nojaa lähinnä koulutuksen toimialaan. Toimialoilla, joilla keskittymisedut ovat suuria, tietotyöpaikkojen määrän kasvattaminen haja-asutulla ydinmaaseudulla tai harvaan asutulla maaseudulla on haastavaa. Ydinmaaseudun näkökulmasta läheisten paikalliskeskusten merkitys korostuu tietotyön kehittämisessä. **Etenkin harvaan asutulla maaseudulla taas monipaikkaisuus voi tarjota huomattavia mahdolli-**

suuksia tietotyön kehittämisen näkökulmasta. Vapaa-ajan asumisen kasvattaa etenkin harvaan asutun maaseudun väestöstä, joka näkyy myös vapaa-ajan asunnoilta tehdyssä tietotyössä. Vastavasti etätyöskentely voi vähentää syrjäisen sijainnin aiheuttamaa vetovoiman haasteita ja lisätä harvaan asutun maaseudun houkuttelevuutta paikkariippumatonta työtä tekeville. Juuri harvaan asutun maaseudun asema onkin vahvistunut covid-2019-pandemian aikana (Lehtonen & Kotavaara 2021). Toisaalta taas kaikki harvaanasutun maaseudun kunnat eivät oletettavasti pysty hyödyntämään monipaikkaisuutta ”mökkikuntia” vastaavasti. Näissä kunnissa tietotalouden kehittämisen edellytykset ovat merkittävästi haastavammat.

Tietotyön tilastanalyysiin liittyy merkittäviä epävarmuustekijöitä, jotka osin kumpuavat tilastoinnin haasteista. Johtuen suhteellisen tiukasti tehdystä rajauksesta vain muutamaan toimialaan, ”tietotyönä” osa tietotyöstä jää suoraan huomiotta. Lisäksi etenkin paikkariippumattomaan työhön liittyy merkittäviä haasteita: lähes kaikki tilastot Suomessa nojaavat vakituiseen asuinpaikkaan, jonka seurauksena vakituisen asuinpaikan ulkopuolella tehty työ on usein näkymätöntä. Vaikka vapaa-ajan asunnoilta tehtyä tietotyötä on arvioitu tässä tarkastelussa, muihin monipaikkaisuuden muotoihin kytkeytynyt paikkariippumaton työ jää tilastotarkastelussa tavoittamatta.

Laajempana pohdittavana kysymyksenä on yli-päättään ”maaseudun tietotyö”. **Onko maaseudun tietotyö vastaavaa kuin kaupunkien tietotyö, ja kuinka paljon tietotyötä tehdään aloilla, joita emme käsitä tietotyöksi?** Etenkin ydinmaaseudun ja harvaan asutun maaseudun näkökulmasta ”kaupunkilähtöinen” tietotyön tarkastelu voi olla sokea tietotyölle, jota tehdään esimerkiksi alueella tärkeän alkutuotannon parissa. Tilastoissa näkymättömän tietotyön tunnistaminen olisi erityisen tärkeää juuri näiden alueiden näkökulmasta tietotyön edellytysten (sekä vaikutusten arvioinnin) näkökulmasta.

Asantila

8.23

Monday, 5 June

ANTTILA

Yhteiskunnallinen
No. 4

3 TARKASTELUN LUOKITUKSET

3.1 TIETOTYÖ JA TARKASTELUN AINEISTOT

Tietotyön käsite on moninainen ja osin vaikeasti määritettävä. Tilastotarkastelun täytyy kuitenkin nojata selkeään luokitukseen tietotyöstä, jonka täytyy perustua jo olemassa oleviin työllisten ja työpaikkojen luokitukseen. Koska tarkastelun täytyy perustua suhteelliseen karkeaan tietotyön luokitteluun, osa tietotyöstä jää ”piiloon” aloille, joita ei ole tarkastelussa mielletty tietotyöksi, ja toisaalta osalla tietotyöksi miellettyillä aloilla on merkittäväsikin työtä, jota ei voi pitää tietotyönä. Tilastotarkastelun tietotyöalat tuleekin tulkita ensisijaiseksi aloiksi, joilla on erityisen paljon tietotyötä. Osana MATTI-hanketta on tavoitteena myös tunnistaa näiden alojen ulkopuolista tietotyötä ja tämän pohjalta mahdollisuuksien mukaan tarkentaa tietotyön luokittelua.

Tässä tarkastelussa tietotyöksi on määritetty tietyt kaksinumerotason luokat kansallisesta TOL2008-luokituksesta. TOL2008-luokitus on toimialaluokitus, joka käsittää kaksinumerotasolla 88 eri toimialaa sekä 21 yleisempää toimialaa. Näistä toimialoista tietotyöksi on määritetty ns. KIBS-alat: J (informaatio ja viestintä), K (rahoitus- ja vakuutustoiminta), M (ammattillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta), N (hallinto- ja tukipalvelutoiminta) sekä osittain P (koulutus). Jokainen näiden pääalojen kaksinumerotason toimialoista ei kuitenkaan välttämättä ole osana tietotyötä, vaan mukaan on poimittu vain tietyt kaksinumerotason alat (kts. taulukko 1). Luokitus on lähes vastaava kuin Makera UUTTU-hankkeessa, ainoana erona on toimilana koulutuksen pitäminen mukana tarkastelussa.

Tarkastelun aineistona toimivat erilaiset vapaasti saatavilla olevat lähteet esimerkiksi Tilastokeskukselta, mutta tietotyöllisten, tietotyöpaikkojen ja tietoyritysten tarkastelua varten tilattiin kolme

erillistä aineistoa Tilastokeskukselta. Nämä erikseen tilatut aineistot mahdollistavat tietotyön tarkemman tarkastelun erilaisten taustamuuttujien näkökulmasta sekä tarkemman kaupunki-maaseutuluokituksen näkökulmasta. Lisäksi monipaikkaisen tietotyön tarkasteluun ollaan hyödynnetty lukuisia eri tilastolähteitä ja muita lähteitä ilmiön vaikutusten arvioimiseksi.

TOIMIALA	TOIMIALA TARKEMMIN
J Informaatio ja viestintä	61 Televiestintä
	62 Ohjelmistot, konsultointi ja siihen liittyvä toiminta
	63 Tietopalvelutoiminta
K Rahoitus- ja vakuutustoiminta	64 Rahoituspalvelut (pl. vakuutus- ja eläkevakuutustoiminta)
	65 Vakuutus-, jälleenvakuutus- ja eläkevakuutus-toiminta (pl. pakollinen sosiaalivakuutus)
	66 Rahoitusta ja vakuuttamista palveleva toiminta
M Ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta	69 Lakiasia- ja laskentatoimen palvelut
	70 Pääkonttorien toiminta; liikkeenjohdon konsultointi
	71 Arkkitehti- ja insinööripalvelut; tekninen testaus ja analysointi
	72 Tieteellinen tutkimus ja kehittäminen
	73 Mainostoiminta ja markkinatutkimus
N Hallinto- ja tukipalvelutoiminta	74 Muut erikoistuneet palvelut liike-elämälle
	82 Hallinto- ja tukipalvelut liike-elämälle
P Koulutus	85 Koulutus

Taulukko 1. Tarkastelussa tietotyöksi mielletty toimialat TOL2008-luokituksen kaksinumerotasolla.

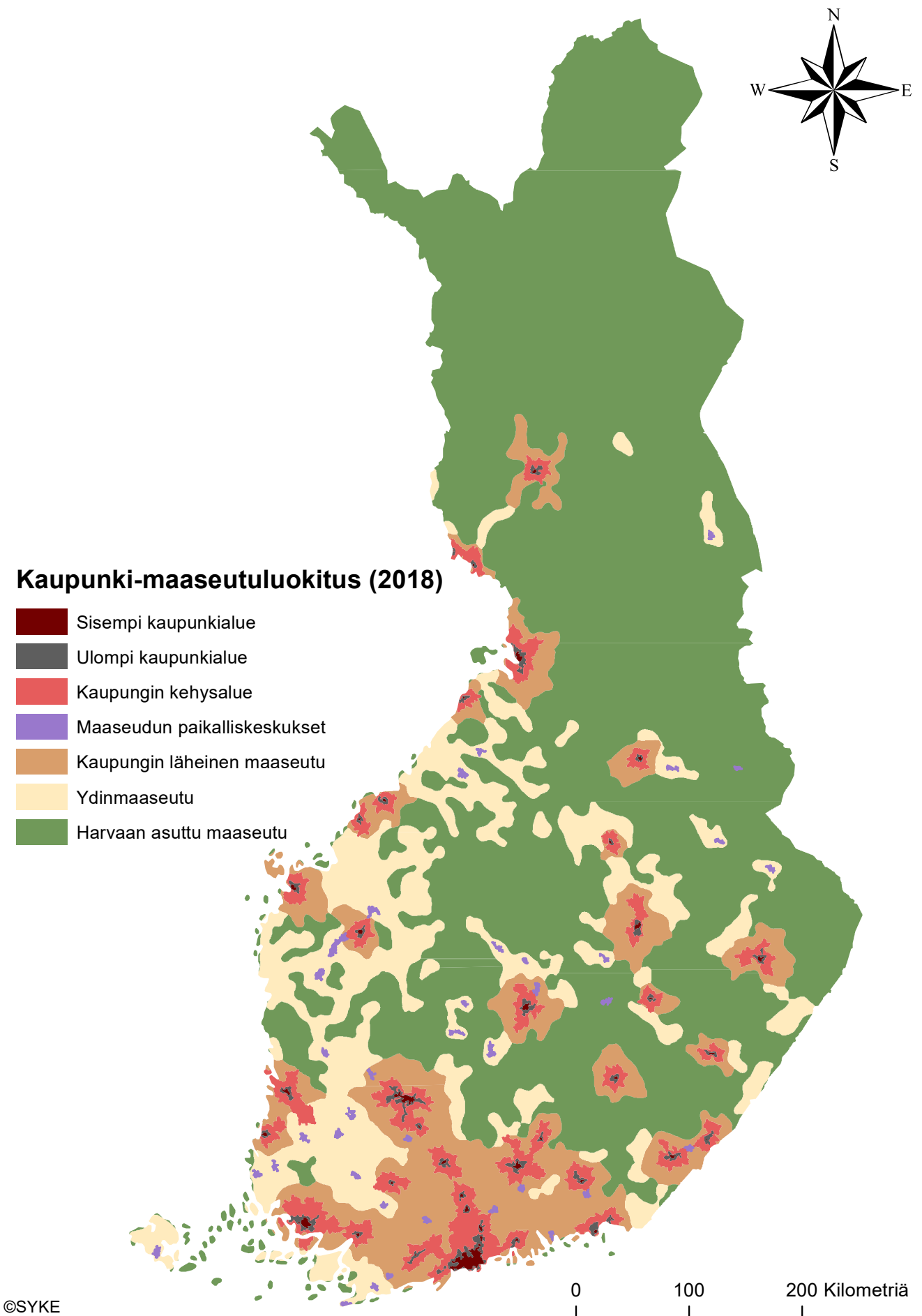
3.2 SUOMEN YMPÄRISTÖKESKUKSEN KAUPUNKI—MAASEUTULUOKITUS

Tietotyön tilastotarkastelussa maaseutua tarkastellaan ensisijaisesti Suomen ympäristökeskuksen kaupunki–maaseutuluokituksella. Kaupunki–maaseutuluokitus (YKR) on Suomen ympäristökeskuksen kehittämä luokitus kaupunki- ja maaseutualueille. Luokitus on tehty käyttäen 250 x 250 metrin YKR-ruutuaineistoa ja viimeisin kaupunki–maaseutuluokitus on vuodelta 2020. Luokitus on paikkatietopohjainen, eikä se perustu hallinnollisiin kuntarajoihin, vaan saman kunnan sisällä voi olla sekä erityyppisiä kaupunkialueita että maaseutualueita. Tämän seurauksena esimerkiksi kaupunkimaisen kunnan maaseutualueella asuvat lukeutuvat tarkastelussa maaseudulla asuviksi, eivätkä kaupungeissa asuviksi.

Alueluokituksia on yhteensä seitsemän kappaletta, joista kolme on kaupunkialueita ja neljä maaseutualueita. Kaupunkialueita ovat kaupunkiseutujen yli 15 00 asukkaan keskustaajamat ja ne voidaan vielä jakaa tarkemmin sisempiin ja ulompiin kaupunkialueisiin sekä kaupungin kehysalueeseen. Maaseutualueet on rajattu kaupunkien kehysalueiden ulkopuolelle, ja ne jaetaan tarkemmin vielä maaseudun paikalliskeskukseen, kaupungin läheisiin maaseutuihin, ydinmaaseutuihin sekä harvaan asuttuun maaseutuun.

ALUELUOKKA	KUVAUS
Sisempi kaupunkialue	<i>”Kaupunkien tiivis yhtenäinen tehokkaasti rakennettu alue”.</i>
Ulompi kaupunkialue	<i>”Sisemmän kaupunkialueen reunasta yhtenäisesti jatkuvan taajamarakenteen reunalle ulottuva kaupunkimaisen tehokkuuden alue”.</i>
Kaupungin kehysalue	<i>”Kaupunkiin välittömästi kytkeytyvä osa kaupungin ja maaseudun välivyöhykkeestä”.</i>
Maaseudun paikalliskeskukset	<i>”Suurempien kaupunkialueiden ulkopuolella sijaitsevat taajamakeskukset, pikkukaupungit ja isot kirkonkylät”.</i>
Kaupungin läheinen maaseutu	<i>”Maaseutumainen alue, joka on toiminnallisesti ja fyysisesti lähellä kaupunkialueita”.</i>
Ydinmaaseutu	<i>”Intensiivistä maankäyttöä ja/tai paikallistasolla elinkeinorakenteeltaan monipuolista suhteellisen tiiviisti asuttua maaseutua”.</i>
Harvaan asuttu maaseutu	<i>”Harvaan asuttua aluetta, jossa toiminnoiltaan monipuolisia keskittymiä ei ole tai ne ovat pieniä ja sijaitsevat etäällä toisistaan. Alueen maa-alueesta suurin osa on metsää”.</i>

Taulukko 2. Kaupunki–maaseutuluokituksen alueiden selitteet.
Lähde: Suomen ympäristökeskus, kaupunki–maaseutuluokitus.

Kartta 1. Suomen ympäristökeskuksen kaupunki-maaseutuluokitus kartalla.
Lähde: Suomen ympäristökeskus, kaupunki-maaseutuluokitus. Kartta: Suomen ympäristökeskus

3.3 KUNTALUOKITUKSET

Tilastollinen kuntaryhmitys jakaa kaikki Suomen kunnat kolmeen ryhmään kunnan taajama-asteen perusteella. Kunnat, joissa yli 90 prosenttia väestöstä asuu taajamissa, luetaan kaupunkimaisiksi kunniksi, kunnat, joiden väestöstä 60–90 prosenttia väestöstä asuu taajamissa, luetaan taajaan asutuiksi kunniksi, ja kunnat, joiden väestöstä alle 60 prosenttia asuu taajamissa, luetaan maaseutumaisiksi kunniksi. Ryhmittely tunnistaa asutun ympäristön erot, mutta luokituksen haasteena ovat ryhmän sisäiset erot: esimerkiksi kaupunkimaisten kuntien ryhmään kuuluu 670 000 asukkaan Helsinki ja 1 200 asukkaan Kaskinen. Vastaavasti ryhmittely ei huomioi kuntien toimintaympäristöä esimerkiksi työssäkäynnin ja asumisen näkökulmasta. Maaseutumaisien kuntien ryhmään sijoittuvat esimerkiksi Rusko, joka on erittäin vahvasti integroitunut osaksi Turun työssäkäynnin ja asumisen ratkaisuja läheisen sijaintinsa takia, minkä seurauksena kunnan toimintaympäristö on täysin erilainen kuin useiden kaupunkien näkökulmasta syrjäisempien kuntien toimintaympäristö.

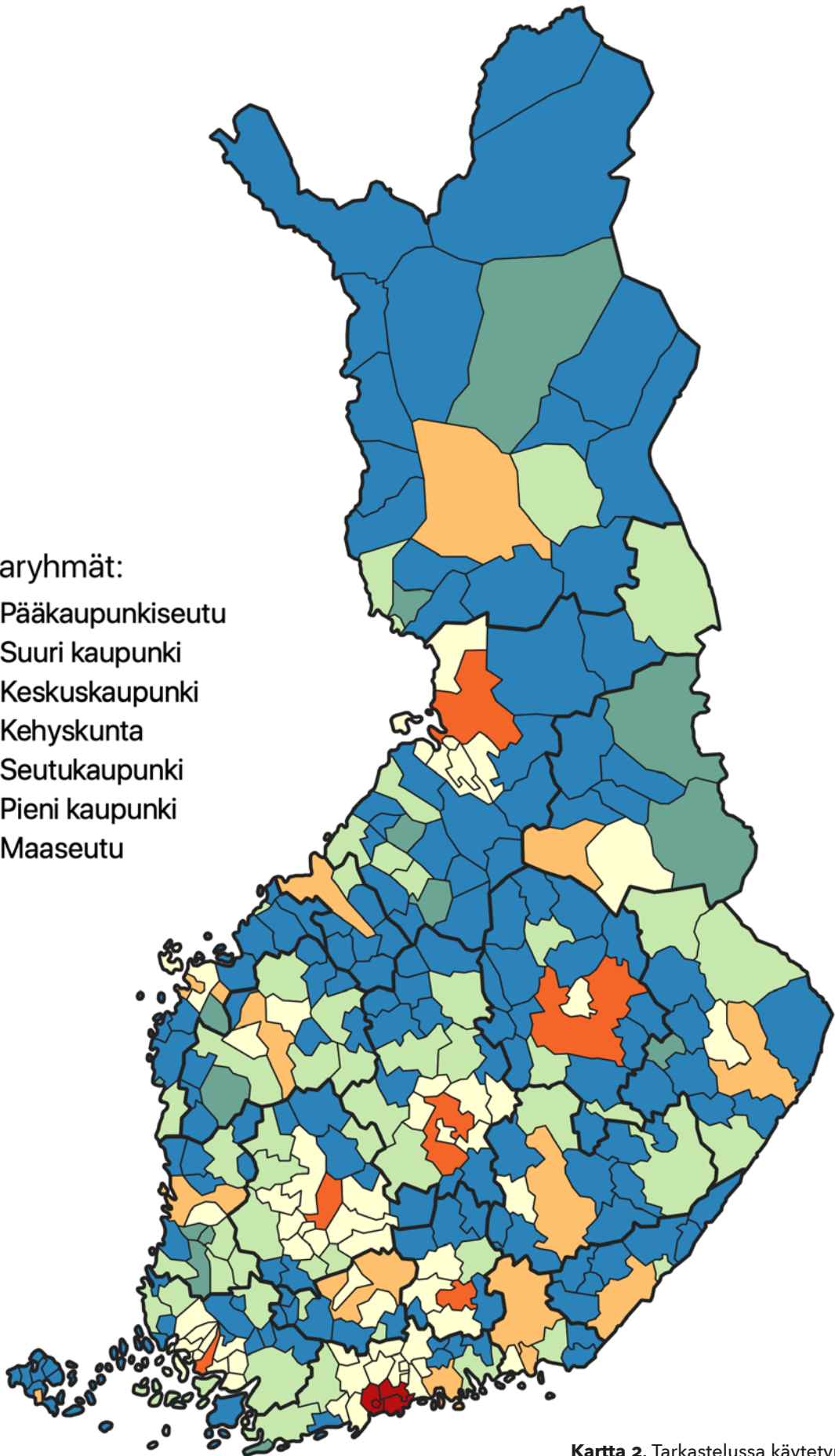
Kuntien todellisen toimintaympäristöjen haasteiden paikkaamiseksi tarkastelussa käytetään tilastolliset kuntaryhmät luokitusta enemmän MDI:n kuntaryhmäluokitusta, jossa on huomioitu kunnan kaupunki-maaseutumaisuuden lisäksi kunnan sijaintiin ja rakenteeseen liittyviä tekijöitä. Ryhmittelyssä kunnat jakaantuvat seitsemään eri luokkaan (kartta 2 ja taulukko 3) kunnan koon, asukastiheyden, sijainnin sekä aseman mukaan. Maaseutupuoliikan näkökulmasta keskeisimmät kuntaryhmät ovat maaseutumaiset kunnat ja pienet kaupungit, mutta myös kehyskuntien ja seutukaupunkien ryhmässä on sekä maaseutumaisia kuntia että etenkin maaseutumaisia alueita. Osa kehyskunnista vastaa vahvasti SYKE:n tilastollisten kuntaryhmien kaupungin läheistä maaseutua (joskin osa kehyskunnista on myös vahvasti kaupunkimaisia), kun taas useimmat seutukaupungit koostuvat maaseudun paikalliskeskuksesta sekä tätä ympäröivästä maaseudusta (joskin osassa suurempia seutukaupunkeja on myös kaupunkimaisempia alueita).

ALUELUOKKA	KUVAUS
Pääkaupunkiseutu	Helsinki, Espoo, Vantaa, Kauniainen. Muista kaupunkialueista poikkeava metropolialue
Suuret kaupungit	Yli 100 000 asukkaan kaupungit. (Tampere, Oulu, Turku, Jyväskylä, Kuopio, Lahti)
Keskuskaupunki	Alle 100 000 asukkaan maakuntien keskuskaupungit. Kotka ja Porvoo kuuluvat tähän ryhmään. (Esim. Pori, Hämeenlinna)
Kehyskunta	Suurten kaupunkien ja keskuskaupunkien ympäröivät kunnat, jotka ovat vahvasti integroituneet osaksi keskuskaupungin asumisen ja työssäkäynnin ratkaisuja. Kunnan työllisestä väestöstä yli 20 % pendelöi keskuskaupunkiin. (Esim. Nurmijärvi, Nokia, Kaarina)
Seutukaupunki	Viralliseen seutukaupunkiverkostoon kuuluvat 56 maakunnan kakkos- tai paikalliskeskusta. (Esim. Kemijärvi, Savonlinna, Salo, Äänekoski)
Pienet kaupungit	Muut kunnat, joiden väestöstä yli 60 prosenttia asuu taajamissa. (Esim. Kaskinen, Kuhmo, Sodankylä)
Maaseutu	Muut kunnat, joiden väestöstä alle 60 prosenttia asuu taajamissa. (Esim. Puumala, Sievi, Lapinjärvi)

Taulukko 3. Tarkastelussa käytetyn kuntaryhmittelyn kunnat ja ryhmien selitteet.

Kuntaryhmät:

- Pääkaupunkiseutu
- Suuri kaupunki
- Keskuskaupunki
- Kehyskunta
- Seutukaupunki
- Pieni kaupunki
- Maaseutu

Kartta 2. Tarkastelussa käytetyn kuntaryhmittelyn kunnat ja ryhmien selitteet.

4 TIETOTYÖN KEHITYS SUOMEN MAASEUDUILLA

4.1 TIETOTYÖTÄ TEKEVÄT MAASEUDULLA

4.1.1 TIETOTYÖTÄ TEKEVIEN NYKYTILA MAASEUDULLA

Tässä tilastotarkastelussa tietotyö on jouduttu rajaamaan koskemaan vain tiettyä TOL2008-luokituksen toimialoja. Vaikka tietotyö on kyseisiä aloja laajempi termi, eikä ole sidottu täysin toimialaan (kaikilla toimialoilla on tietotyötä tai ainakin tietotyön piirteitä), täytyy toimivan maaseudun tietotyön kokonaiskuvan muodostamiseksi tukeutua olemassa oleviin luokitteluihin. Tietotyö on määritetty vastaavasti kuin ns. KIBS-alat: **tilastotarkastelussa tietotyöksi katsotaan kuuluvan** osa toimialan J. Informaatio ja viestintä aloista, koko toimiala K. Rahoitus- ja vakuutus-toiminta, toimiala M. Ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta (pl. Eläinlääkäritoiminta), toimialalta N. Hallinto- ja tukipalvelutoiminta ala Hallinto- ja tukipalvelut liike-elämälle sekä koko toimiala P. koulutus. Tarkempi alatoimialat sisältävä tietotyön jaottelu löytyy luvusta 3.1 taulukosta 1.

Tietotyö oli yhä vuonna 2018 ensisijaisesti kaupungissa asuvien ilmiö (vrt. Makera UUTU-hankkeen tulokset). Maaseudulla (kaupunki-maaseutuluokituksella) asui vuonna 2018 yhteensä 65 000 tietotyötä tekevää henkilöä, tietotyöaloilla työskentelevistä 15,2 prosenttia asui maaseutualueilla (vrt. 25 prosenttia kaikista työllisistä). Tietotyötä tekevien osuus kaikista työllisistä on maaseutualueilla merkittävästi kaupunkialueita matalampi, maaseutualueiden työllisestä väestöstä 11,2 prosenttia tekee tietotyötä, kun taas kaupunkialueilla tietotyötä tekee 20,7 prosenttia työllisistä.

Maakuntatasolla tietotyön merkitys korostuu etenkin suurissa yliopistomaakunnissa. Eten-

kin Uudellamaalla ja Pirkanmaalla, mutta myös Pohjois-Pohjanmaalla, Keski-Suomessa ja Varsinais-Suomessa tietotyötä tekevien osuus koko väestöstä on korostunut. Ahvenanmaa poikkeaa täysin muista pienemmistä maakunnista, sillä tietotyön merkitys korostuu voimakkaasti Ahvenanmaalla. Muussa maassa tietotyötä tekevien osuus korostuu etenkin maakunnissa, joissa toimii yliopisto (Pohjanmaa, Pohjois-Karjala, Etelä-Karjala) sekä Kanta- ja Päijät-Hämeessä, joista pendelöidään paljon läheisiin suuriin maakuntiin (Uusimaa ja Pirkanmaa). Maakuntatasolla tietotyön merkitys jää eriytyisen vähäiseksi maaseutumaisissa maakunnissa, joissa alkutuotannon merkitys on yhä suuri (Lappi, Etelä-Savo, Etelä-Pohjanmaa) sekä vahvan teollisen perinnön maakunnissa (Satakunta ja Kymenlaakso). Ero ääripäiden välillä on huomattava: Uudellamaalla asuvista työllisistä 23,6 prosenttia tekee tietotyötä, Kymenlaaksossa tietotyötä tekee vain 11,3 prosenttia työllisestä väestöstä.

Kuntatasolla erot kaupunkien ja maaseudun välillä korostuvat. Erot eivät kuitenkaan suoraan heijastele kunnan kaupunkimaisuutta/maaseutumaisuutta, vaan ennemminkin kunnan asemaa aluerakenteessa etenkin suhteessa suuriin (yliopisto)kaupunkeihin. Tietotyö tehdään paljon suuremmissa kaupungeissa, etenkin pääkaupunkiseudulla ja Tampereella. Tietotyötä tekevien osuus on yksittäisistä kunnista korkein Kauniaisissa (33,6 prosenttia työllisestä väestöstä). Tietotyön merkitys ”säteilee” keskuskaupungeista ja tietotyön merkitys on huomattavan korostunut myös useimmissa suurten kaupunkien kehyskunnissa. Ensimmäiset maaseutumaiset tai taajaan asutut kunnat, joissa tietotyön merkitys on suuri, ovat juuri kehyskuntia. Tietotyötä teke-

vien osuus on korkea esimerkiksi taajaan asutuissa kehyskunnissa, kuten Sipoossa ja Muuramalla sekä maaseutumaisissa kehyskunnissa, kuten Siuntio, Inkoo ja Vesilahti.

Suurten kaupunkien työssäkäyntialueiden ulkopuolella tietotyötä tekevien osuus jää vähäisemmäksi. Tietotyötä tekevien osuus on kohtuullisen korkea pienemmissä yliopistokaupungeissa (kuten Vaasa ja Joensuu), mutta tietotyötä tekevien osuus on näissä kaupungeissa merkittävästi matalampi kuin useimmissa suurempien kaupunkien kehyskunnissa. Tietotyö säteilee näistä kaupungeista myös huomattavasti rajatummalle alueelle, jota selittää ylipäätään pienemmät työssäkäyntialueet sekä vähäisempi työmarkkinoiden ja asuntomarkkinoiden integraatio pienempien kaupunkien ja läheisen maaseudun välillä. Muissa suurissa ja keskisuurissa kaupungeissa, joissa ei ole merkittävää yliopistotoimintaa, tietotyön merkitys jää vähäisemmäksi. Näistä kaupungeista tietotyön merkitys on korostunut etenkin Maarianhaminassa ja Porvoossa, mutta myös Kajaanissa. Tietotyötä tekevien osuus jää taas erityisen matalaksi teollisen rakennemuutoksen kokeneissa Porissa, Kotkassa, Kouvolassa sekä Seinäjoella.

Pienemmissä kaupungeissa ja maaseutumaisissa kunnissa kuntatasolla tietotyön merkitys vaihtelee merkittävästi. Yleisemmällä tasolla sijainnin merkitys korostuu: mitä syrjemmässä suhteessa suuriin kaupunkeihin kunta on, sitä vähäisempää tietotyö on. Tietotyö on erityisen vähäistä maaseutukunnissa, pienissä kaupungeissa ja seutukaupungeissa, jotka sijaitsevat maakunnan reunoilla maakunnassa, jossa tietotyön merkitys on myös keskuskaupungeissa vähäinen. Tämän kaltaisia kuntia ovat esimerkiksi Miehikkälä Kymenlaaksoista sekä Siikainen, Säkylä ja Merikarvia Satakunnasta. Lisäksi monissa Itä-Suomen pienissä maaseutumaisissa kunnissa tietotyötä tekevien osuus on hyvin matala (esim. Keitele, Vieremä, Kaavi, Parikkala). Toisaalta ympäri maata löytyy maaseutumaisia kuntia ja seutukaupunkeja, joissa tietotyön merkitys on suuri syrjäisestä sijainnista huolimatta. Tietotyön merkitys on erityisen suuri esimerkiksi Varsinais-Suomessa Paraisissa, Lapissa Muoniossa ja Utsjoella, Kanta-Hämeessä Jokioissa ja Ypäjällä, Etelä-Karjalassa Taipalsaa-

rella sekä Pohjois-Pohjanmaalla Taivalkoskella. Usein tietotyön suurta merkitystä näissä kunnissa selittää yksittäinen merkittävä tietotyöalan toimija, kuten Jokioissa Luonnonvarakeskuksen toiminta tai Taivalkoskella Telian call center.

Tarkemmalla kaupunki-maaseutuluokituksen tasolla erot tietotyötä tekevien osuudessa ja määrässä korostuvat. Puolet Suomen tietotyöläisistä asuu sisemmällä kaupunkialueella ja sisemmällä kaupunkialueella tietotyötä tekee 23,4 prosenttia työllisistä. Ulommalla kaupunkialueella asuu taas 24,9 prosenttia tietotyöläisistä: yhteenlaskettuna kolme neljästä Suomen tietotyöläisestä vuonna 2018 asui sisemmällä ja ulommalla kaupunkialueella. Ulommalla kaupunkialueella tietotyön merkitys jää sisempää kaupunkialuetta vähäisemmäksi: alueella 18,4 prosenttia työllisistä tekee tietotyötä. Kaupunkialueista tietotyö on vähäisintä kaupungin kehysalueella, jossa asuu 9,8 prosenttia tietotyöläisistä ja työllisistä 15,9 prosenttia tekee tietotyötä.

Kaupungin läheisellä maaseudulla asuu 4,76 prosenttia Suomen tietotyöläisistä ja 12,4 prosenttia työllisistä tekee tietotyötä. Ydinmaaseudulla asuu hieman suurempi osuus koko maan tietotyöläisistä (4,8 prosenttia), mutta alueen väestöpohja on merkittävästi suurempi: tietotyötä tekee vain 10,2 prosenttia ydinmaaseudun työllisistä. Tietotyötä tekevien osuus on maaseutualueista korkein maaseudun paikalliskeskuksissa, jossa 12,8 prosenttia työllisistä tekee tietotyötä. Paikalliskeskusten väestöpohja on kuitenkin pieni ja alueella vain 3,6 prosenttia Suomen tietotyöläisistä. Tietotyön merkitys on erityisen vähäinen harvaan asutulla maaseudulla, jonka työllisistä vain 9,2 prosenttia tekee tietotyötä ja jossa asuu vain 2,1 prosenttia koko maan tietotyöläisistä.

Tietotyöläisten kaupunkipainotteisuus on näiden lukujen valossa huomattavaa. Kaupunkimaisuus korostuu myös kaupunkialueiden sisällä, tietotyötä tekevien osuus korostuu erityisen voimakkaasti kaikista "kaupunkimaisimmalla" alueella, sisemmällä kaupunkialueella, kun taas ympäristöltään maaseutumaisella kaupungin kehysalueella tietotyön merkitys on jo huomattavasti vähäisempi. Vastaavasti maaseutualueilla tietotyön merkitys korostuu sekä

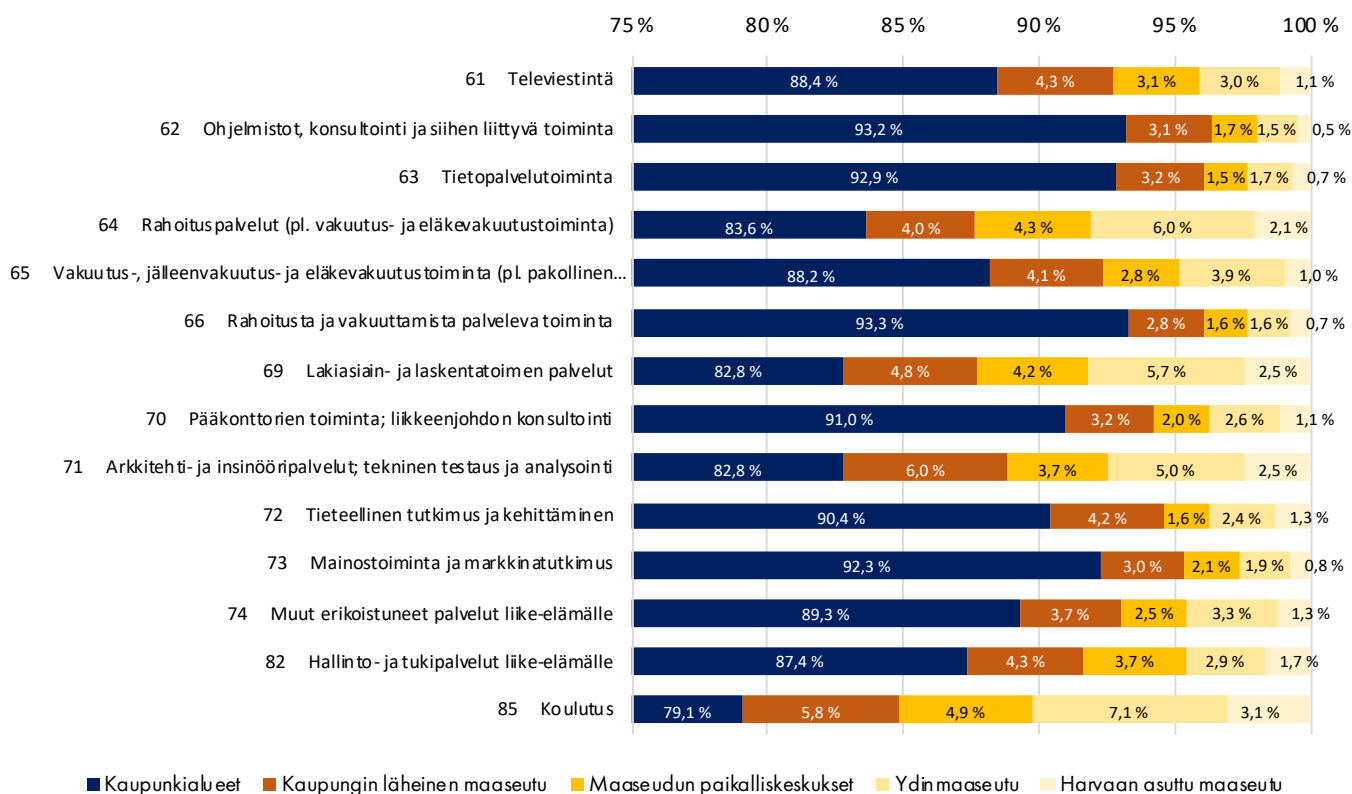
kaupungin läheisellä maaseudulla, jotka ovat alueina kytkeytyneet ensisijaisesti läheiseen kaupunkiin sekä maaseudun paikalliskeskuksissa, jotka muodostavat kaupunkimaisen ympäristön pienemmässä mittakaavassa. Sen sijaan vähiten kaupunkimaisilla ja kaupunkien kanssa vähiten vuorovaikutuksessa olevilla ydinmaaseudulla ja harvaan asutulla maaseudulla tietotyön merkitys jää vähäiseksi.

Tietotyöläisten ikärakenteessa on myös merkittäviä eroja kaupunkialueiden ja maaseutualueiden välillä. Maaseutualueilla vain 17 prosenttia tietotyöläisistä on 18–34-vuotiaita, kaupunkialueilla 18–34-vuotiaiden osuus tietotyöläisistä oli 30 prosenttia. Sekä kaupunki- että maaseutualueilla tietotyö on merkittävästi yleisempää yli 35-vuotiaiden ryhmässä kuin 18–34-vuotiaiden ikäryhmässä saman ikäiseen työlliseen väestöön suhteutettuna. Maaseutualueilla tietotyö on harvinaisempaa molemmissa ikäryhmissä kuin kaupunkialueilla, vaikka erot ikärakenteessa huomioitaisiin. Tietotyö myös korostuu maaseudulla voimakkaammin yli 35-vuotiaiden ikä-

ryhmässä kuin kaupunkialueilla, vaikka erot ikäryhmien koossa huomioitaisiin.

Tarkempi tietotyöläisten alojen jaottelu paljastaa suurempia eroja tietotyön rakenteesta ja merkityksestä maaseutualueilla (kuvio 1). Kaikilla tarkastellun kaksinumerotason aloilla tietotyötä tekevien osuus korostuu kaupunkialueilla voimakkaammin kuin työllisen väestön osuus, eli tietotyön kaupunkimaisuus koskettaa (kaksinumerotasolla) kaikkia aloja. Käänteisesti kaikilla kaksinumerotason aloilla tietotyön merkitys on maaseutualueilla vähäisempi kuin kaupunkialueilla (suhteutettuna työlliseen väestöön). Tietalojen ”kaupunkimaisuudessa” on kuitenkin merkittäviä eroja. Ero koulutuksen alalla työskentelevien osuudessa suhteessa kaikkiin työllisiin on suhteellisen vähäinen kaupunki- ja maaseutualueiden välillä. Ero oli kohtuullinen myös rahoituspalveluiden, lakiasiain ja laskentotoimen palveluiden sekä arkkitehti ja insinööripalveluiden aloilla. Toisaalta osalla tietaloista erittäin suuri osuus työllisistä asui kaupunkialueilla. Etenkin

Tietaloilla työskentelevien jakauma vuonna 2018 maaseutualueittain
(Huom. katkaistu akseli kaupunkialueiden osalta!)

Kuvio 1. Tietaloilla työskentelevien jakauma asuinpaikan perusteella kaupunki-maaseutuluokituksella vuonna 2018.

informaation ja viestinnän aloilla tehty tietotyö oli erittäin vähäistä maaseutualueilla. Esimerkiksi aloilla, kuten ohjelmisto, konsultointi ja siihen liittyvä toiminta³, tietopalvelutoiminta, rahoitusta ja vakuuttamista palveleva toiminta sekä mainostointi ja markkinatutkimus yli 92 prosenttia työllisistä asui kaupunkialueilla vuonna 2018.

Maaseutualueiden välillä erot tietalojen merkityksessä heijastelevat tietotyön kaupunkimaisuutta myös maaseutualueilla: lähes kaikilla tietaloilla työllistävä vaikutus on maaseutualueiden välisessä vertailussa korostunut joko kaupungin läheisellä maaseudulla tai maaseudun paikalliskeskuksissa. Kaupungin läheisellä maaseudulla korostuvat muihin maaseutualueisiin verrattuna vastaavat alat kuin kaupunkialueilla korostuvat maaseutuun verrattuna: etenkin informaation ja viestinnän alojen merkitys on maaseutualueista selvästi korostunein kaupungin läheisellä maaseudulla. Maaseudun paikalliskeskuksissa korostuvat muuhun maaseutuun verrattuna taas osa rahoituspalveluista, hallinto- ja tukipalvelut liike-elämälle sekä koulutus.

Ydinmaaseudulla lähinnä toimialan 64 Rahoituspalvelut merkitys on hieman korostunut, mutta silti vähemmän kuin paikalliskeskuksissa. Harvaan asutulla maaseudulla yhdenkään tietotalan merkitys ei korostu muihin maaseutualueisiin verrattuna, vaan lähes kaikilla tietaloilla työskentelevien osuus suhteessa saman alueen työllisiin on matalin harvaan asutulla maaseudulla. Ainoa poikkeus on tieteellisen tutkimuksen ja kehittämisen ala, jolla työskentelevien harvaan asutun maaseudun asukkaiden osuus vastaa maaseutualueiden keskitasoa. Etenkin toimialan informaatio- ja viestintä merkitys harvaan asutulla maaseudulla on erittäin vähäinen. Esimerkiksi alatoimialan ohjelmistot ja konsultointi (ala, jolle esimerkiksi ohjelmistojen kehittäminen sijoittuu) työskentelevistä vain joka kahdessadas asuu harvaan asutulla maaseudulla (0,5 prosenttia alalla työskentelevistä). Ylipäätään ydinmaaseudun ja harvaan asutun maaseudun tietotyöläisyys nojaa erittäin vahvasti koulutuksen alaan. Kaikista ydinmaaseudun tietotyöläisistä 54,3 prosenttia työskentelee koulutuksen alalla ja harvaan asutulla

maaseudulla kaikista tietotyöläisistä 55 prosenttia työskentelee koulutuksen alalla (kaupungin läheinen maaseutu 44,3 prosenttia).

Taulukossa 4 on ristiintaulukoituna tietotyötä tekevien osuus asuinmaakunnan ja kaupunki-maaseutuluokituksen perusteella. Kaikissa maakunnissa tietotyötä tekevien osuus on kaupunkialueilla maaseutualueita korkeampi (pl. Ahvenanmaa, jossa ei ole kaupunkialueita). Kaupunkialueilla tietotyön merkitys korostuu etenkin suurimmissa maakunnissa, erityisesti Uudellamaalla ja Pirkanmaalla. Kaupunkialueilta tehty tietotyö on erityisen vähäistä taas Satakunnassa ja Kymenlaaksossa. Maaseutualueilta tehty tietotyö oli yleisintä Ahvenanmaalla. Manner-Suomessa maaseutualueilta tietotyötä tehtiin eniten Kanta-Hämeessä, jossa ero kaupunki- ja maaseutualueiden tietotyötä tekevien osuudessa oli erityisen vähäinen. Maaseutualueilta tehty tietotyö korostui myös Uudellamaalla, Pirkanmaalla, Pohjanmaalla ja Pohjois-Pohjanmaalla. Suurissa maakunnissa maaseudulta tehdyn tietotyön merkityksen korostumista selittää etenkin keskuskaupungin ”säteilevä” vaikutus. Muissa maakunnissa maaseutualueilta tietotyötä tekevien osuus vaihteli suhteellisen vähän. Tietotyötä tehtiin erityisen vähän Kymenlaakson maaseutualueilta. Maaseutualueilta tehty tietotyö oli vähäistä myös Pohjois-Karjalassa, Etelä-Karjalassa, Satakunnassa ja Pohjois-Savossa.

Tarkemmalla kaupunki-maaseutuluokituksella erot maaseutualueiden välillä korostuvat. Lähes kaikissa maakunnissa tietotyön merkitys on kaupungin läheisellä maaseudulla suurempi kuin maaseutualueilla keskimäärin. Kaupungin läheiseltä maaseudulta tehty tietotyö korostuu etenkin suurissa maakunnissa. Tietotyötä tekevien osuus on matala kaupungin läheisellä maaseudulla taas maakunnissa, joissa keskuskaupungissa tietotyötä tekevien osuus on matala. Kaikissa maakunnissa maaseudun paikalliskeskuksissa tietotyötä tekevien osuus on korkeampi kuin maaseutualueilla keskimäärin tietotyötä tekevien osuus. Maaseudun paikalliskeskuksissa asuvien tietotyötä tekevien osuus on erityisen korkea Ahvenanmaalla, joskin tätä selittää Maarianhamina, joka on luokiteltu lähinnä

³ Perinteisesti käsitetty ”koodaaminen” sijoittuu tälle alalle.

	Sisempi kaupunki- alue	Ulompi kaupunki- alue	Kaupungin kehysalue	Kaupungin läheinen maaseutu	Maaseudun paikallis- keskukset	Ydin- maaseutu	Harvaan asuttu maaseutu
Ahvenanmaa	-	-	-	-	20 %	15 %	11 %
Etelä-Karjala	18 %	16 %	13 %	12 %	10 %	9 %	8 %
Etelä-Pohjanmaa	13 %	14 %	12 %	9 %	12 %	10 %	8 %
Etelä-Savo	15 %	15 %	14 %	10 %	12 %	10 %	9 %
Kainuu	18 %	16 %	16 %	12 %	14 %	14 %	8 %
Kanta-Häme	15 %	16 %	14 %	11 %	-	13 %	15 %
Keski-Pohjanmaa	16 %	14 %	14 %	13 %	-	10 %	11 %
Keski-Suomi	26 %	22 %	19 %	14 %	13 %	10 %	9 %
Kymenlaakso	14 %	12 %	11 %	8 %	9 %	8 %	6 %
Lappi	16 %	14 %	11 %	12 %	-	9 %	11 %
Pirkanmaa	24 %	20 %	18 %	14 %	13 %	10 %	9 %
Pohjanmaa	18 %	18 %	16 %	13 %	-	11 %	10 %
Pohjois-Karjala	20 %	20 %	15 %	12 %	10 %	10 %	8 %
Pohjois-Pohjanmaa	25 %	23 %	17 %	13 %	14 %	10 %	9 %
Pohjois-Savo	20 %	19 %	15 %	14 %	10 %	10 %	8 %
Päijät-Häme	15 %	16 %	13 %	10 %	11 %	9 %	8 %
Satakunta	13 %	14 %	10 %	10 %	11 %	8 %	8 %
Uusimaa	26 %	21 %	19 %	14 %	14 %	11 %	14 %
Varsinais-Suomi	21 %	18 %	17 %	11 %	11 %	10 %	11 %

Taulukko 4. Tietotyötä tekevien osuus maakunnittain kaupunki-maaseutuluokituksella vuonna 2018.

maaseudun paikalliskeskukseksi kaupunki-maaseutuluokituksessa. Tietotyö korostuu myös Pohjois-Pohjanmaan, Uudenmaan sekä Kainuun maaseudun paikalliskeskuksissa.

Useimmissa maakunnissa tietotyötä tekevien osuus jää ydinmaaseudulla koko maaseutualueiden keskitasoa vähäisemmäksi. Maakunnista ydinmaaseudulla asuvien tietotyötä tekevien osuus oli korkein Ahvenanmaalla, Kainuussa ja Kanta-Hämeellä. Useimmissa maakunnissa tietotyötä tekevien osuus työllisistä on matala harvaan asutulla maaseudulla asuvien ryhmässä. Harvaan asutulla maaseudulla asuvien tietotyötä tekevien osuus on suhteellisen korkea Uudellamaalla ja Kanta-Hämeessä, mutta molemmissa maakunnissa harvaan asutulla maaseudulla asuu hyvin vähän väestöä.

Maakuntien väliset erot tietotyön merkityksessä heijastuvat sekä kaupunki- että maaseutualueille. Oletettavasti tätä selittää maakuntien sisäinen

dynamiikka ja työssäkäynti. Tietotyön merkitys korostuu sekä kaupunki- että maaseutualueilla suurissa yliopistomaakunnissa, erityisesti Uudellamaalla ja Pirkanmaalla. Tietotyön merkitys näkyy näissä maakunnissa vyöhykkeinä, jossa keskustaupungissa ja ydinkaupunkiseudulla tietotyötä tekevien osuus on erittäin korkea, vähentyen maakunnan reuna-alueita lähestyessä. Tietotyön merkitys on taas erityisen vähäinen niin kaupunki- kuin maaseutualueilla maakunnissa, joilla on vahva teollinen elinkeinorakenne tai teollinen perintö (Satakunta, Kymenlaakso) sekä osassa maakuntia, joissa alkutuotannon merkitys on suuri (Etelä-Pohjanmaa ja Etelä-Savo). Esimerkiksi Kymenlaaksossa tietotyötä tekevien osuus on erittäin matala niin erityyppisillä kaupunkialueilla kuin maaseutualueilla. Toisaalta poikkeuksiakin löytyy, esimerkiksi Kainuussa maakuntaan liittyvien attribuuttien perusteella tietotyön olettaisi olevan vähäistä, mutta todellisuudessa tietotyön merkitys on suhteellisen korostunut Kainuussa.

4.1.2 TIETOTYÖTÄ TEKEVIEN KEHITYS MAASEUTUALUEILLA

Tietotyötä tekevän väestön määrä kasvoi vuosien 2008—2018 aikana 22 000 henkilöllä eli 5,4 prosentilla. Kasvua tapahtui merkittävästi vasta vuosien 2015—2018 aikana; tätä ennen tietotyötä tekevien kehitys vaihteli maltillisesti negatiivisen ja positiivisen välillä. Tietotyötä tekevien kehitys ajanjakson aikana heijastelee ylipäättään työllisen väestön kehitystä saman ajanjakson aikana. Tietotyötä tekevän väestön osuus kaikista työllisistä kasvoi sen sijaan koko tarkastelujakson ajan. Tietotyötä tekevän väestön osuuden kehitys oli vuositason itse asiassa vahvempaa vuosien 2008—2015 aikana kuin vuosien 2015—2018 aikana. Tätä saattaa selittää finanssikriisin ja eurokriisin negatiivisten vaikutusten heijastuminen etenkin ei-tietotyöaloille (etenkin teollisuuden aloille).

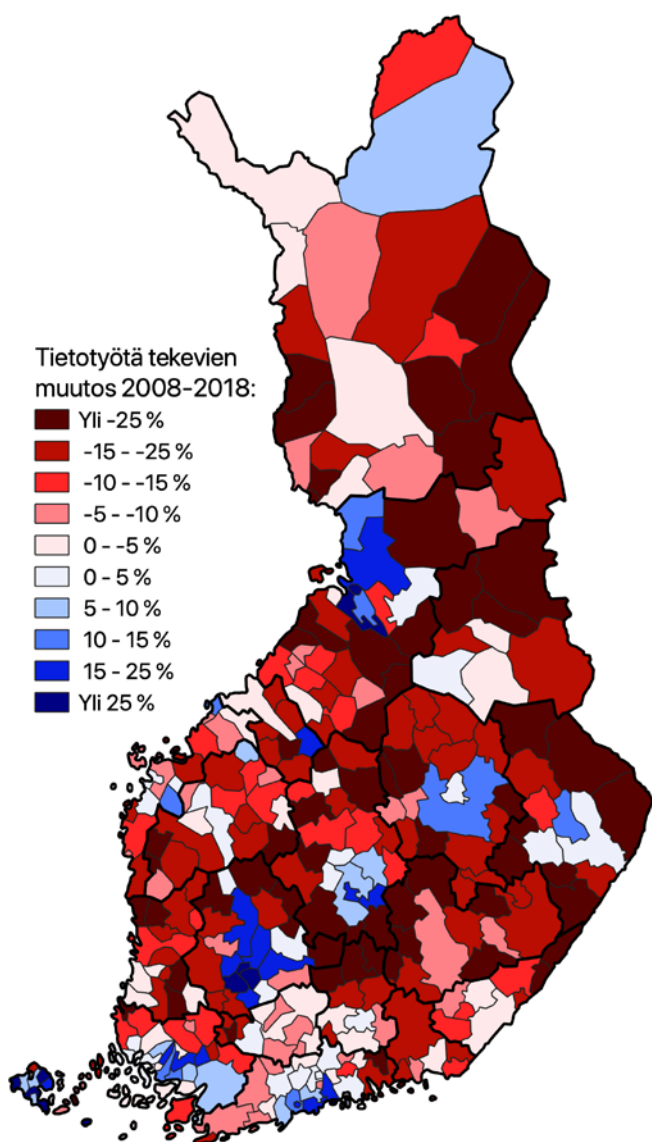
Maakuntatasolla tietotyöläisten kehitys oli muun kehityksen tavoin voimakkaasti polarisoitunutta. Tietotyötä tekevien määrä kasvoi kuudessa maakunnassa vuosien 2008—2018 aikana ja supistui muissa maakuntia. Määrällisesti kasvu oli suurinta Uudellamaalla, jossa tietotyöläisten määrä kasvoi 19 700 henkilöllä sekä Pirkanmaalla, jossa tietotyötä tekevien määrä kasvoi 6 400 henkilöllä. Kohtuullista kasvua tapahtui myös Varsinais-Suomessa ja Pohjois-Pohjanmaalla. Pientä kasvua tapahtui taas Ahvenanmaalla ja Keski-Suomessa. Suhteellisesti kasvu oli merkittävinä Pirkanmaan maakunnassa.

Muissa maakunnissa tietotyötä tekevien määrä väheni vuosien 2008—2018 aikana. Supistumisen voimakkuudessa oli kuitenkin huomattavia eroja: Pohjois-Savossa ja Pohjanmaalla tietotyötä tekevien määrä supistui hyvin maltillisesti, kun taas kuudessa maakunnassa tietotyötä tekevien määrä väheni yli 10 prosentilla tarkastelujakson aikana. Etenkin maakunnissa, joissa työpaikkarakenne nojaa vahvasti alkutuotantoon tai teollisuuteen ja joissa väestö väheni tarkastelujakson aikana merkittävästi, tietotyötä tekevien määrä väheni voimakkaasti. Erityisen haastavaa tietotyöläisten kehitys oli Etelä-Savossa ja Kymenlaaksossa. Toisaalta Kainuussa, joka täyttää molemmat näistä

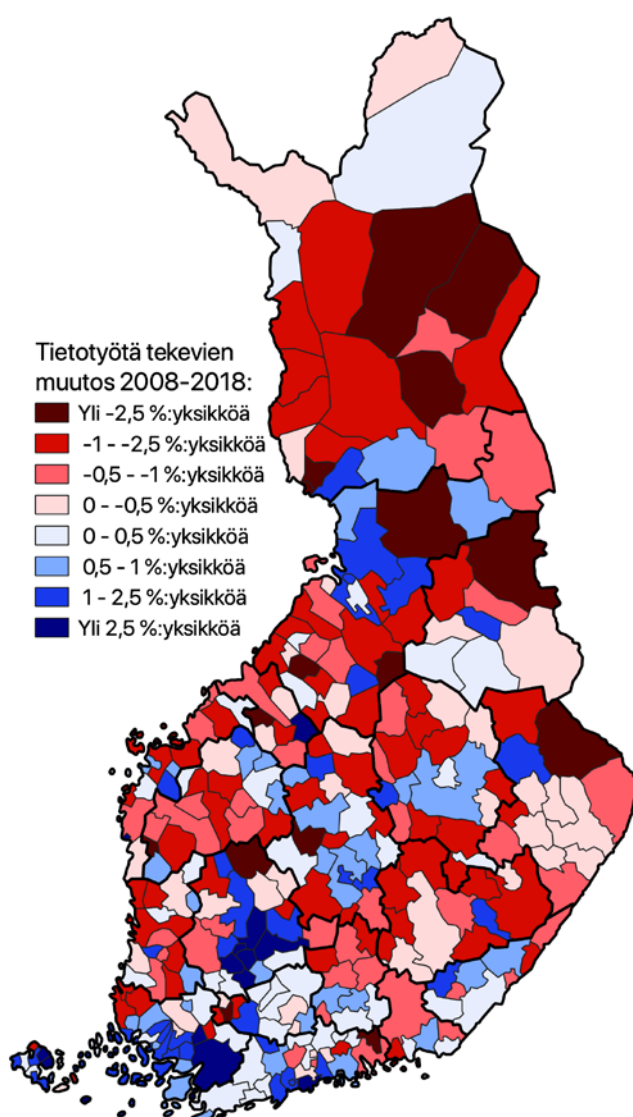
kriteereistä, tietotyöläisten määrä supistui suhteellisen maltillisesti.

Tietotyön merkityksen kehitystä voidaan tarkastella vertaamalla vuosien 2008 ja 2018 tietotyötä tekevien osuutta kaikista työllisistä. Tällöin työikäisen väestön kehitys ei vaikuttanut tarkasteltaviin arvoihin, vaan arvot kertovat, miten tietotyötä tekevien painoarvo osana alueen työllistä työvoimaa on muuttunut. Hieman yli puolessa maakuntia tietotyötä tekevien osuus kaikista työllisistä on kasvanut vuosien 2008—2018 aikana: vaikka osassa maakuntia tietotyötä tekevien määrä supistui, muu työllinen työvoima supistui voimakkaammin, jolloin tietotyötä tekevien osuus on kasvanut. Tietotyötä tekevien osuus kasvoi erityisen voimakkaasti Pirkanmaalla, Varsinais-Suomessa ja Uudellamaalla. Maltillista kasvua tapahtui kuitenkin myös Etelä-Karjalassa, Päijät-Hämeessä ja Pohjois-Savossa, joissa tietotyötä tekevien määrä väheni tarkastelujakson aikana. Osassa maakuntia (esim. Kainuu ja Pohjois-Karjala) tietotyötä tekevien osuus kaikista työllisistä pysyi vakiona ajanjakson aikana. Yhdeksässä maakunnassa tietotyötä tekevien osuus kaikista työllisistä laski tarkastelujakson aikana. Suurimmassa osassa maakuntia muutos oli maltillinen: ainoastaan Lapissa tietotyötä tekevien osuus kaikista työllisistä laski yli yhdellä prosenttiyksiköllä (tätä voi selittää Lapin muuten vahva työpaikkakehitys). Kohtuullisen voimakkaasti tietotyön merkitys laski myös Etelä-Savossa, Keski-Pohjanmaalla, Etelä-Pohjanmaalla sekä Satakunnassa.

Tietotyötä tekevien määrän kehitys vaihteli maakuntatasoa voimakkaammin kuntatasolla, jossa suurimmillaan tietotyöläisten määrä kasvoi yksittäisissä kunnissa yli 50 prosentilla ja heikoimmillaan väheni yli 50 prosentilla. Tietotyötä tekevien määrä kasvoi määrällisesti tarkasteltuna erityisen voimakkaasti suurissa kaupungeissa, etenkin pääkaupunkiseudun kaupungeissa sekä Tampereella. Suhteellisesti tarkasteltuna tietotyötä tekevien määrä kasvoi erityisen voimakkaasti osassa kehyskuntia sekä Ahvenanmaan pienissä kunnissa. Maaseutumaisista kunnista tietotyötä tekevien määrä kasvoi erityisen voimakkaasti suurten kaupunkien kehyskunnissa, kuten Vesilahdessa Pirkanmaalla ja Ruskossa Varsinais-Suomessa.

Kartta 3. Tietotyötä tekevien määrän muutos (%) 2008–2018.

Kartta 4. Tietotyötä tekevien osuuden muutos työllisestä työvoimasta 2008–2018.

Suurten kaupunkiseutujen ulkopuolella tietotyötä tekevien määrän kehitys oli vaihtelevampaa. Pääsääntöisesti tietotyötä tekevien määrä väheni, erityisesti maakuntien reuna-alueiden pienissä kunnissa tietotyötä tekevien määrä supistui voimakkaasti, pitkälti työikäen väestön supistumisen seurauksena. Toisaalta paikallisia poikkeuksia on ympäri maata. Esimerkiksi Marttilassa Varsinais-Suomessa tietotyöläisten määrä kasvoi pienen kunnan kokoon verrattuna merkittävästi. Vastaavasti Lapissa Inarin kunnassa tietotyötä tekevien määrä kasvoi vuosien 2008–2018 aikana. Myös esimerkiksi seutukaupungeissa, kuten Salossa ja Ylivieskassa, tietotyötä tekevien määrä kasvoi tarkastelujakson aikana.

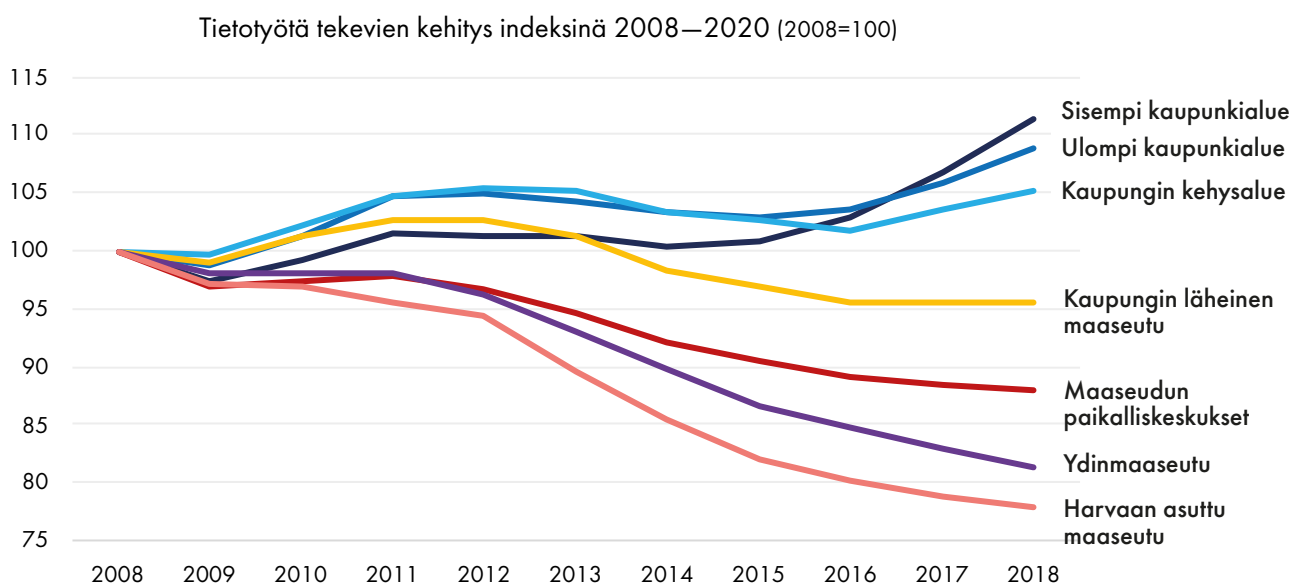
Jos tarkastellaan tietotyötä tekevien osuuden muutosta koko työllisestä työvoimasta, kuva polarisoituneesta kehityksestä tasoittuu hieman. Etenkin Etelä-Suomessa myös maaseutualueilla tietotyötä tekevien osuus kaikista työllisistä kasvoi, vaikkakin suurimmat muutokset paikantuvat yhä suurille kaupunkiseuduille. Kuitenkin yli puolessa (55 prosenttia) kuntia tietotyötä tekevien osuus koko työllisestä väestöstä laski vuosien 2008–2018 aikana. Paikallisia poikkeuksia on merkittävästi, mutta suuresta kuvasta katsottuna tietotyö on ollut vuosien 2008–2018 aikana keskeinen osa Suomen eriytyvää aluekehitystä, jossa yksittäiset alueet kehittyivät muuta maata merkittävästi vahvemmin.

Erot tietotyöläisten kehityksessä olivat erittäin suuria kaupunki- ja maaseutualueiden välillä. Kaupunkialueilla tietotyötä tekevän väestön määrä kasvoi 32 360 henkilöllä (9,8 prosenttia), kun taas maaseutualueilla tietotyötä tekevien määrä väheni 10 300 henkilöllä (-13,6 prosenttia). Kaupunki- ja maaseutualueiden tietotyöläisten määrä kehittyi suhteellisen tasaisesti vuosien 2008—2010 aikana, mutta 2010-luvulla maaseutualueilla asuvien tietotyöläisten määrä on laskenut erittäin voimakkaasti. Kaupunkialueilla tietotyöläisten kasvu on ollut erityisen voimakasta vuosien 2015—2018 aikana, jolloin ero kaupunki- ja maaseutualueiden tietotyöllisen väestön kehityksessä on ollut erityisen suuri.

Tarkemmalla kaupunki-maaseutualueluokituksella erot tietotyötä tekevän väestön kehityksessä korostuvat. Tietotyötä tekevien määrä kasvoi kaikilla kolmella kaupunkialueella vuosien 2008—2018 aikana. Määrällisesti ja suhteellisesti kasvu on ollut voimakkainta sisemmällä kaupunkialueella, joskin tietotyöläisten voimakas kasvu juuri sisemmällä kaupunkialueella alkoi vasta 2010-luvun puolivälissä, samalla kun väestönkasvu ylipäättään painottui voimakkaasti suuriin keskuksiin. Tietotyöläisten määrä kasvoi myös ulomalla kaupunkialueella sekä kaupungin kehysalueella. Näillä alueilla kasvu jäi kuitenkin sisemmästä kaupunkialueesta jälkeen 2010-luvun puolivälissä.

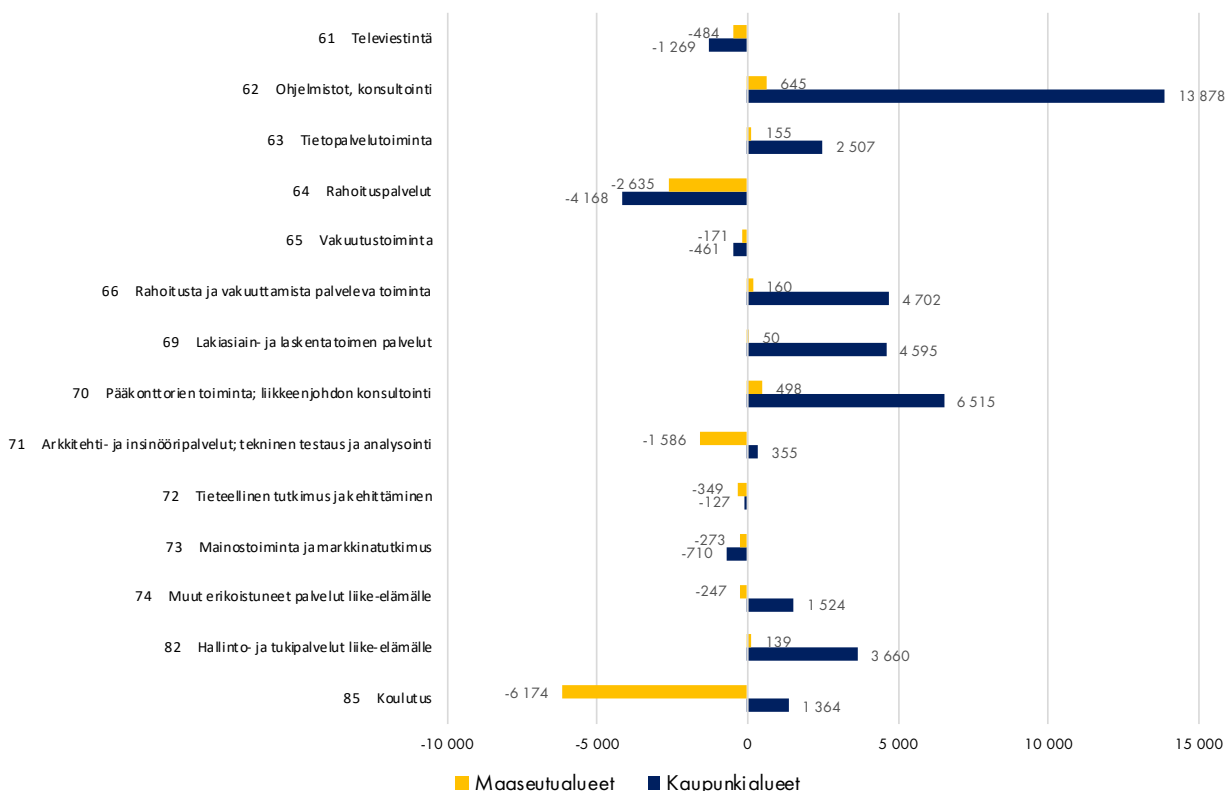
Maaseutualueet muodostavat tietotyöllisen väestön kehityksen perusteella kolme erillistä ryhmää. Kaupungin läheisellä maaseudulla tietotyöläisten määrä väheni selvästi maltillisimmin kaikista maaseutualueista: alueella tietotyötä tekevien määrä väheni 970 henkilöllä eli 4,5 prosentilla. Tietotyötä tekevien määrä alkoi supistua kaupungin läheisellä maaseudulla vasta vuosien 2013—2014 aikana, kun väestönkasvu alkoi painottua aiempaa vahvemmin kaupunkien keskuksiin. Maaseudun paikalliskeskuksissa tietotyötä tekevien kehitys oli merkittävästi kaupungin läheistä maaseutua heikompaa, mutta toisaalta ydinmaaseutua ja harvaan asuttua maaseutua vahvempaa. Alueella tietotyötä tekevien määrä väheni 2 100 henkilöllä eli 12 prosentilla. Kaupungin läheisestä maaseudusta poiketen maaseudun paikalliskeskuksissa tietotyötä tekevien määrä on vähentynyt koko tarkastelujakson ajan. Kolmannen ryhmän muodostaa ydinmaaseutu ja harvaan asuttu maaseutu, joissa tietotyötä tekevien määrä supistui voimakkaasti koko ajanjakson ajan. Ydinmaaseudulla tietotyötä tekevien määrä väheni vuosien 2008—2018 aikana 4 700 henkilöllä (-18,6 prosentilla), kun taas harvaan asutulla maaseudulla tietotyötä tekevien määrä väheni 2 500 henkilöllä eli 22,2 prosentilla.

Tietotyön ikärakenteen kehityksen tarkastelu kansallisella paljastaa mielenkiintoisen eron: tie-

Kuvio 2. Tietotyötä tekevien kehitys indeksinä (2008=100) kaupunki-maaseutuluokituksen alueilla.

Tietotyöläisten kehitys toimialoittain 2008–2018

Kuvio 3. Tietotyöllisten kehitys kaupunki- ja maaseutualueilla vuosien 2008–2018 aikana tarkemmalla toimialajakaumalla.

totyötä tekevien 18–34-vuotiaiden määrä väheni vuosien 2008–2020 aikana 4 500 henkilöllä, kun taas tietotyötä tekevien yli 35-vuotiaiden määrä kasvoi 27 400 henkilöllä. Kehitystä ei selitä pelkästään erot ikäryhmien koon kehityksessä: tietotyötä tekevien 18–34-vuotiaiden osuus kaikista saman ikäisistä työllisistä laski vuosien 2008–2018 aikana (16,5 % → 16,1 %), kun taas yli 35-vuotiaiden ikäryhmässä tietotyötä tekevien osuus suhteessa ikäryhmän työlliseen väestöön kasvoi voimakkaasti (17,6 % → 19,4 %). Tietotyön voisi siis väittää ”harmaantuneen” vuosien 2008–2018 aikana.

Ikärakenteen kehitys ja tietotyön ”harmaantuminen” näkyi sekä kaupunki- että maaseutualueilla. Kaupunkialueilla tietotyötä tekevien 18–34-vuotiaiden määrä ei juuri muuttunut vuosien 2008–2020 aikana (-33 henkilöä), kun taas yli 35-vuotiaiden tietotyöläisten määrä kasvoi 32 400 henkilöllä. Maaseutualueilla tietotyötä tekevien 18–34-vuotiaiden määrä väheni 4 700 henkilöllä eli 30 prosentilla, kun taas yli 35-vuotiaiden tietotyöläisten määrä väheni 5 500 henkilöllä eli 9,2 prosentilla. Ero maaseutualueilla on vielä suurempi, kun kehitys suhteute-

taan saman ikäisen työllisen väestön kehitykseen: 18–34-vuotiaiden tietotyöläisten osuus suhteessa saman ikäiseen työlliseen väestöön väheni vuosien 2008–2018 aikana 1,8 prosenttiyksiköllä, kun taas yli 35-vuotiaiden tietotyöläisten osuus kasvoi 0,1 prosenttiyksiköllä. Nuorten tietotyöläisten määrän vähenemisen lisäksi tietotyön merkitys ylipäästään väheni maaseutualueilla vuosien 2008–2018 aikana.

Kuviossa 3 on tarkennettu kaupunki- ja maaseutualueiden tietotyöläisten kehitystä tarkemmalla toimialajakaumalla. Tarkemman jaottelun perusteella havaitaan tietotyöläisten määrän supistumisen perustuvan maaseudulla ensisijaisesti muutamaan yksittäiseen toimialan kehitykseen. Määrällisesti vuosien 2008–2018 aikana etenkin koulutuksen alalla työllisten määrä väheni voimakkaasti (-6 174 työllistä). Koulutuksen alan työllisten kehitys selittää yli puolet maaseutualueiden tietotyöläisten supistumisesta tarkastelujakson aikana. Lisäksi rahoituspalveluiden sekä arkkitehti- ja insinööripalveluiden aloilla työllisten määrä väheni maaseudulla erittäin voimakkaasti. Muilla alueilla

tapahtunut supistuminen oli määrällisesti maltillista, vaikka suhteellisesti tarkasteltuna esimerkiksi televiestinnän, tieteellisen tutkimuksen ja kehittämisen sekä mainostoiminnan aloilla työllisten määrä väheni voimakkaasti.

Tietotyöllisten määrä kasvoi myös maaseutualueilla yksittäisillä toimialoilla. Merkittäväntä kasvu oli ohjelmistot ja konsultointi toimialalla, jossa työskentelevien maaseudulla asuvien asukkaiden määrä kasvoi 645 henkilöllä eli 20 prosentilla. Määrällisesti maltillisempaa, mutta suhteellisesti voimakkaampaa kasvua tapahtui tietopalvelu-toiminnan, rahoitusta ja vakuutusta palvelevan toiminnan sekä pääkonttoreiden toiminnan toimialoilla. Pientä työllisten määrän kasvua maaseutualueilla tapahtui myös liike-elämän hallinto- ja tukipalveluiden toimialoilla.

Ero tietotyöllisten kehityksessä oli tarkemmalla toimialajakaumalla suuri kaupunki- ja maaseutualueiden välillä. Kaikilla TOL2008-luokituksen kaksinumerotason (kuviossa 3 käytetty taso) toimialoilla kaupunkialueiden tietotyöllisten suhteellinen kehitys oli maaseutualueita vahvempaa. Kehitys oli osalla aloja saman suuntaista: esimerkiksi rahoituspalveluiden alalla työllisten määrä väheni sekä kaupunki- että maaseutualueilla, mutta supistuminen oli voimakkaampaa maaseutualueilla. Vastaavasti televiestinnän alalla työllisten määrä väheni molemmilla alueilla, mutta kehitys oli kaupunkialueilla maltillisempaa. Osalla aloja kehitys oli myös eri suuntaista. Koulutuksen toimialalla työllisten määrä väheni maaseutualueilla voimakkaasti, mutta alan työllisten määrä kasvoi samaan aikaan kaupunkialueilla. Vastaavaa maltillisempaa kehitystä tapahtui arkkitehti- ja insinööripalveluiden alalla. Tietotyöllisten kehitystä kaupunkialueiden ja maaseutualueiden välillä eriytti kuitenkin erityisen voimakkaasti toimialan ohjelmistot ja konsultointi työllisten määrän kehitys: vaikka maaseudulta käsin työskentelevien määrä alalla kasvoi merkittävästi, kehitys oli hyvin maltillista verrattuna kaupunkialueisiin, jossa alalla työskentelevien määrä kasvoi lähes 14 000 henkilöllä vuosien 2008—2018 aikana.

Taulukossa 5 on esitetty tietotyötä tekevien määrän kehitystä ristiintaulukoituna kaupunki-maa-

seutuluokituksen ja asuinmaakunnan mukaan. Tietotyötä tekevien kehitys on voimakkaasti eriytynyt käytännössä kaikissa maakunnissa kaupunki- ja maaseutualueiden välillä: noin puolessa maakunnista tietotyötä tekevien määrä kasvoi kaupunkialueilla, mutta maaseutualueilla tietotyötä tekevien määrä kasvoi ainoastaan Ahvenanmaalla vuosien 2008—2018 aikana.

Kaupunkialueilta tietotyötä tekevien määrä kasvoi yhdeksässä maakunnassa, kasvu oli erityisen voimakasta Pirkanmaan ja Pohjois-Pohjanmaan kaupunkialueilla, joissa tietotyötä tekevien määrä kasvoi yli 20 prosentilla vuosien 2008—2018 aikana. Tietotyötä tekevien määrä kasvoi yli 10 prosentilla myös Uudenmaan, Varsinais-Suomen ja Keski-Suomen maakuntien kaupunkialueilla. Maltillista kasvua tapahtui myös Pohjois-Karjalan, Pohjois-Savon, Etelä-Pohjanmaan ja Pohjanmaan kaupunkialueilla. Määrällisesti kasvu painotui etenkin sisemmälle kaupunkialueelle: osassa maakuntia (kuten Kainuu) sisemmällä kaupunkialueella tietotyötä tekevien määrä kasvoi, vaikka muulla kaupunkialueella tietotyötä tekevien määrä väheni. Yhdeksässä maakunnassa tietotyötä tekevien määrä väheni myös kaupunkialueilla. Erityisen voimakkaasti tietotyötä tekevien määrä väheni Etelä-Savon, Satakunnan, Lapin ja Kymenlaakson kaupunkialueilla. Kaupunkialueen sisällä näiden maakuntien tietotyötä tekevien kehityksessä oli suuria eroja: Lapissa sisemmällä kaupunkialueella (Rovaniemen keskusta) tietotyötä tekevien määrä supistui vain hieman, kun taas Kymenlaaksossa ja Satakunnassa juuri sisemmällä kaupunkialueella tietotyötä tekevien määrä väheni voimakkaasti.

Kaikissa maakunnissa Manner-Suomessa maaseutualueilla tietotyötä tekevien määrä väheni vuosien 2008—2018 aikana. Erot supistumisen voimakkuudessa ovat kuitenkin suuria maakuntien ja maaseutualueiden välillä. Maltillisinta tietotyötä tekevien supistuminen oli Uudenmaan maaseutualueilla, jossa tietotyötä tekevien määrä supistui 6 prosentilla. Tietotyötä tekevien määrä supistui alle 10 prosentilla myös Pohjanmaan, Pirkanmaan ja Varsinais-Suomen maaseutualueilla. Toisessa ääripäässä Lapin,

Kehitys 2008–2018	Sisempi kaupunki- alue	Ulompi kaupunki- alue	Kaupungin kehysalue	Kaupungin läheinen maaseutu	Maaseudun paikallis- keskukset	Ydin- maaseutu	Harvaan asuttu maaseutu
Ahvenanmaa	-	-	-	-	177	123	-10
Etelä-Karjala	-17	-69	-34	-51	-97	-160	-20
Etelä-Pohjanmaa	-53	103	100	-55	-286	-810	-39
Etelä-Savo	-147	-247	-56	-87	-246	-118	-450
Kainuu	4	-38	19	38	-86	-12	-255
Kanta-Häme	-340	-116	-190	-203	-	-62	-
Keski-Pohjanmaa	-110	39	-4	19	-	-202	-22
Keski-Suomi	599	503	305	7	-337	-156	-342
Kymenlaakso	-208	-519	-109	-167	-90	-38	-
Lappi	-16	-528	-191	-59	-	-280	-421
Pirkanmaa	3541	2925	567	61	-48	-433	-180
Pohjanmaa	-35	71	34	-20	-	-262	-8
Pohjois-Karjala	77	115	180	-34	-193	-350	-261
Pohjois-Pohjanmaa	1323	2191	324	45	-196	-643	-264
Pohjois-Savo	-29	606	55	35	-81	-550	-171
Päijät-Häme	-164	-66	-46	-90	-47	-164	-18
Satakunta	-391	-240	-249	-98	-143	-296	-40
Uusimaa	16058	3119	661	-231	-204	-64	-
Varsinais-Suomi	1668	737	653	-77	-210	-216	-5

Taulukko 5. Tietotyötä tekevien muutos 2008–2018 asuinmaakunnan ja kaupunki-maaseutuluokituksen mukaan. Solujen väri kertoo suhteellisen muutoksen voimakkuuden.

Etelä-Karjalan, Pohjois-Karjalan ja Etelä-Savon maaseudulla tietotyötä tekevien määrä supistui yli 20 prosentilla (Etelä-Savossa jopa 27 prosentilla). Osassa maakuntia kehityserot olivat valtavia kaupunki- ja maaseutualueiden välillä: esimerkiksi Pohjois-Karjalassa kaupunkialueilla tietotyötä tekevien määrä kasvoi 6 prosentilla, kun taas maaseutualueilla tietotyötä tekevien määrä väheni 23,6 prosentilla.

Kaupungin läheisellä maaseudulla tietotyötä tekevien kehitys oli pääsääntöisesti vahvempaa kuin muilla maaseutualueilla. Kuudessa maakunnassa kaupungin tietotyötä tekevien määrä kasvoi kaupungin läheisellä maaseudulla. Maaseudun paikalliskeskuksissa tietotyötä tekevien määrän kehitys oli taas merkittävästi heikompa, eikä yhdessäkään Manner-Suomen maakunnassa tietotyötä tekevien määrä kasvanut maaseudun paikalliskeskuksissa. Supistuminen oli suhteel-

lisen maltillista Pirkanmaalla ja Uudellamaalla. Muissa maakunnissa tietotyötä tekevien määrä väheni yli 10 prosentilla maaseudun paikalliskeskuksissa. Erityisen haastavaa kehitys oli Etelä-Savossa, Kymenlaaksossa, Pohjois-Savossa ja Pohjois-Karjalassa, joissa tietotyötä tekevien määrä väheni yli 30 prosentilla vuosien 2008–2018 aikana. Ydinmaaseudulla tietotyötä tekevien määrä supistui voimakkaasti lähes kaikissa Manner-Suomen maakunnissa. Maltillisinta kehitys oli Kainuussa, jossa ydinmaaseudulta tietotyötä tekevien määrä väheni 5 prosentilla. Lapissa taas ydinmaaseudulta tehty tietotyö väheni jopa 40 prosentilla. Harvaan asutulta maaseudulta tehty tietotyö väheni kaikissa maakunnissa, supistumisen voimakkuus vaihteli kuitenkin suhteellisen maltillisesta erittäin voimakkaaseen (esim. Varsinais-Suomi harvaan asutulta maaseudulta tietotyötä tekevien määrä väheni 4 prosentilla, Kainuussa taas 32 prosentilla).

4.2 TIETOTYÖN TYÖPAIKAT MAASEUDULLA

4.2.1 TIETOTYÖPAIKKOJEN NYKYTILA

Maaseudulla (kaupunki–maaseutuluokituksella) sijaitsi vuonna 2019 yhteensä 65 034 tietotyöpaikkaa. Tämä on 14,8 prosenttia tietotyöpaikoista Suomessa (vrt. 24,4 prosenttia kaikista työpaikoista). Tarkasteluajanjaksolla 2008–2019 maaseutualueella sijaitsevien tietotyöpaikkojen osuus on supistunut 3,4 prosenttiyksikköä (vrt. osuus kaikista työpaikoista -3,2 prosenttiyksikköä).

Tietotyön työpaikkojen osuus kaikista työpaikoista maaseudulla oli vuonna 11,4 prosenttia, kun taas kaupunkialueilla sijaitsevien tietotyöpaikkojen osuus oli 21,1 prosenttia. Tietotyöalojen työpaikkojen osuus työpaikoista kaupunkialueilla on kasvanut viimeisen kymmenen vuoden aikana, mutta maaseutualueilla osuus on pysynyt lähes ennallaan.

Tilanne on vastaava tarkasteltaessa tietotyöpaikkojen osuutta kaikista alueen työpaikoista. Tietotyöpaikkojen osuus alueen työpaikoista on suurin Uudellamaalla (23,8 prosenttia) sekä Pirkanmaalla (19,9 prosenttia). Keski-Suomi nousee tässä tarkastelussa kolmen kärkeen 18,7 prosentilla. Pohjois-Pohjanmaa jää neljänneksi 18,5 prosentilla. Kuten tietotyöläisten määrässä, myös työpaikkojen osuutta tarkasteltaessa Ahvenanmaa sijoittuu melko korkealle tietotyöpaikkojen osuuden ollessa siellä 16,4 prosenttia. Kymenlaaksossa, Etelä-Pohjanmaalla ja Satakunnassa tietotyöpaikkojen osuus jää alhaisimmaksi (11,6 %, 11,7% ja 11,9 %).

Samoin tietotyöläisiä tarkasteltaessa myös tietotyöpaikkojen osuutta tarkasteltaessa huomataan, että tietotyöpaikkojen osuus on korkea suurimmissa kaupungeissa, mutta myös niiden kehyskunnissa (kartta 5). Tietotyöpaikkojen osuus kunnassa sijaitsevista työpaikoista on korkein Espoossa (32,2 prosenttia) ja alhaisin Sottungassa, jossa ei ole lainkaan tilastotarkastelun mukaisia tietotyöpaikkoja.

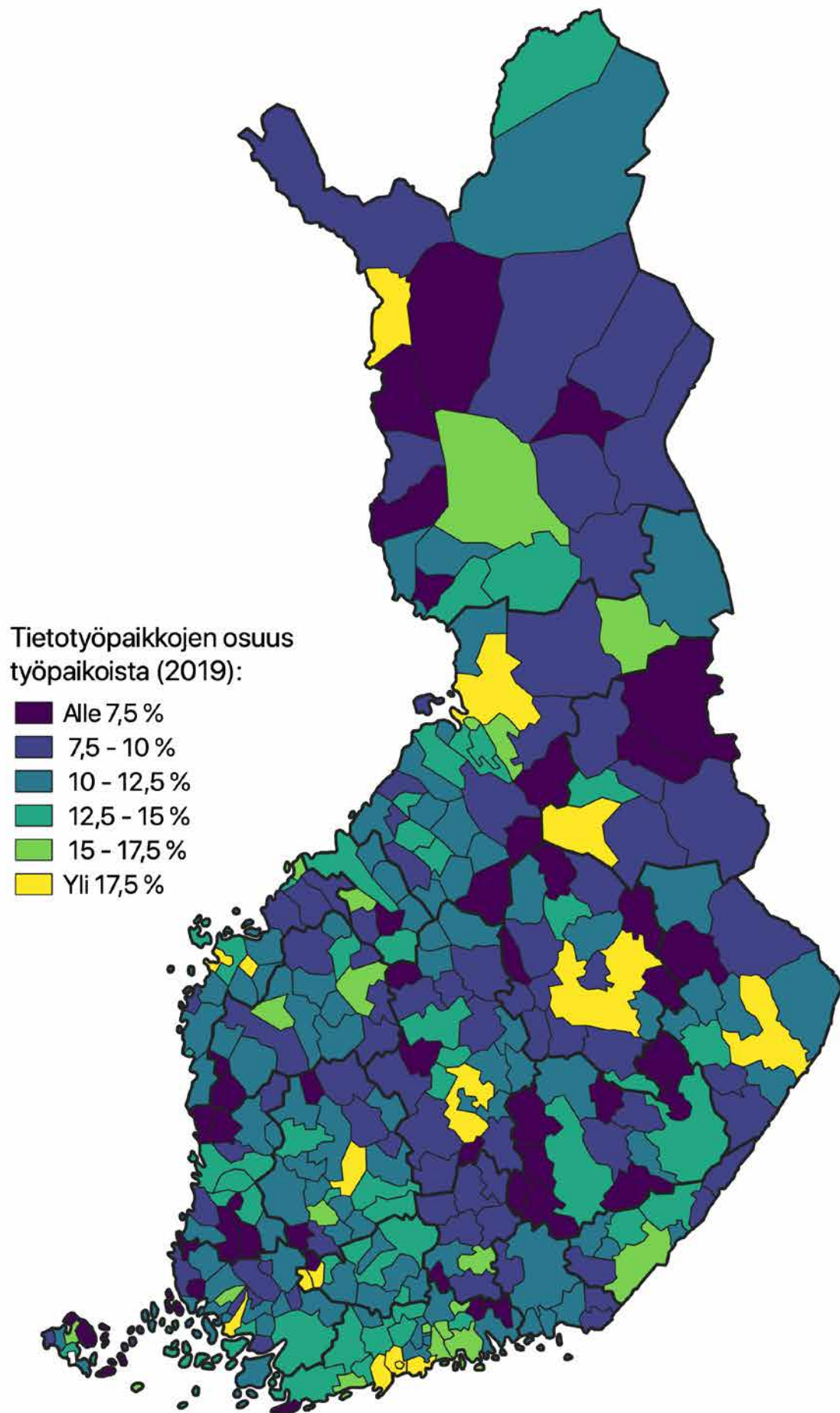
Suurista kaupungeista Lahti, jossa tietotyöpaikkojen osuus on 16,0 prosenttia, jää tietotyöpaik-

kojen osuuden näkökulmasta jälkeen muista suurista kaupungeista, ollen lähempänä keskuskaupunkien ja kehyskuntien luokkaa. Pääkaupunkiseudulla Vantaalla tietotyöpaikkojen osuus jää myös alhaiseksi, 11 prosenttiin. Kehyskunnista korostuvat Kirkkonummi (19,9 %), Järvenpää (16,5 %) ja Kempele (16,4), keskuskaupungeista Vaasa (19,4 %) ja Joensuu (18,1 %).

Tarkemmalla kaupunki–maaseutuluokituksen tasolla erot tietotyöpaikkojen tekevien osuudessa ja määrässä korostuvat. Tietotyöpaikoista puolet sijaitsee sisemmällä kaupunkialueella ja täällä tietotyöpaikkojen osuus kaikista tietotyöpaikoista on 24,1 prosenttia. Ulommalla kaupunkialueella sijaitsee 24,6 prosenttia Suomen tietotyöpaikoista ja niiden osuus alueella sijaitsevista työpaikoista on 18,7 prosenttia. Kaupunkien kehysalueilla sijaitsee 9,6 prosenttia työpaikoista ja näillä alueilla tietotyöpaikat kattavat 16,1 prosenttia työpaikoista.

Maaseutualueiden osuus tietotyöpaikoista on vähäinen, mutta maaseutualueiden sisällä tietotyöpaikoilla on kuitenkin tätä suurempi rooli. Kaupungin läheisellä maaseudulla sijaitsee 4,7 prosenttia tietotyöpaikoista, ja tietotyöpaikkojen osuus läheisellä maaseudulla sijaitsevista työpaikoista on 12,7 prosenttia. Maaseudunpaikalliskeskuksissa tietotyöpaikkojen osuus alueen työpaikoista on vielä hieman suurempi: 13,0 prosenttia, kun täällä sijaitsevat tietotyöpaikat ovat 3,5 prosenttia kaikista Suomen tietotyöpaikoista.

Ydinmaaseudulla sijaitsevat tietotyöpaikat kattavat 4,7 prosenttia tietotyöpaikoista ja näillä alueilla sijaitsevista työpaikoista tietotyö kattaa 10,6 prosentista. Harvaan asutulla maaseudulla sijaitsevien tietotyöpaikkojen osuus jää kahteen prosenttiin kaikista tietotyöpaikoista, mutta täälläkin tietotyöpaikkojen osuus kaikista työpaikoista on lähellä kymmentä prosenttia (9,4 prosenttia).

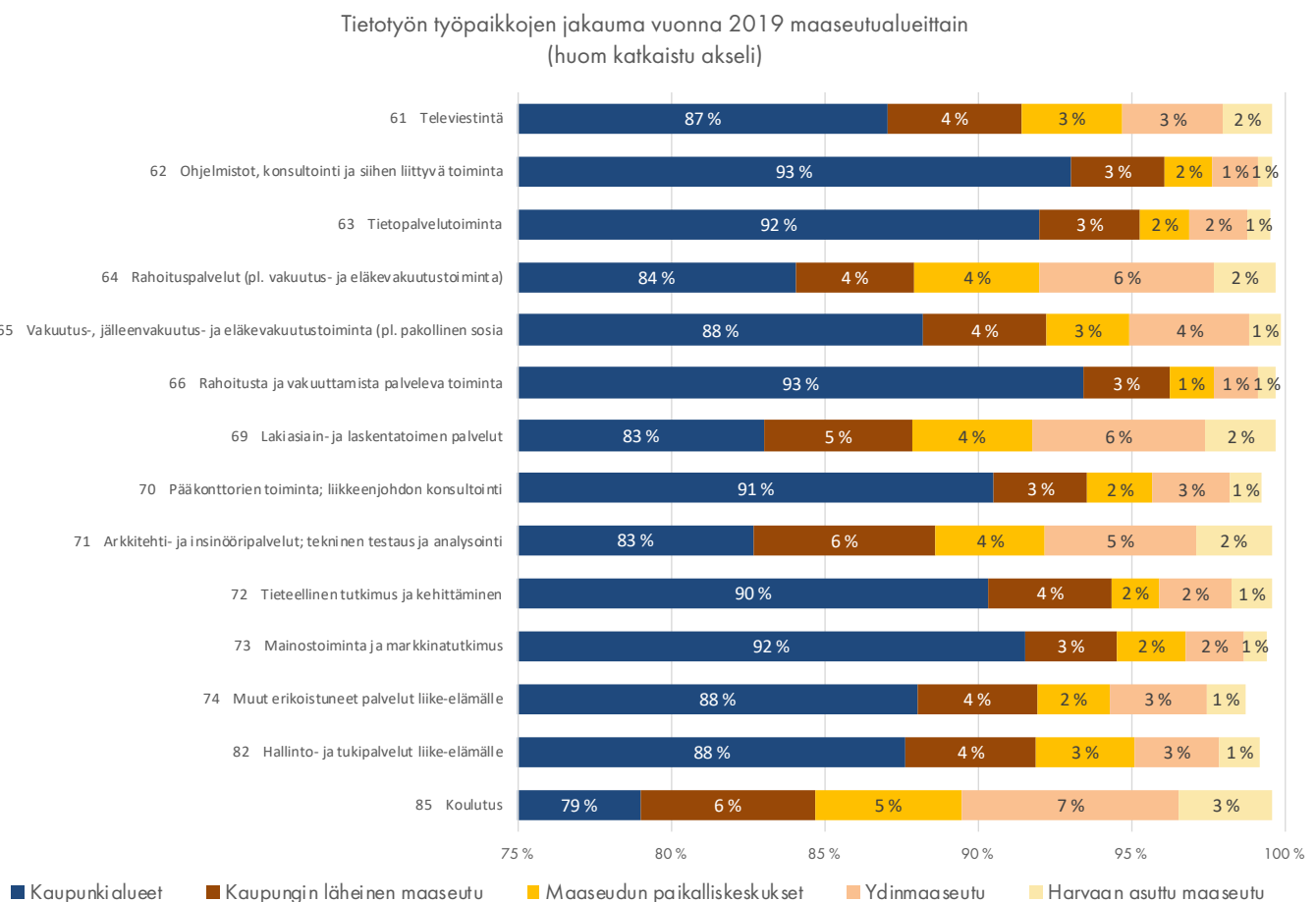

Kartta 5. Tietotyöpaikkojen osuus kaikista kunnan työpaikoista 2019.

Työpaikkojen tarkastelu tarkemmalla tietotyön jaottelulla nostaa esille eroavaisuuksia tietotyön rakenteesta ja merkityksestä maaseutualueilla (kuviot 4 ja 5). Suurimassa osassa tietotyön aloista erot tietualan työpaikkojen osuudessa kaikista alueiden työpaikoista ovat pieniä tai kohtuullisia maaseutualueiden ja kaupunkialueiden välillä. Erot ovat pieniä esimerkiksi sellaisilla kuin televisointi (61), rahoitus- ja vakuutustoiminta (64–66) ja mainostoiminta (73) ja liike-elämän ja hallinnon palvelut (74, 82). Kohtuullisia erot ovat vielä esimerkiksi arkkitehti- ja insinööritoimistojen alalla (71). Koulutuksen ja ohjelmistotalalla erot työpaikkojen osuudessa olivat suurimmat maaseutu- ja kaupunkialueiden välillä. Maaseudulla koulutusalan työpaikkojen osuus kaikista työpaikoista oli vuonna 2019 prosenttia, kun kaupungeissa osuus oli 7,3 prosenttia. Vastaavasti ohjelmistotoiminnan

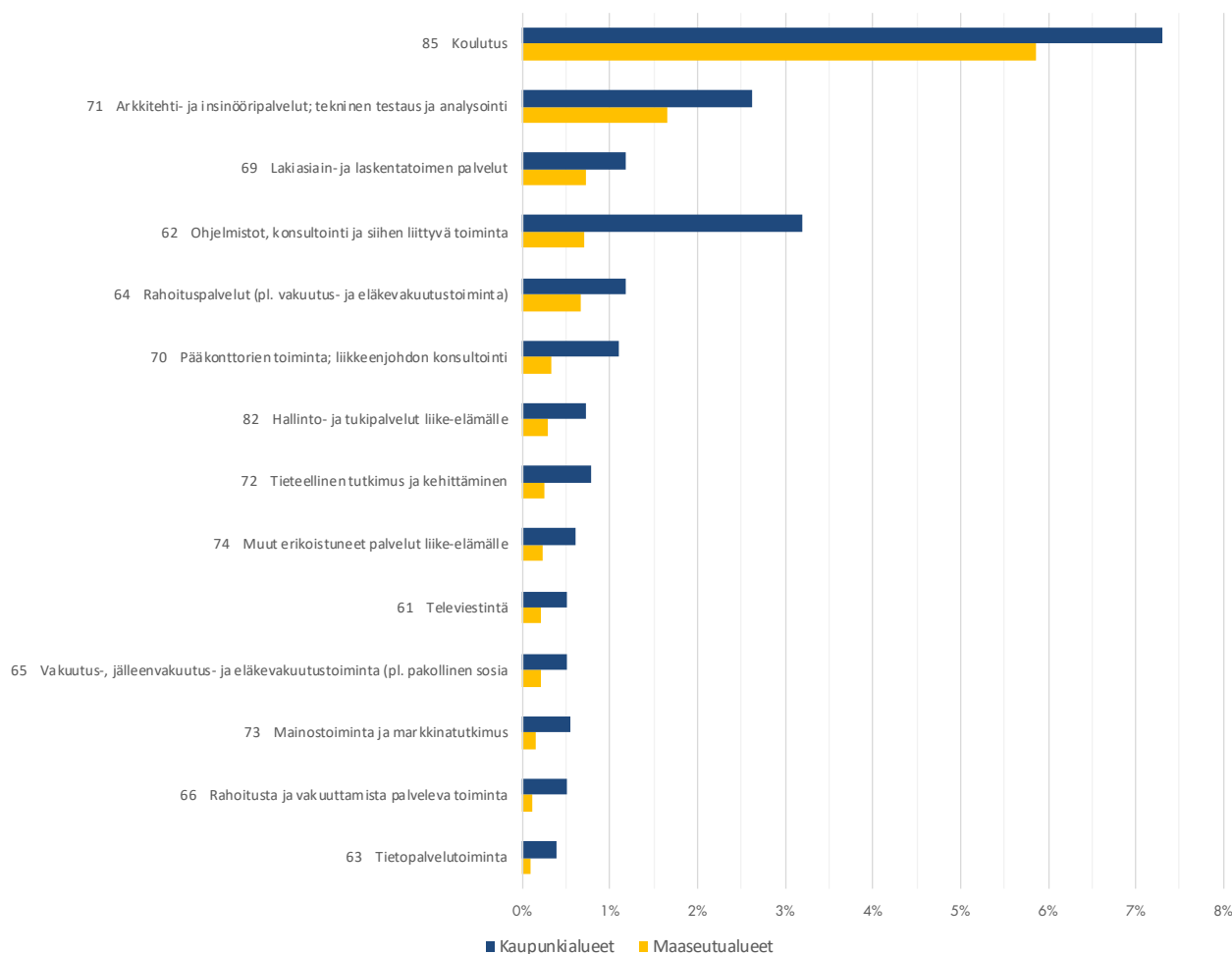
osuus työpaikoista maaseudulla oli vain 0,7 prosenttia, kun kaupunkialueilla se oli 3,2 prosenttia.

Maaseutualueiden välillä erot tietotalojen merkityksessä heijastelevat tietotyön kaupunkimaisuutta myös maaseutualueilla, vaikka suurimassa osassa aloista erot eri maaseutualueiden välillä ovat käytännössä olemattomia. Esille nousee kuitenkin esimerkiksi ohjelmistotala, jossa työpaikkojen osuus on merkittävämpi kaupungin läheisellä maaseudulla ja kohtuullisesti jopa maaseudun paikalliskesköksissä kuin ydinmaaseudulla ja harvaan asutulla maaseudulla. Huomionarvioista on, että koulutuksen suhteet eri maaseutuluokkien välillä ovat pieniä, mutta maaseudun paikalliskesköksissä koulutusalan työpaikkojen osuus alueen kaikista työpaikoista on muita maaseutualueita suurempi. Myös

Kuvio 4. Tietotyön työpaikkojen jakauma vuonna 2019 maaseutualueittain.

Tietotyöalan työpaikkojen osuus (%) kaikista alueen työpaikoista kaupunki- ja maaseutualueilla 2019

Kuvio 5. Tietotyöalan työpaikkojen osuus (%) kaikista alueen työpaikoista kaupunki- ja maaseutualueilla 2019.

arkkitehti- ja insinööritoiminnassa on hieman suurempi ero kaupungin läheisen maaseudun ja muiden maaseutualueiden välillä.

Taulukossa 6 on ristiintaulukoituna tietotyöpaikkojen osuus kaikista työpaikoista maakunnan ja kaupunki-maaseutuluokituksen perusteella. Kaikissa maakunnissa tietotyötä tekevien osuus on kaupunkialueilla maaseutualueita korkeampi (pl. Ahvenanmaa, jossa kaupunkialueita ei juuri ole?). Kaupunkialueilla tietotyön merkitys korostuu etenkin suurimmissa maakunnissa, erityisesti Uudellamaalla, Keski-Suomessa, Pohjois-Pohjanmaalla ja Pirkanmaalla. Kaupunkialueille sijoittuvien tietotyöpaikkojen osuus oli erityisen vähäistä puolestaan Kymenlaaksossa, Satakunnassa, Päijät-Hämeessä, Etelä-Savossa ja Pohjois-Karjalassa. Maaseutualueille sijoittuvien tietotyöpaikkojen

osuutta tarkasteltaessa maakunnista nousee esille Ahvenanmaa ja Uusimaa. Erot kaupunkiseutujen ja maaseutualueiden välillä jäivät pieniksi Keski-Pohjanmaalla, Kanta-Hämeessä ja Etelä-Pohjanmaalla ja korostuivat Keski-Suomessa, Ahvenanmaalla sekä Pohjois-Pohjanmaalla.

Tarkemmalla kaupunki-maaseutuluokituksella erot maaseutualueiden välillä korostuvat. Lähes kaikissa maakunnissa tietotyön merkitys on kaupungin läheisellä maaseudulla suurempi kuin maaseutualueilla keskimäärin. Kaupungin läheisellä maaseudulla sijaitsevat työpaikat korostuvat suurissa maakunnissa, kuten Uusimaa ja Pirkanmaa, mutta toisaalta myös sellaisissa maakunnissa kuin Pohjois-Savo ja Keski-Suomi. Tarkastelussa korostuu erityisesti maaseudun paikalliskeskuksissa sijaitsevien työpaikkojen korkea osuus Keski-Suo-

	Sisempi kaupunki-alue	Ulompi kaupunki-alue	Kaupungin kehysalue	Kaupungin läheinen maaseutu	Maaseudun paikalliskeskukset	Ydinmaaseutu	Harvaan asuttu maaseutu
Ahvenanmaa	8 %	4 %	1 %	10 %	20 %	15 %	10 %
Etelä-Karjala	19 %	16 %	13 %	13 %	10 %	10 %	8 %
Etelä-Pohjanmaa	14 %	14 %	13 %	9 %	12 %	10 %	9 %
Etelä-Savo	16 %	15 %	13 %	10 %	11 %	11 %	8 %
Kainuu	18 %	16 %	15 %	13 %	13 %	13 %	8 %
Kanta-Häme	16 %	16 %	14 %	11 %	19 %	16 %	15 %
Keski-Pohjanmaa	16 %	15 %	14 %	13 %	26 %	12 %	12 %
Keski-Suomi	27 %	23 %	19 %	14 %	12 %	10 %	9 %
Kymenlaakso	14 %	12 %	11 %	8 %	10 %	9 %	9 %
Lappi	16 %	14 %	11 %	11 %	13 %	9 %	10 %
Pirkanmaa	25 %	20 %	19 %	14 %	14 %	11 %	10 %
Pohjanmaa	19 %	18 %	16 %	13 %	12 %	11 %	10 %
Pohjois-Karjala	21 %	19 %	15 %	12 %	10 %	10 %	8 %
Pohjois-Pohjanmaa	25 %	23 %	17 %	14 %	14 %	11 %	10 %
Pohjois-Savo	21 %	19 %	15 %	14 %	12 %	10 %	9 %
Päijät-Häme	15 %	15 %	13 %	10 %	11 %	8 %	9 %
Satakunta	14 %	14 %	11 %	10 %	10 %	9 %	8 %
Uusimaa	26 %	21 %	19 %	15 %	14 %	15 %	17 %
Varsinais-Suomi	21 %	18 %	16 %	11 %	11 %	10 %	12 %

Taulukko 6. Tietotyöpaikkojen osuus kaikista työpaikoista maakunnan ja kaupunki-maaseutuluokituksen perusteella vuonna 2019.

nessa, mutta toisaalta myös Uudellamaalla harvaan asutulla maaseudulla sijaitsevien työpaikkojen osuus, joka on maakunnassa muita maaseutualueita korkeampi. Yleisesti ottaen tietotyöpaikkojen osuus on suurempi kaupungin läheisellä maaseudulla ja maaseudun paikalliskeskuksissa kuin ydinmaaseudulla ja harvaan asutulla maaseudulla. Maakunnista ydinmaaseudulla sijaitsevien työpaikkojen osuus oli korkein Uudellamaalla, Kanta-Hämeessä, Varsinais-Suomessa ja Keski-Pohjanmaalla.

Tietoalan työpaikkojen määrä kasvoi vuosien 2008–2019 aikana 34 638 työpaikalla eli 8,5 prosentilla. Kasvua on ollut merkittävää vuodesta 2015 lähtien. Vuosina 2008–2014 tietoalan työpaikkojen määrän kehitys oli enemmän aaltoilevaa. Tietoalan työpaikkojen kehityskuva on profiililtaan hyvin yhtenevä kaikkien työpaikkojen kehityksen kanssa. Finanssikriisin vaikutukset ovat tässäkin nähtävissä.

Maakuntien välillä on havaittavissa selkeitä eroja tietotyöpaikkojen kehityksessä. Tietotyöpaikkojen

määrä on kasvanut erityisesti Ahvenanmaalla, Pirkanmaalla ja Uudellamaalla. Määrällisesti suurin kasvu tapahtui Uudellamaalla, jossa työpaikkojen määrä kasvoi 26 085 työpaikalla. Prosentuaalisesti kasvu on ollut suurinta Ahvenanmaalla (20,7 prosenttia). Myös Pohjois-Pohjanmaalla, Varsinais-Suomessa ja Keski-Suomessa on ollut selkeää kasvua. Maltillista kasvu on ollut Pohjois-Savossa ja Keski-Pohjanmaalla.

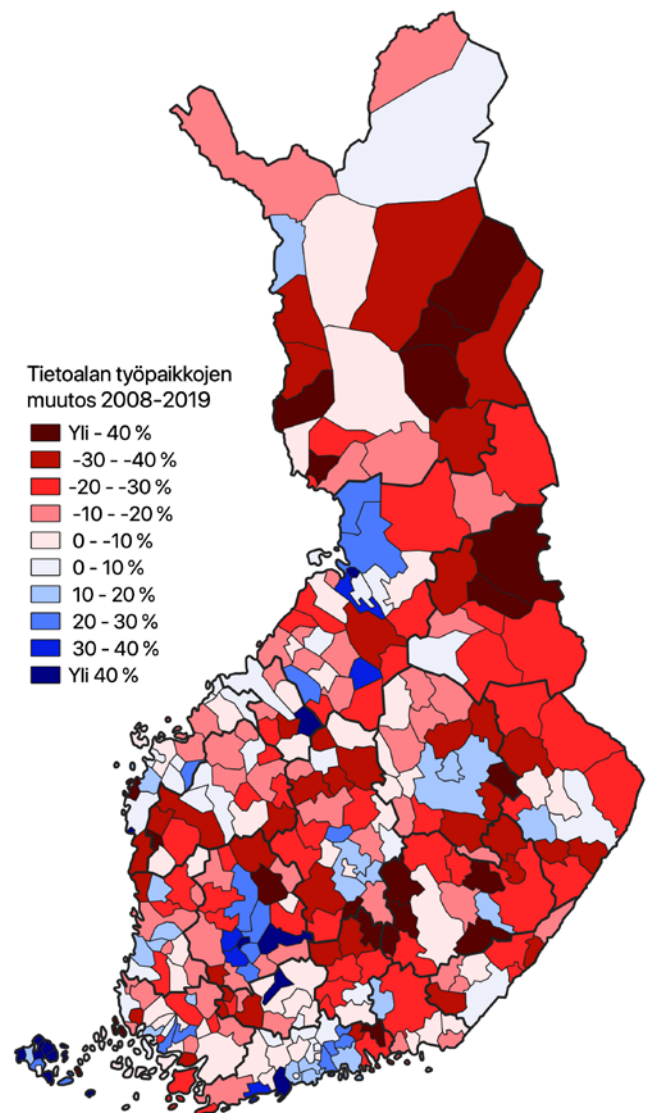
Muissa maakunnissa tietotyöpaikkojen määrä supistui vuosina 2008–2019. Lasku on ollut merkittävintä Etelä-Savossa, Lapissa ja Kymenlaaksossa. Määrällisesti eniten työpaikat vähenivät Lapissa (-1 388 työpaikkaa) ja suurin suhteellinen lasku tapahtui Etelä-Savossa (-16,9 prosenttia).

Verrattaessa tietoalan työpaikkojen kehitystä kaikkien työpaikkojen määrän kehitykseen huomataan, että maakuntien välillä on eroavaisuuksia siinä, vastaako tietoalan kehitys kokonaiskehitystä. Esimerkiksi Pirkanmaalla sekä kaikkien työpaikkojen että tietoalan työpaikkojen määrä on kasvanut, mutta

tietoalan työpaikkojen suhteellinen kasvu on ollut selvästi suurempaa. Sama tilanne on Pohjois-Pohjanmaalla ja Uudellamaalla. Maakuntia, joissa tietotyöalan työpaikkojen määrät ovat kasvaneet ja työpaikkojen määrä kokonaisuutena on laskenut, ovat Ahvenanmaa, Pohjanmaa, Keski-Suomi, Pohjois-Savo ja Varsinais-Suomi. Lappi on puolestaan ainoa maakunta, jossa työpaikkojen määrä on yleisesti kasvanut, mutta tietotyöpaikkojen määrä on laskenut. Lopuissa maakunnista sekä työpaikkojen kokonaismäärä että tietotyöpaikkojen määrä on laskenut.

Tietotyön kehitystä voidaan tarkastella myös vertaamalla vuosien 2008 ja 2018 tietotyöpaikkojen osuutta kaikista työpaikoista. Tällöin saadaan parempi käsitys siitä, miten tietotyön painoarvo on muuttunut. Tietotyöpaikkojen osuus kaikista työpaikoista kasvoi tarkasteluajanjaksolla 1,5 prosenttiyksiköllä. Tietotyöpaikkojen osuus kasvoi tai pysyi ennallaan lähes kaikissa maakunnissa. Selvää kasvua tapahtui Ahvenanmaalla ja Pirkanmaalla, hieman maltillisemmin Varsinais-Suomessa, Pohjois-Pohjanmaalla, Uudellamaalla ja Keski-Suomessa. Tietotyöpaikkojen osuus väheni kolmessa maakunnassa: Lapissa, Etelä-Pohjanmaalla ja Etelä-Savossa.

Tietotyön kehityksen tarkastelu kunnittain (kartta 6) osoittaa, että tietotyöpaikkojen kasvu on keskitynyt muutamiin kaupunkeihin ja seutuihin. Kasvu on ollut erityisen voimakasta Ahvenanmaan kunnissa sekä esimerkiksi Pirkkalassa, Kempeleellä ja Virroilla. Kasvu on ollut vahvaa monissa kehyskunnissa, mutta yhtä lailla osa kehyskunnista on myös menettänyt tietotyöpaikkoja samankin seudun sisällä. Esimerkiksi Tampereen läheisyydessä tietotyöpaikkojen määrä on kasvanut Pirkkalassa, Kangasalla, Nokialla ja Lempäälässä, mutta määrä on laskenut Pälkäneellä, Hämeenkyrössä, Orivedellä, Vesilahdessa ja Ylöjärvellä. Tästä esimerkistä huomataan, että kasvua on ollut Ylöjärveä lukuun ottamatta kaikissa Tampereen kehyskunnissa, jotka on luokiteltu kaupunkimaisiksi kunniksi, kun taas laskua on ollut maaseutumaisissa tai taajaan asutuissa kunnissa. Koko Suomen tasolla maaseutumaisista kunnista tietotyöpaikkojen määrä kasvoi kuudessa kunnassa: Pornaisissa, Toivakassa, Tyrnävällä, Hailuodossa, Ruskossa ja Hankasalmella,

Kartta 6. Tietoalan työpaikkojen muutos (%) kunnittain 2008–2019.

joskin viimeisessä kasvuprosentti oli nimellinen (0,6 prosenttia).

4.2.2 TIETOTYÖPAIKKOJEN KEHITYS

Erot tietotyöpaikkojen määrän kehityksessä kaupunki- ja maaseutualueiden välillä ovat selviä. Maaseutualueilla tietotyöpaikkojen määrä supistui 9 637 työpaikalla eli -12,7 prosenttia vuodesta 2008 vuoteen 2019. Vastaavasti kaupunkialueilla tietotyöpaikkojen määrä kasvoi 43 598 työpaikalla eli 13,1 prosenttia. Työpaikkojen määrän kehitys maaseutualueilla pysytteli melko tasaisena vuoteen 2012, minkä jälkeen lasku on ollut voimakkaampaa. Vastaavasti kaupunkialueilla tietoalan työpaikkojen määrän kasvu on kiihtynyt erityisesti vuodesta 2016. Tarkasteluajanjaksolla tietotyöpaikkojen osuus kaikista työpaikoista kasvoi

erityisesti kaupunkialueille, mutta maaseutualueilla osuus supistui.

Tarkemmalla kaupunki–maaseutualueluokituksella erot tietotyöpaikkojen kehityksessä tulevat selvemmin esille (kuvio 6). Tietotyöpaikkojen määrä kasvoi kaikissa kaupunkialueluokissa, vaikka kehitys ei ole ollut tasaista ja kasvu jatkuvaa. Kasvu on ollut voimakkainta sisemmällä kaupunkialueella niin määrällisesti (+29 676) kuin suhteellisesti (+15,3 prosenttia). Tietotyöpaikkojen määrän kasvu on ollut voimakasta sisemmällä kaupunkialueella vuodesta 2015 lähtien. Muilla kaupunkialueilla nykyinen kasvukehitys käynnistyi vuotta myöhemmin, ja se on ollut loivempaa.

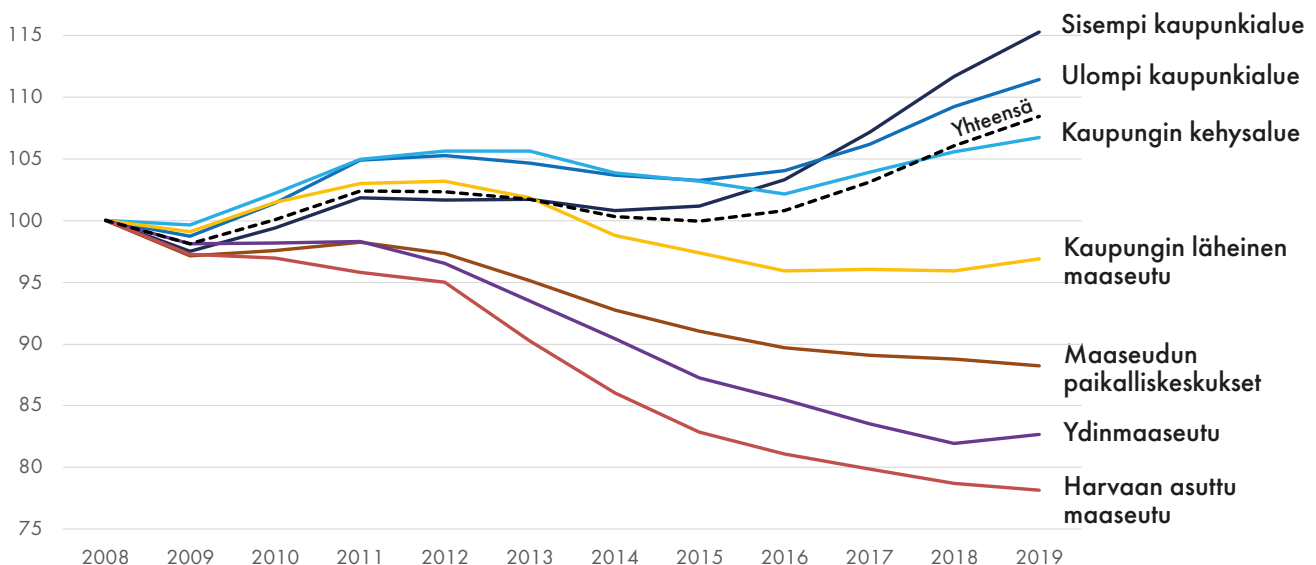
Maaseutualueilla eri tietotyöpaikkojen määrän kehityksessä on havaittavissa mielenkiintoisia eroavaisuuksia eri maaseututyyppeiden välillä. Kaupungin läheinen maaseutu poikkeaa selvästi muista maaseutualueista. Vuodesta 2008 vuoteen 2019 tietotyöpaikkojen määrä kaupungin läheisellä maaseudulla supistui maltillisesti (-3,1 prosenttia). Kaupungin läheisillä maaseutualueilla kehitys noudatti kaupunkialueiden kehityskulkua vuoteen 2013. Tästä alkaen tietotyöpaikkojen määrä supistui kaupunkialueita voimakkaammin, mutta tasoittui vuonna

2016, jolloin kaupunkialueilla tietotyöpaikkojen määrä on kääntynyt selkeään kasvuun. Vuonna 2018 tietotyöpaikkojen määrä kääntyi kaupungin läheisellä maaseudulla kasvuun.

Ydinmaaseudulla tapahtunut viimeaikainen kehitys tietotyöpaikkojen määrässä on niin ikään mielenkiintoinen: tietotyöpaikkojen määrä kääntyi kasvuun vuonna 2018. Pidemmän aikavälin kehitystrendi on kuitenkin niin ydinmaaseudulla kuin maaseudun paikalliskeskuksissa ja harvaan asutulla maaseudullakin ollut jyrkähkössä laskusuunnassa vuodesta 2012 lähtien.

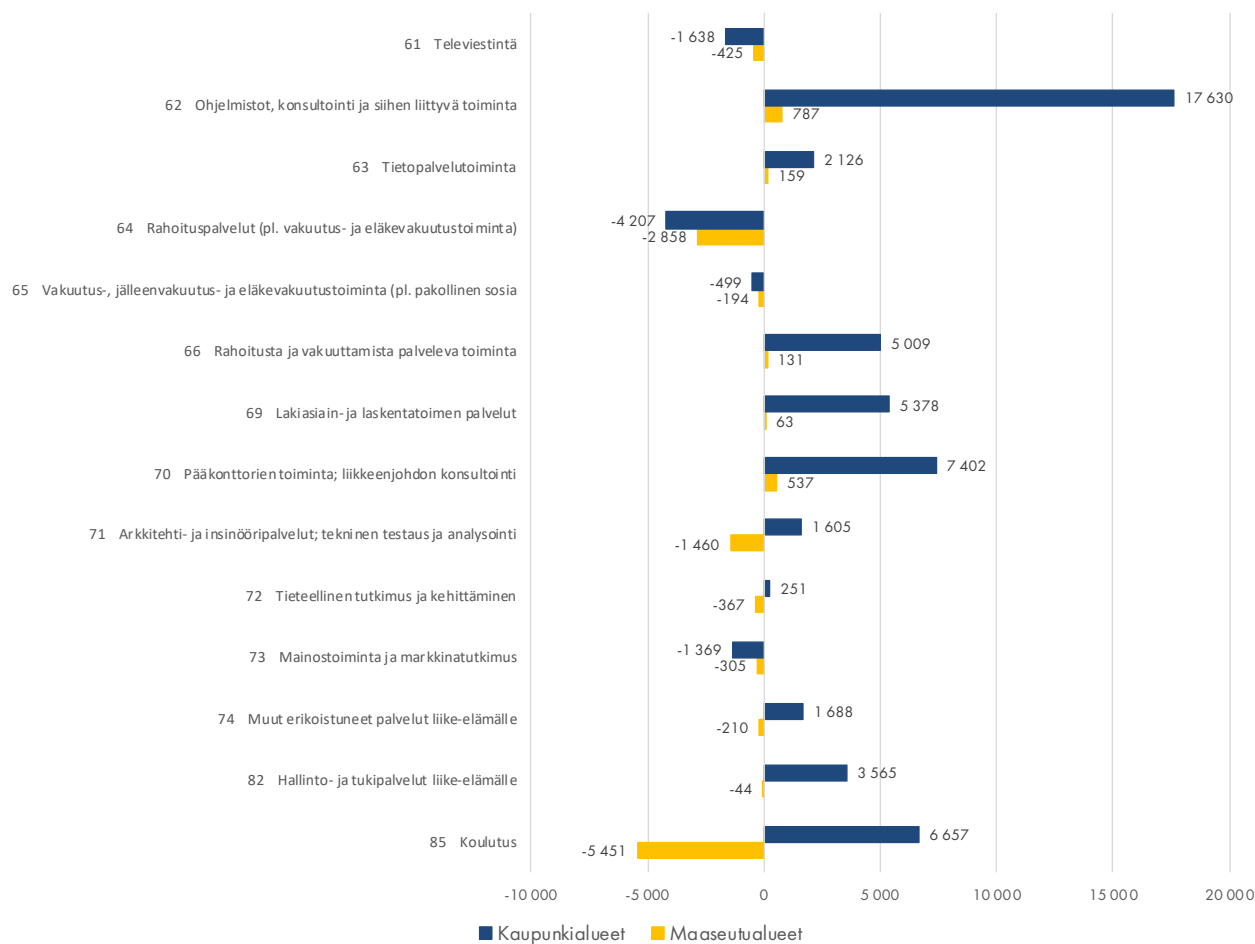
Kuviossa 7 on tarkennettu kaupunki- ja maaseutualueiden tietotyöpaikkojen kehitystä tarkemmalla toimialajakaumalla. Tarkemman jaottelun perusteella havaitaan tietotyöpaikkojen määrän supistumisen taustalla vaikuttavan maaseudulla ensisijaisesti muutaman yksittäisen toimialan kehitys. Määrällisesti vuosien 2008–2018 aikana etenkin koulutuksen työpaikkojen määrä väheni voimakkaasti (-5 451 työpaikkaa). Toinen merkittävä toimiala, jossa supistuminen on ollut voimakasta, on rahoituspalvelut (-2 858 työpaikkaa). Toisin koulutuksessa, jossa työpaikkojen määrä kaupunkialueilla on kasvanut tarkastelujaksolla, on rahoituspalve-

Tietotyöpaikkojen määrän kehitys indeksinä 2008–2019 (2008=100)

Kuvio 6. Tietotyöpaikkojen määrän kehitys indeksinä 2008–2019 (2008=100). MDI:n kuntaluokittelu.

Tietotyöpaikkojen kehitys toimialoittain 2008-2019

Kuvio 7. Tietotyöpaikkojen kehitys toimialoittain 2008–2019

luissa työpaikkojen määrä myös kaupunkialueilla laskenut. Samoin on arkkitehti- ja insinööripalveluiden laita. Suhteellisesti eniten työpaikkojen määrä maaseutualueilla on laskenut rahoituspalveluissa (-42,4 prosenttia). Suhteellinen väheneminen on ollut huomattavaa myös mainostoiminnassa sekä televiestinnässä. Myös televiestinnässä työpaikkojen määrä supistui myös kaupunkialueilla.

Tietotyöpaikkojen määrä sen sijaan kasvoi maaseutualueilla määrällisesti eniten ohjelmistotalalla (+ 787 työpaikkaa) sekä liikkeenjohdon konsultointiin ja pääkonttorien toimintaan liittyen (+ 537 työpaikkaa.) Näillä molemmilla aloilla kasvu on ollut myös kaupunkialueilla tietotyön toimialojen kärkeä.

Monilta osin tietotyön työpaikkojen kehitys noudattaa selkeätä kaavaa eri toimialoilla sekä kaupunkialueilla. Tietyillä aloilla työpaikkojen määrä on joko supistunut tai noussut aluetyyppiin katsomatta. Erot maaseutu- ja kaupunkialueiden välillä liittyvät ennen kaikkea kehityksen voimak-

kuuteen. Muutamia poikkeuksia voidaan kuitenkin tunnistaa. Työpaikkojen määrä on kasvanut kaupungeissa mutta supistunut koulutuksessa, arkkitehti- ja insinööripalveluissa, tieteellisen tutkimuksen ja kehittämisen alalla sekä liike-elämän erikoistuneissa palveluissa.

Taulukossa 7 on esitetty tietotyöpaikkojen määrän kehitystä ristiintaulukoituna kaupunki–maaseutuluokituksen ja maakunnan mukaan vuosien 2008–2019 välisenä aikana. Tietotyöpaikkojen määrän kehitys on eriytynyt kaupunki- ja maaseutualueiden välillä käytännössä kaikissa maakunnissa. Maaseutualueilla sijaitsevien tietotyöpaikkojen määrä kasvoi ainoastaan Ahvenanmaalla (+413 työpaikkaa). Ahvenanmaalla kasvu oli vahvaa sekä maaseudun paikalliskeskuksessa (erityisesti Maarianhamina) että ydinmaaseudulla.

Maakuntien välillä on havaittavissa eroja työpaikkojen kehityksessä eri maaseutualueiden välillä. Maaseutualueilla työpaikkojen määrällinen supistu-

	Sisempi kaupunki- alue	Ulompi kaupunki- alue	Kaupungin kehysalue	Kaupungin läheinen maaseutu	Maaseudun paikallis- keskukset	Ydin- maaseutu	Harvaan asuttu maaseutu
Ahvenanmaa	16	4	-5	9	212	198	-6
Etelä-Karjala	67	-83	-49	-45	-84	-139	-34
Etelä-Pohjanmaa	24	149	111	-37	-269	-810	-13
Etelä-Savo	-151	-254	-81	-77	-238	-85	-399
Kainuu	49	-46	17	50	-100	-13	-244
Kanta-Häme	-92	-29	-176	-217	20	-80	-12
Keski-Pohjanmaa	-70	61	-13	25	29	-106	-18
Keski-Suomi	1 017	712	347	22	-406	-258	-339
Kymenlaakso	-139	-482	-82	-171	-69	-56	1
Lappi	30	-507	-195	-47	-1	-314	-432
Pirkanmaa	3 728	3 142	562	57	-45	-415	-195
Pohjanmaa	59	187	116	39	1	-205	-19
Pohjois-Karjala	184	43	162	-55	-204	-331	-244
Pohjois-Pohjanmaa	1 851	2 411	400	141	-175	-537	-254
Pohjois-Savo	163	816	90	47	-51	-505	-189
Päijät-Häme	-128	-91	-15	-94	-68	-163	-20
Satakunta	-167	-93	-192	-89	-219	-240	-35
Uusimaa	20 814	4 341	1 035	-67	-187	-97	-53
Varsinais-Suomi	2 421	941	668	-157	-206	-248	-2

Taulukko 7. Tietotyöpaikkojen määrän kehitys kaupunki–maaseutuluokituksen ja maakunnan mukaan vuosien 2008–2019 aikana.

minen oli voimakasta erityisesti Etelä-Pohjanmaalla. Suhteellisesti maaseudulla sijaitsevien tietotyöpaikkojen määrä supistui eniten Etelä-Savossa. Suurimassa osasta maakuntia tietotyöpaikkojen määrä laski kaikilla maaseutualueilla. Maakunnat, joissa kasvua tapahtui jollakin maaseutualueella, olivat Ahvenanmaa, Kainuu, Kanta-Häme, Keski-Pohjanmaa, Keski-Suomi, Pirkanmaa, Pohjanmaa, Pohjois-Pohjanmaa ja Pohjois-Savo. Näistä Kainuussa, Keski-Suomessa ja Pirkanmaan kasvua tapahtui kaupungin läheisellä maaseudulla. Muissa mainituista maakunnista kasvua tapahtui kaupungin läheisen maaseudun lisäksi maaseudun paikalliskeskyksissä. Ahvenanmaalla lisäksi ydinmaaseudulla. Kasvu näillä alueilla on ollut maltillista. Osassa maakunnista muutos on ollut nimellinen (esimerkiksi Kymenlaakson +1 työpaikka harvaan asutulla maaseudulla tai Varsinais-Suomessa -2 työpaikkaa).

Tietotyöpaikkojen määrä kaupunkialueilla kasvoi 11 maakunnassa ja supistui loppuissa kahdeksassa.

Kaupunkialueilla sijaitsevien tietotyöpaikkojen kasvu oli voimakasta Ahvenanmaalla (+50,0 %) Pohjois-Pohjanmaalla (+25,3 %) sekä Pirkanmaalla (+25,1 %). Kasvu oli merkille pantavaa myös Uudellamaalla, Keski-Suomessa sekä Varsinais-Suomessa. Suhteessa eniten tietotyöpaikkojen määrä kaupunkialueilla supistui Etelä-Savossa (-10,8 %), Kymenlaaksossa (-10,4 %) ja Lapissa (-9,9 %). Yhdeksässä maakunnassa tietotyöpaikkojen määrä kasvoi kaikilla kaupunkialueilla. Vastaavasti määrä supistui kaikilla kaupunkialueilla viidessä maakunnassa. Määrällisesti kasvu painottui sisemmälle kaupunkialueelle.

Kaikissa Manner-Suomen maakuntien maaseutualueilla tietotyöpaikkojen määrä väheni vuosien 2008–2019 aikana. Erot supistumisen voimakkuudessa ovat kuitenkin suuria maakuntien ja maaseutualueiden välillä. Maltillisinta tietotyöpaikkojen määrän supistuminen oli Uudenmaan maaseutualueilla, jossa tietotyöpaikkojen määrä supistui 4 pro-

sentilla. Tietotyöpaikkojen määrä supistui alle 10 prosentilla myös Pohjanmaan, Keski-Pohjanmaan, Pohjanmaan ja Pirkanmaan maaseutualueilla. Vastaavasti maaseutualueilla sijaitsevien työpaikkojen määrä supistui yli 20 prosentilla Etelä-Savossa, Pohjois-Karjalassa, Kymenlaaksossa ja Lapissa.

Joissakin maakunnissa erot työpaikkojen määrän kehityksessä kaupunki- ja maaseutualueiden välillä oli huomattavia. Esimerkiksi Pohjois-Pohjanmaalla kaupunkialueilla sijaitsevien tietotyöpaikkojen määrä kasvoi 25,3 prosenttia ja maaseutualueilla sijaitsevien supistui 10,1 prosenttia.

4.3 TIETOTYÖN YRITYSTOIMIPAIKAT MAASEUDULLA

4.3.1 TIETOTYÖN TOIMIPAIKKOJEN NYKYTILA

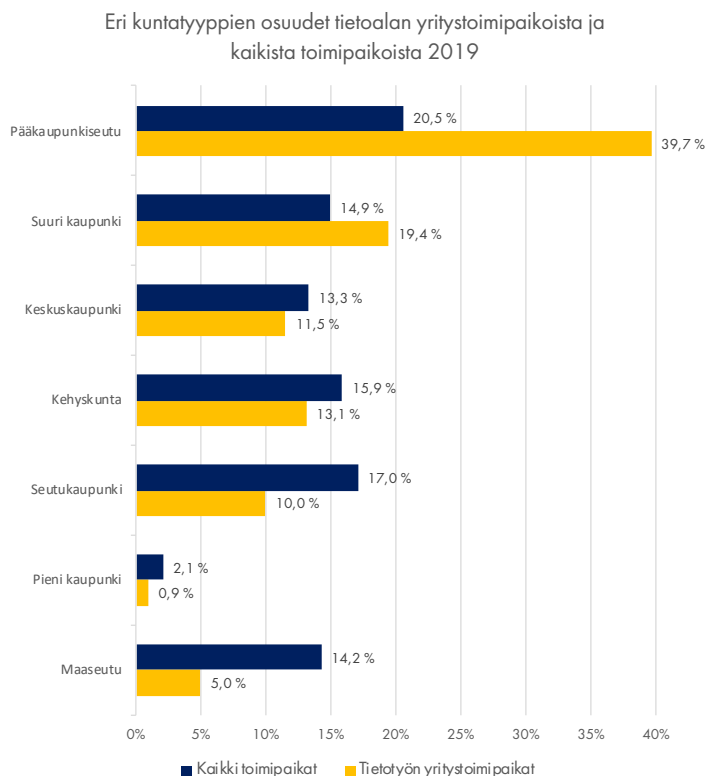
Tietotyön yritystoimipaikkoja oli Suomessa vuonna 2019 yhteensä 64 042 toimipaikkaa. Tämä oli 16,0 prosenttia kaikista toimipaikoista. Tietoalan yritysten sijoittumista kaupunki- ja maaseutualueille voidaan tarkastella hyödyntämällä kuntien tilastollista kuntaryhmäluokittelua. Vuonna 2019 tietoalan yritystoimipaikoista 83,4 prosenttia sijaitsi kaupunkimaisissa kunnissa, 9,6 prosenttia taajaan asutuissa kunnissa ja 6,5 prosenttia maaseutumaisissa kunnissa. Verrattaessa tietoalan yritystoimipaikkojen sijoittumista kaikkien toimipaikkojen sijoittumiseen huomataan, että tietoalan toimipaikat ovat selvästi keskittyneempiä kaupunkimaisiin kuntiin. Kaikista toimipaikoista 63,6 prosenttia sijaitsi kaupunkimaisissa kunnissa vuonna 2019.

Tietoalan yritystoimipaikkojen osuudella on myös kaupunkimaisissa kunnissa korostuneempi merkitys. Kaupunkimaisissa kunnissa tietoalan yritystoimipaikat kattoivat 21,0 prosenttia kaikista toimipaikoista, taajaan asutuissa kunnissa 9,2 prosenttia ja maaseutumaisissa kunnissa 5,9 prosenttia.

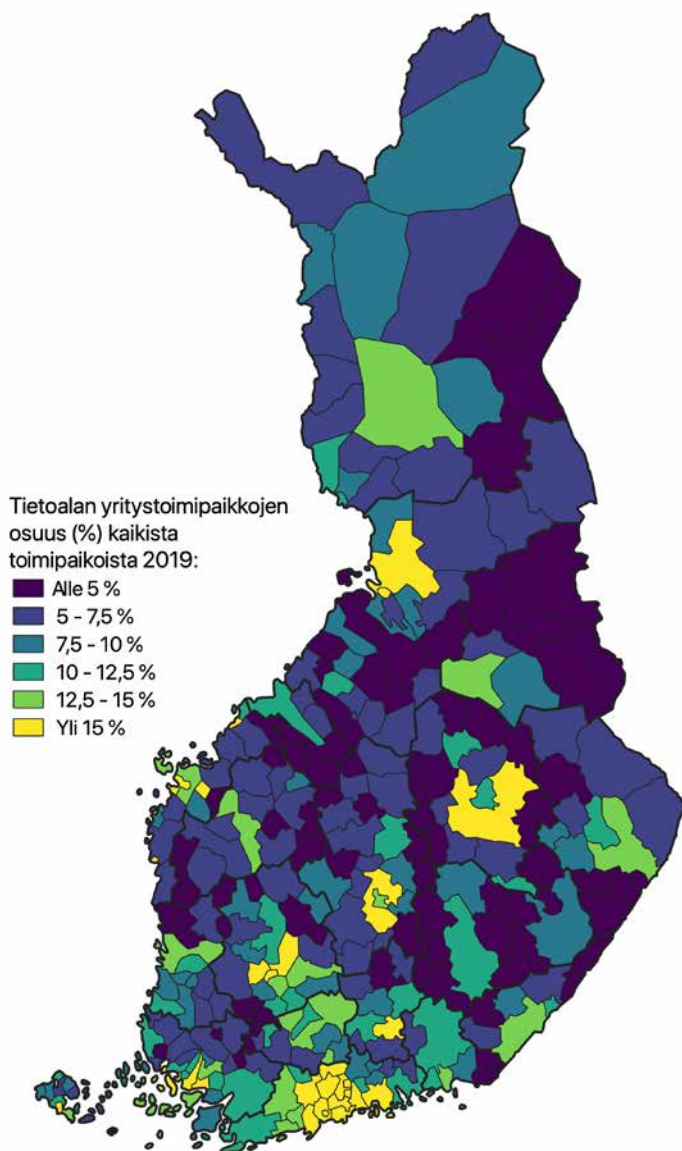
Tilastollista kuntaryhmäluokittelua täydentämään voidaan käyttää tarkempaa kuntajaottelua (ks. luku 3.3). Tällä jaottelulla huomataan, että tietoalan yritystoimipaikat ovat keskittyneet erityisesti pääkaupunkiseudulle, jossa sijaitsee 39,7 prosenttia tietoalan yritystoimipaikoista, suuriin kaupunkeihin (19,4 %) sekä kohtuullisesti kehyskuntiin (13,1 %), keskuskau-
punkeihin (11,5 %) ja seutukaupunkeihin (10,0 %). Tietoalan yritystoimipaikkojen osuudet kuntien kaikista yritystoimipaikoista ovat korkeimmat pääkaupunki-

seudulla, jossa tietoalan yritystoimipaikkojen osuus on 30,9 prosenttia kaikista toimipaikoista, sekä suurissa kaupungeissa (20,8 %). Kohtuullinen osuus on keskustaajunkeissa (13,9 %) ja kehyskunnissa (13,2 %). Näin tarkasteltuna huomataan, että tietotyön merkitys korostuu siis paitsi suurissa kaupungeissa niin myös niiden kehyskunnissa, joissa tietoalan yritystoimipaikkoja on jopa keskus- ja seutukaupunkeja enemmän.

Verrattaessa tietotyön yritystoimipaikkojen kaikkiin toimipaikkoihin huomataan tälläkin jaottelulla, että tietoalan yritystoimipaikkojen keskittyminen pääkaupunkiseudulle ja suuriin kaupunkeihin on vahvempaa (kuvio 8).

Kuvio 8. Eri kuntatyyppien osuudet tietoalan yritystoimipaikoista ja kaikista toimipaikoista 2019. MDI:n luokittelu.

Kartta 7. Tietoalan yritystoimipaikkojen osuus (%) kaikista kunnan toimipaikoista vuonna 2019.

Tietotyön yritystoimipaikkojen osuus kunnassa sijaitsevista toimipaikoista oli vuonna 2019 korkein Kauniaisissa (44,1 %). Kökarista ei sijainnut yhtään tietoalan yritystoimipaikkaa. Suurista kaupungeista (pl. pääkaupunkiseutu) Kuopiossa tietoalan yritystoimipaikkojen osuus oli alhaisin (15,0 %) ja Tampereella korkein (24,1 %). Maaseutukunnista Maarianhaminassa osuus oli korkein (23,8 %), ja Manner-Suomen maaseutukunnista osuus oli korkein Inkoossa (13,2 %). Suppeammalla kuntaluokittelulla tarkasteltuna vastaavasti kaupunkimaisista kunnista osuus oli edelleen korkein Kauniaisissa,

taajaan asutuista kunnista Sipoossa (18,2 %) ja maaseutumaisista kunnista edelleen Maarianhaminassa ja Manner-Suomen kunnista Inkoossa. (Kartta 7)

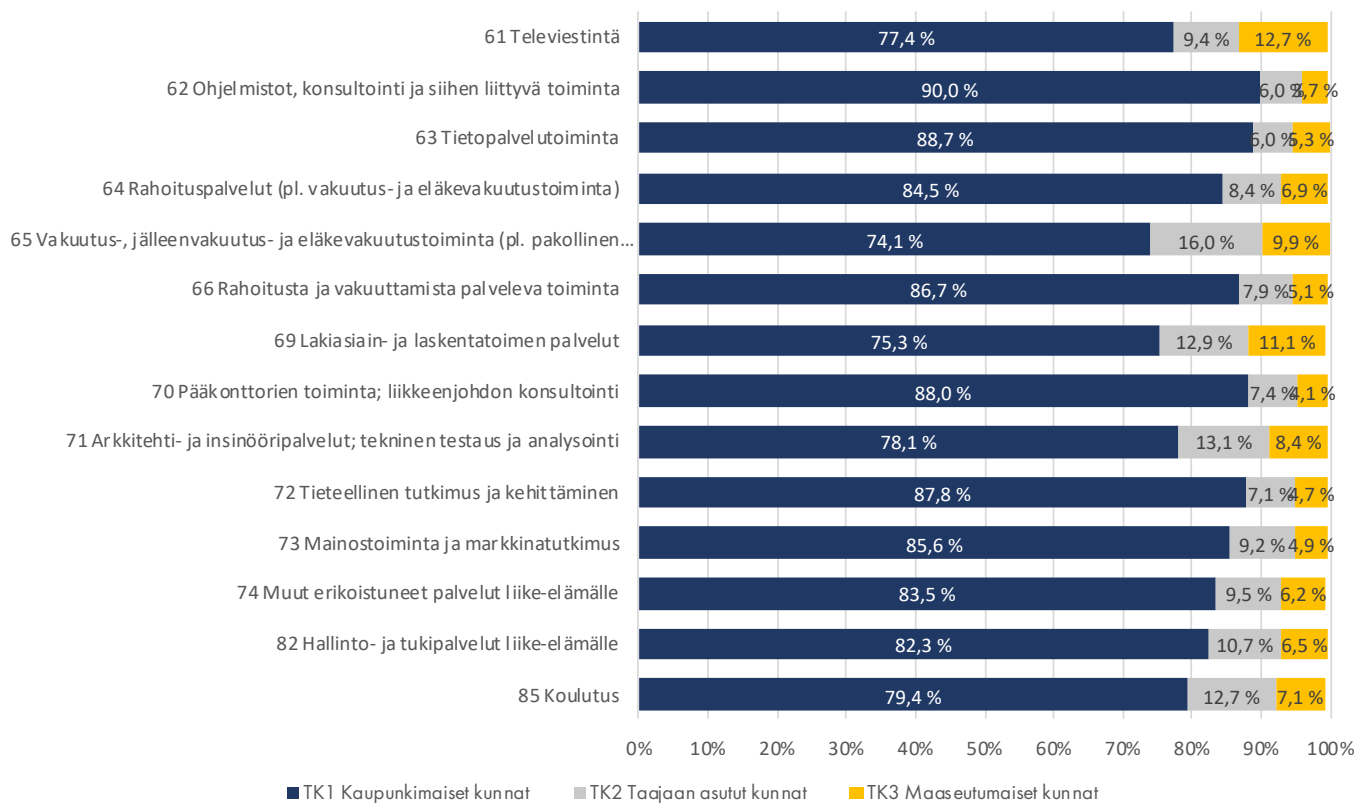
Tietoalan yritystoimipaikkojen tarkastelu tarkemmalla tietotyön jaottelulla tuo esille jonkin verran eroavaisuuksia eri alojen sijoittumisessa (kuvio 9). Yritystoimipaikat ovat vahvimmin keskittyneet kaupunkimaisiin kuntiin ohjelmistoalalla, jonka toimipaikoista 90,0 prosenttia sijaitsi kaupunkimaisissa kunnissa vuonna 2019, tietopalvelutoiminnassa (88,7 %) ja pääkonttorien toiminta ja liikkeenjohdon konsultoinnissa (88,0 %). Maaseutumaisten kuntien osuus kaikista alan toimipaikoista oli korkeimmillaan televiestinnässä (12,7 %), lakiasia- ja laskentatoimenpalveluissa (11,1 %) sekä vakuutus-toiminnassa (9,9 %). Näillä aloilla kaupunkimaisten kuntien osuus toimipaikoista oli vastaavasti matalin.

Tietoalan yritystoimipaikoista suurin osa on pieniä, 0–4 henkilön toimipaikkoja. Vuonna 2019 tietoalan yritystoimipaikoista 87,4 prosenttia kuului henkilöstöluokaltaan 0–4 hengen yritystoimipaikoihin. Käytännössä lähes kaikki yritystoimipaikat ovat kokoluokaltaan alle 50 henkeä työllistäviä. Tarkasteltaessa eroavaisuuksia tilastollisissa kuntaryhmissä huomataan, että 0–4 henkeä työllistävien toimipaikkojen osuus on maaseutumaisissa kunnissa hieman korkeampi (98,7 %) kuin taajaan asutuissa (92,5 %) tai kaupunkimaisissa kunnissa (86,3 %).

Tarkasteltaessa kuntia tarkemmalla ryhmittelyllä ja henkilöstön suuruusluokkaa laveammalla ryhmittelyllä huomataan, että suurissa kaupungeissa, keskuskaupungeissa ja pääkaupunkiseudulla 10–49 hengen toimipaikkojen osuus muita kuntaryhmiä suurempi (kuvio 10). Seutukaupungit sijoittuvat näiden kuntien sekä pienten kaupunkien ja maaseudun välimaastoon.

Ala näyttäytyy siis rakenteeltaan pientoimipaikkavaltaiselta, mikä soveltuu toisaalta ajatukseen monipaikkaisesta ja paikkariippumattomasta työskentelystä.

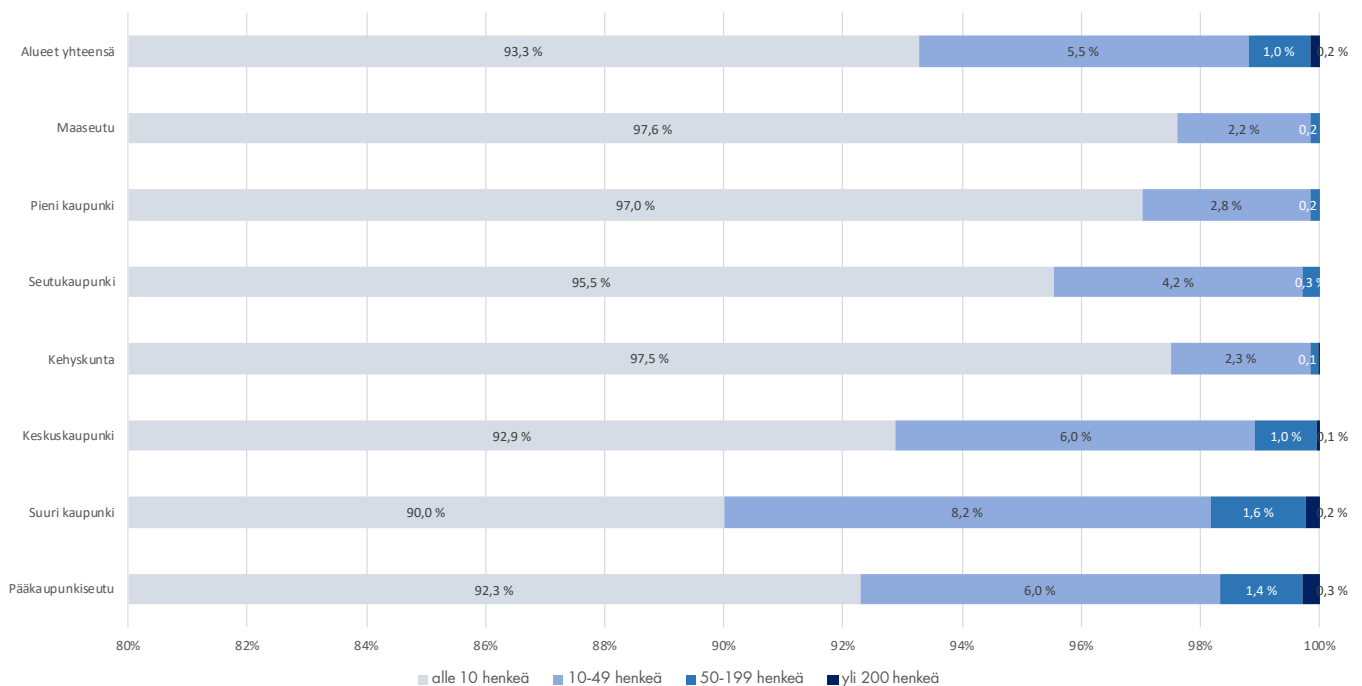
Eri kuntaluokkien osuus kaikista toimialan yritystoimipaikoista 2019

Kuvio 9. Eri kuntaluokkien osuus kaikista toimialan yritystoimipaikoista 2019.

Toimipaikkojen jakautuminen henkilöstön suuruusluokan mukaan eri kuntaryhmissä 2019

(Huom katkaistuluokka suuruusluokassa alle 10 henkeä).

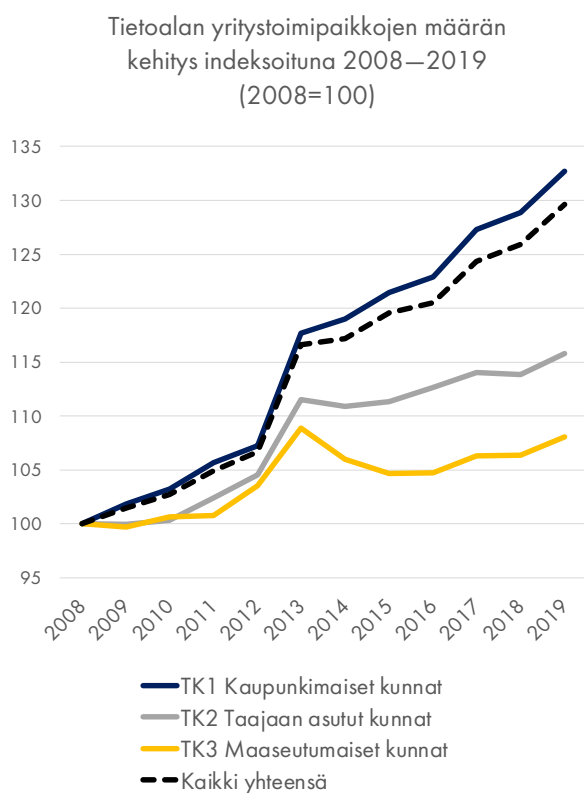

Kuvio 10. Toimipaikkojen jakautuminen henkilöstön suuruusluokan mukaan eri kuntaryhmissä 2019

4.3.2 TOIMIPAikkojen kehitys

Tietoalan yritystoimipaikkojen määrä kasvoi Suomessa vuosien 2008–2019 aikana 14 632 toimipaikalla eli 29,6 prosentilla. Tästä kasvusta 90 prosenttia sijoittui kaupunkimaisiin kuntiin, mutta kasvua tapahtui kaikissa kuntaryhmissä. Kaupunkimaisissa kunnissa tietoalan yritystoimipaikkojen määrä kasvoi 32,7 prosenttia, taajaan asutuissa kunnissa 15,8 prosenttia ja maaseutumaisissa kunnissa 8,1 prosenttia. Verrattuna kaikkien toimipaikkojen määrän kasvuun tietoalan yritystoimipaikkojen määrän kasvu oli reippaampaa kaikissa kuntaryhmissä.

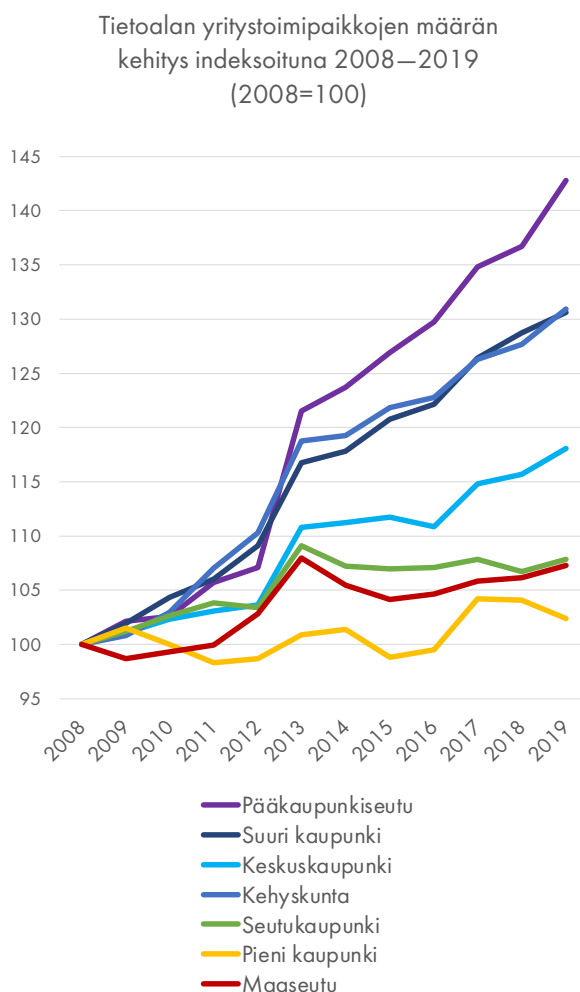
Vaikka kehityksen profiili oli kaikissa kuntatyypeissä nouseva, huomataan, että ne eroavat toisistaan selvästi vuodesta 2013 alkaen (kuvio 11). Vuodesta 2008 vuoteen 2013 toimipaikkojen määrä kasvoi kaikissa kuntaluokissa, mutta vuoden 2013 jälkeen kasvu

Kuvio 11. Tietoalan yritystoimipaikkojen määrän kehitys indeksoituna 2008–2019 (2008=100) tilastollisissa kuntaryhmissä.

pysähtyi taajaan asutuissa kunnissa, kunnes kääntyi 2015 jälkeen noususuuntaiseksi. Maaseutumaisissa kunnissa kehitys kääntyi vuonna 2013 selvään laskuun, joka pysähtyi vuonna 2016, jonka jälkeen toimipaikkojen määrä on ollut jälleen nousussa.

Tarkasteltaessa kehitystä vielä tarkemmalla kunta- luokittelulla huomataan, että alan toimipaikkojen kehityskuva on selvästi eriytynyt kahteen profiiliin (kuvio 12). Ensimmäiseen, nousevaan kehitysprofiliin lukeutuu pääkaupunkiseudun kunnat, suuret kaupungit sekä kehyskunnat. Näissä kuntaryhmissä toimipaikkojen määrä on kasvanut läpi tarkastelujakson kasvun kiihtyessä erityisesti pääkaupunkiseudulla vuodesta 2012 lähtien. Periaatteessa myös keskustaajungit voidaan laskea mukaan tähän joukkoon, vaikkakin tässä kuntajoukossa kehitys

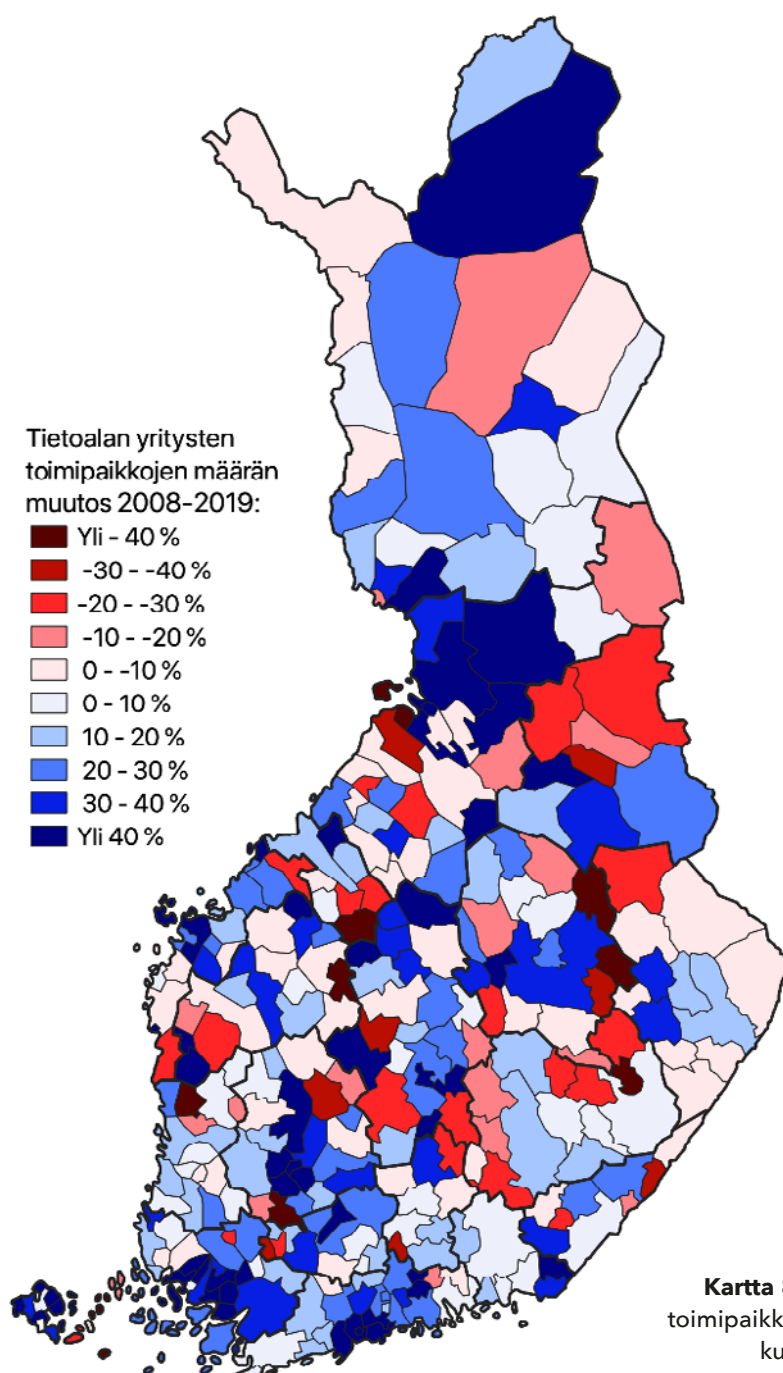

Kuvio 12. Tietoalan yritystoimipaikkojen määrän kehitys indeksoituna 2008–2019 (2008=100) MDI:n kuntaluokittelulla.

oli melko pysähtyneessä tilassa vuosina 2013–2016, mikä erottaa sen selkeämmin muista tämän kehitysprofiilin kuntaryhmistä. Toinen kehitysprofiili on luonteeltaan enemmän aaltoileva. Tähän ryhmään lukeutuvat seutukaupungit, pienet kaupungit sekä maaseutukunnat. Tästä joukosta pienet kaupungit erottuvat kahta muuta ryhmää selvemmin aaltoilevalla kehityksellä.

Kunnista tarkasteluajanjaksolla suhteellisesti suurin kasvu tietualan yritystoimipaikkojen määrässä on tapahtunut Getassa (+250,0 %), Toivakassa

(+250,0 %) sekä Eckerössä (+200,0 %). Suurin suhteellinen lasku sen sijaan Kökarissa, jossa ei ollut yhtään alan toimipaikkaa vuonna 2019, Siikaisilla (-75,0 %) sekä Kumlingessa (-71,4 %). Kaupunkimaisista kunnista suhteellinen kasvu oli suurinta Kaskisilla (+125,0 %), Pirkkalassa (96,3 %) ja Nokialla (72,3 %) ja lasku Varkaudessa (-17,8 %), Imatralla (-12,6 %) ja Kemissä (-12,2 %). Taajaan asutuissa kunnissa toimipaikkojen määrä kasvoi eniten Limingalla (87,0 %), Liedossa (82,0 %) sekä Muuramessa (79,6 %). Pudotus oli suurinta Nurmeksessa (-25,5 %), Kauhajoella (-25,2 %) ja Jämsässä (-24,3 %). (Kartta 8)

Kartta 8. Tietualan yritysten
toimipaikkojen määrän muutos
kunnittain 2008–2019.

Tietotyön tarkemmalla toimialaluokittelulla huomataan, että osassa toimialoista kehitys on ollut samansuuntaista kaikissa kuntaryhmissä (taulukko 8). Tällaisia aloja ovat esimerkiksi hallinto- ja tukipalvelut liike-elämälle, ohjelmistoala ja vakuutustoiminta. Näistä kahdessa ensimmäisessä toimipaikkojen määrä on kasvanut huomattavasti kaikissa kuntaryhmässä ja viimeisessä vastaavasti laskenut. Toimialoja, joissa kehitys on eriytnyt eri

kuntaryhmien välillä ovat lakiasia- ja laskentatoimen palvelut, joissa toimipaikkojen määrä on kasvanut kaupunkimaisissa ja laskenut kahdessa muussa, rahoituspalvelut, joissa toimipaikkojen määrä on laskenut vain maaseutumaisissa kunnissa sekä televiestintä, jossa toimipaikkojen määrä on laskenut kaupunkimaisissa ja taajaan asutuissa kunnissa, mutta noussut maaseutumaisissa kunnissa.

	Kaupunki- maiset kunnat	Ulompi kaupunkialue	Maaseutu- maiset kunnat	Kaikki alueet yhteensä
Arkkitehti- ja insinööripalvelut; tekninen testaus ja analysointi	2,6 %	8,3 %	4,8 %	3,9 %
Hallinto- ja tukipalvelut liike-elämälle	59,9 %	41,6 %	80,0 %	59,6 %
Koulutus	55,2 %	58,2 %	11,0 %	52,4 %
Lakiasia- ja laskentatoimen palvelut	5,7 %	-5,0 %	-0,1 %	4,2 %
Mainostoiminta ja markkinatutkimus	2,2 %	9,1 %	4,8 %	3,2 %
Muut erikoistuneet palvelut liike-elämälle	11,4 %	12,8 %	6,8 %	12,1 %
Ohjelmistot, konsultointi ja siihen liittyvä toiminta	46,4 %	32,6 %	31,2 %	45,4 %
Pääkonttorien toiminta; liikkeenjohdon konsultointi	62,3 %	54,5 %	42,9 %	61,6 %
Rahoituspalvelut (pl. vakuutus- ja eläkevakuutustoiminta)	94,0 %	0,7 %	-20,9 %	65,1 %
Rahoitusta ja vakuuttamista palveleva toiminta	91,5 %	9,2 %	35,0 %	77,6 %
Televiestintä	-11,7 %	-6,9 %	49,0 %	-5,9 %
Tieteellinen tutkimus ja kehittäminen	81,7 %	87,1 %	137,5 %	84,8 %
Tietopalvelutoiminta	33,2 %	8,3 %	58,6 %	32,7 %
Vakuutus-, jälleenvakuutus- ja eläkevakuutus- toiminta (pl. pakollinen sosiaalivakuutus)	-21,3 %	-26,2 %	-39,5 %	-24,3 %
Kaikki yhteensä	32,7 %	15,8 %	8,1 %	29,6 %

Taulukko 8. Tietotyön eri toimialojen toimipaikkojen määrän kehitys (%) eri kuntaryhmissä vuosina 2008–2019.

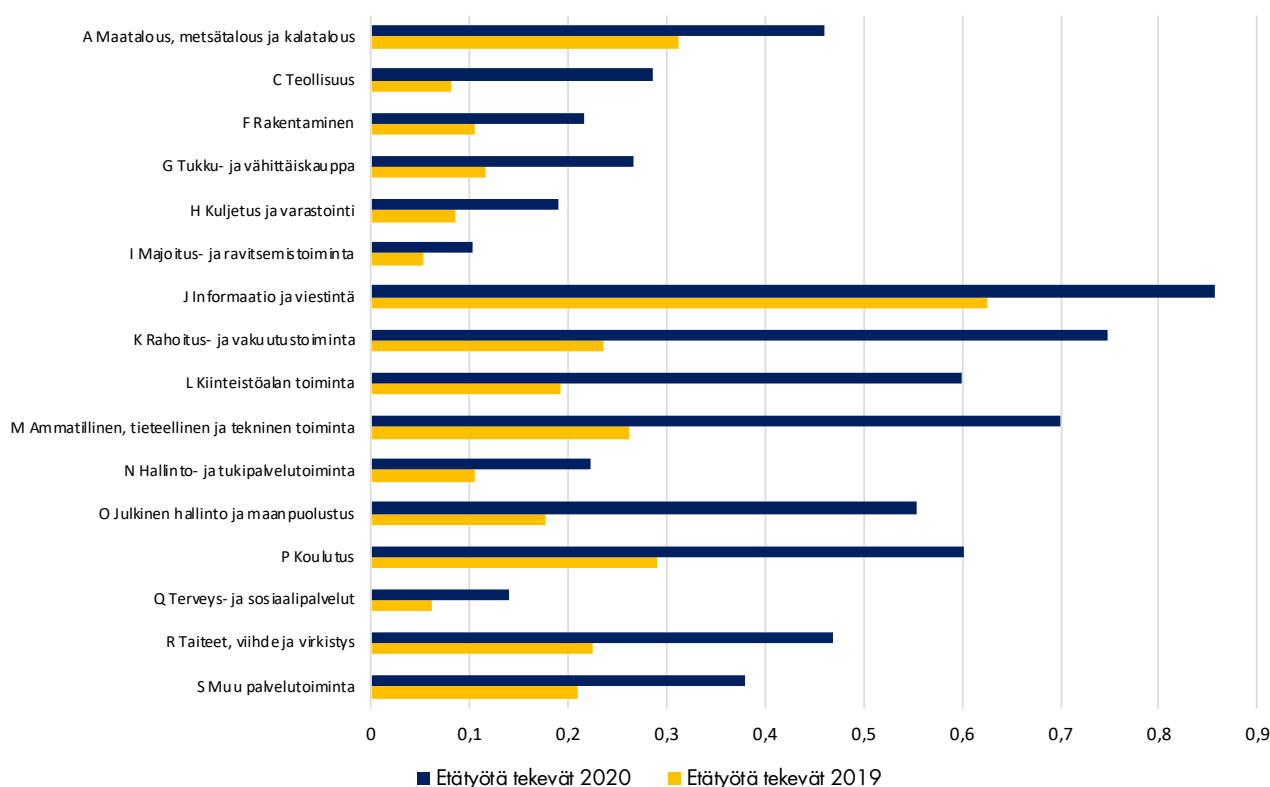
5 MONIPAIKKAINEN TIETOTYÖ

Tilastotarkastelussa tietotyö kirjautuu ensisijaisesti kuntaan, jossa tietotyöntekijä on kirjoilla. Todellisuudessa tietotyö tarjoaa erinomaiset mahdollisuudet monipaikkaiseen työskentelyyn, jonka seurauksena tehdyn tietotyön ja asuinpaikan suhde ei ole täysin yksiselitteinen. Monipaikkaisuuden monet muodot, kuten etätyöskentely ja pendelöinti sekä vapaa-ajan asunnoilta tehty tietotyö monipuolistaa kuvaa etenkin maaseutualueilta tehdystä tietotyöstä, joka pelkän asuinpaikan mukaan tarkasteltuna on suhteellisen vähäistä. Toisaalta monipaikkaisen tietotyön haasteena ovat hyvin puutteelliset tilastot monipaikkaisuudesta: tässäkin tarkastelussa monipaikkaisesti tehdystä tietotyöstä esitetään arvio eri tilastolähteiden pohjalta, johon liittyy ilmiötä yksinkertaistavia olettamia. On huomionarvoista, että monipaikkaisen tietotyön tarkastelu ei ole mahdollista SYKE:n kaupunki–maaseutuluokituksella, sillä useimmat lähteet ovat sidottuja kuntatasoon.

5.1 ETÄTYÖ

Etätyöskentelyn merkitys on korostunut hyvin voimakkaasti koronapandemian aikana ja muodostanee tällä hetkellä merkittävimmän monipaikkaisen työskentelyn muodon, joskin on osin kyseenalaista, onko kotia käsin tehty työ todellisuudessa monipaikkaista. Huolimatta ilmiön suuresta merkityksestä, etätyöstä ja sen yleisyydestä on saatavilla suhteellisen vähän tilastotietoa. Saatavilla olevakin tieto kertoo ensisijaisesti etätyöskentelevän henkilön vakituisen asuinpaikkaan, eikä niinkään paikkaa, jossa etätyö tapahtuu. Puutteellisen aineiston takia tietotyön ja etätyön suhdetta ollaan tarkasteltu suhteellisen yleisellä tasolla ja suuntaa antavilla tiedoilla. Vapaa-ajan asunnoilta tehtyä etätyötä on taas tarkasteltu tarkemmin luvussa 5.3.

Etätyötä tekevät toimialoittain 2019 ja 2020 toukokuussa

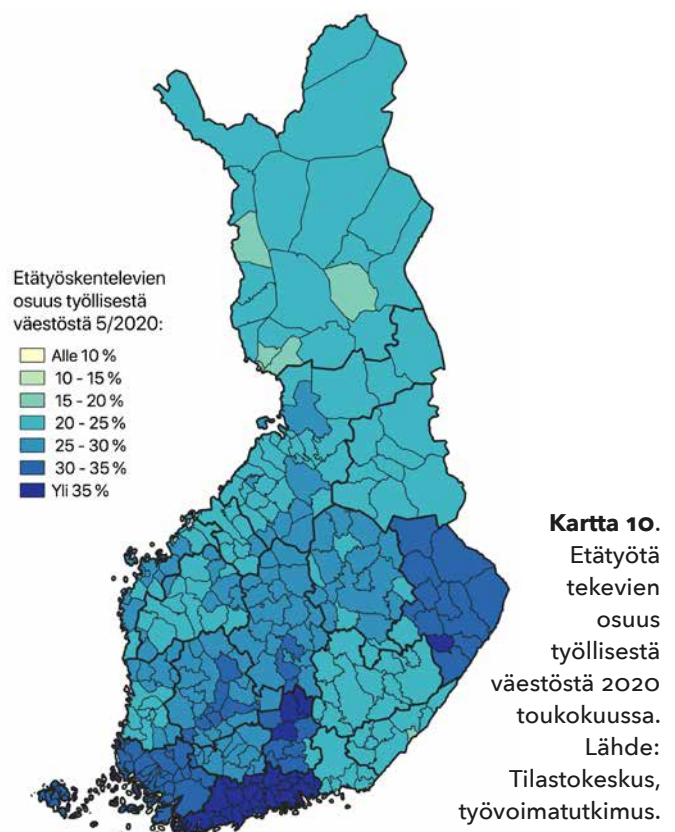
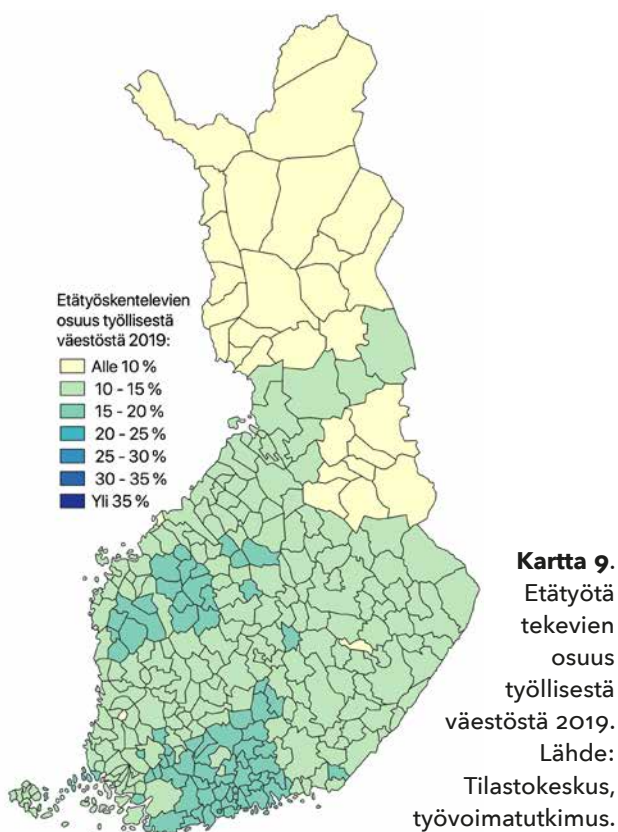
Kuvio 13. Etätyötä tekevien osuus toimialoittain 2019 ja 2020 toukokuussa. Lähde: Tilastokeskus, työvoimatutkimus.

Vuoden 2020 keväällä pääasiassa etätyötä teki Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan noin 790 000 henkilöä. Etätyö yleistyi voimakkaasti aiempaan verrattuna, sillä vuonna 2019 etätyötä teki noin 356 000 henkilöä. Toimialoittain etätyöskennelleen väestön osuus vaihteli voimakkaasti, johtuen työn erilaisesta luonteesta. Osalla toimialoja (kuten terveys- ja sosiaalipalvelut sekä majoitus- ja ravitsemistoiminta) etätyö on vähäistä, kun taas yksittäisillä aloilla yli 80 prosenttia työllisestä työvoimasta työskenteli etänä vuoden 2020 aikana. Pandemian seurauksena etätyöskentely yleistyi kuitenkin kaikilla toimialoilla.

Etätyö oli vuoden 2020 toukokuussa hyvin yleistä useimmilla tietotyön aloilla. Erityisesti toimialalla informaatio- ja viestintä etätyöskentelevän työllisen työvoiman osuus oli erittäin suuri (85,7 prosenttia). Myös rahoitus- ja vakuutustoiminnan sekä ammatillisen, tieteellisen ja teknisen toiminnan aloilla yli 70 prosenttia työllisistä työskenteli vuoden 2020 toukokuussa etänä. Koulutuksen toimialalla etätyöskentely oli hieman vähäisempää, mutta myös koulutuksen alalla etätyöskentelevän väestön osuus oli hieman yli 60 prosenttia. Tietoaloista hallinto- ja tukitoiminnan alalla etätyöskentelevän

väestön osuus oli matalin, mutta etätyöskentelevän väestön osalta ei ole mahdollista arvioida etätyötä TOL2008-luokituksen kaksinumeroitasolla, jonka seurauksena pelkästään alan 82 Hallinto- ja tukipalvelut liike-elämälle etätyöskentelevän väestön osuutta ei ole mahdollista arvioida tarkasti.

Etätyöskentelevän väestön osuus vaihtelee myös aluetasolla voimakkaasti (kartat 9 ja 10). Maakuntatasolla etenkin Uudellamaalla etätyöskentelevän väestön osuus oli vuoden 2020 toukokuussa korkea. Etätyöskentelevän väestön osuus korostuu myös Varsinais-Suomessa, Pirkanmaalla, Päijät-Hämeessä sekä Pohjois-Karjalassa. Etätyöskentelevän väestön osuus jäi matalaksi etenkin Kymenlaaksossa, Etelä-Savossa, Kainuussa ja Lapissa. Maakuntien sisällä etätyö oli vuoden 2020 toukokuussa yleisintä suurissa kaupungeissa ja suurten kaupunkien työssäkäyntialueilla, maakuntien reuna-alueilla etätyöskentely oli sen sijaan vähäisempää etenkin pienemmissä maaseutumaisissa kunnissa ja pienissä kaupungeissa. Erot aluetasolla heijastelevat työpaikkarakenteen eroja sekä eroja infrastruktuurissa ja työssäkäynnissä, mutta myös mahdollisilla eroilla koronatilanteessa on tulevaisuudessa häviävää vaikutusta etätyöskentelyn yleisyyteen.

Etätyön vaikutuksia maaseutualueiden tietotyöhön on haastava arvioida suoraan, sillä työnteon paikoista ei ole juuri saatavilla muuta tietoa kuin etätyötä tekevän henkilön vakituinen asuinpaikka. Etätyöskentely on kuitenkin huomattavan yleistä tietotyön aloilla, joka mahdollistaa monipaikkaisen tietotyöskentelyn esimerkiksi vapaa-ajan asunnoilta tai erinäisistä etätyöpisteistä. Etätyö voi lisätä maaseutumaisten kuntien vetovoimaa tietotyötä tekevien ryhmässä. Paikkasidonnaisessa maailmassa maaseutumaisten kuntien vetovoiman haasteena tietotyöläisten ryhmässä on ollut etäisyys tietotyöpaikkoihin sekä asutokunnan kaikkien jäsenten työllistäminen. Tietotyön etätyöllistyminen vähentää etäisyyden ja paikallisten työmarkkinoiden merkitystä tietotyöläiselle, jonka seurauksena kynnys tehdä tietotyötä maaseutumaisesta kunnasta laskee.

Pandemian aikana maaseutumaisten kuntien väestönkehitys ja asema maan sisäisessä muuttoliikkeessä on vahvistunut (kts. Lehtonen & Kotavaara 2021), joka saattaa osin olla seurausta etätyöskentelymahdollisuuksien parantumisesta. Jo suhteellisen pienen osan tietotyötä etänä tekevien muutto maaseutualueelle kasvattaisi merkittävästi maaseudulta tietotyötä tekevien henkilöiden määrää. Pandemian vaikutukset etätyöhön ja laajempaan aluekehitykseen ovat vielä epäselviä ja voivat vielä muuttua

merkittävästi, joten etätyön tuoma potentiaali maaseutualueiden tietotyön näkökulmasta jää vielä osin arvoitukseksi.

5.2 PENDELÖINTI

Pendelöinnillä tarkoitetaan asuinpaikan ja työpaikan välistä liikkumista. Tässä tarkastelussa pendelöiviksi lasketaan henkilöt, joiden asuinpaikka ja työpaikka ovat eri kunnissa. Pendelöinti ”sitoo” alueita laajemmiksi toiminnallisiksi alueiksi, joissa alueen työssäkäynnin ja asumisen ratkaisut laajenevat suuremmalle työssäkäyntialueelle. Samalla pendelöinti tasaa alueellisia eroja siirtämällä työpaikkakeskittymistä tuloja (kunnallisverojen muodossa) laajemmalle ympäröivälle alueelle. Tilastoissa pendelöivä henkilö ei kuitenkaan välttämättä todellisuudessa liiku työpaikan ja asuinpaikan väliä aktiivisesti, vaan saattaa työskennellä etänä tai työhön liittyvältä kakkosasunnolta käsin. Tämän takia pendelöinnillä, etätyöllä ja vapaa-ajan asunnoilta tehdyllä työllä on osin päällekkäisyyttä, joka voi tietyissä tapauksissa olla merkittävääkin.

Pendelöinnin tarkastelun aineisto ei (tällä hetkellä) mahdollista tietotyön erittelyä omaksi alakseen eikä pendelöinnin tarkastelu ole mahdollista SYKE:n

Asuinkunta	Työpaikan kunta						
	Pääkaupunki-seutu	Suuri kaupunki	Keskuskaupunki	Kehyskunta	Seutu-kaupunki	Pieni kaupunki	Maaseutu
Pääkaupunkiseutu	168672	5863	5615	20078	3863	216	1281
Suuri kaupunki	13407	3988	5480	41081	12840	787	5652
Keskuskaupunki	12788	5437	5867	13088	12000	2677	10796
Kehyskunta	78161	95118	26349	45230	14704	1159	6101
Seutukaupunki	13837	17899	16276	13663	17193	4673	16243
Pieni kaupunki	467	629	4378	810	5233	950	1891
Maaseutu	5262	9684	23863	8238	27810	2652	15338

Taulukko 9. Pendelöinti kuntaryhmittäin vuonna 2018. Rivit = asuinkunta, sarakkeet = työpaikan kunta. Lähde: Tilastokeskus: kaupunki- ja seutuidikaattorit, työvoima

kaupunki–maaseutuluokituksella. Taulukon 9 luvut sisältävät siis kaikkien toimialojen työllisten pendelöinnin, ei vain tietotalojen. Tuloksista voidaan kuitenkin tulkita tietotyöläisten pendelöinnin suuntaa ja volyyymiä aluetasolla ja tätä kautta pendelöinnin merkitystä maaseutualeuiden tietotyön näkökulmasta.

Määrällisesti ja suhteellisesti pendelöinti on erityisen vilkasta pääkaupunkiseudun sisällä, joskin tätä selittävät osin pääkaupunkiseudun hallinnollinen jako, jossa yksi kaupunkialue jakaantuu neljään kuntaan. Maaseutualeuiden näkökulmasta keskeisimmät pendelivirrat liikkuvat kehyskuntien ja keskuskaupunkien (sis. pääkaupunkiseutu ja suuret kaupungit) välillä. Kehyskuntien ja keskuskaupunkien välinen integraatio työn ja asumisen ratkaisuiden suhteen on huomattavaa, jonka seurauksena osassa kehyskuntia reilusti yli puolet käy töissä läheisessä keskuskaupungissa. Tämä on etenkin kaupungin läheisen maaseudun kannalta tärkeää: kaupungin läheisellä maaseudulla on maaseutualeuiden mittakaavassa merkittävästi tietotyöläisiä ja tietotyöläisten toimialoittainen rakenne on monipuolinen. Tätä selittää pendelöinti kaupungin ja kaupungin läheisen maaseudun välillä. Tästä näkökulmasta katsottuna kaupungin läheinen maaseutu on vahvasti sidoksissa keskuskaupunkiin ja kaupungin läheisen maaseudun tietotyö tulisi hahmottaa ei niinkään maaseudun näkökulmasta vaan laajemman kaupungin työssäkäyntialueen näkökulmasta.

Maaseutualeuiden sisällä seutukaupungit muodostavat keskeisimmän työssäkäynnin keskuksen. Etenkin seutukaupunkien ja maaseutukuntien välillä pendelöinti on suhteellisen vilkasta. Maaseutumaisista kunnissa asuvat työlliset käyvät töissä etenkin lähialueen seutukaupungeissa. Vastaavasti pienemmässä mittakaavassa pienistä kaupungista pendelöidään seutukaupunkeihin. Tämä korostaa seutukaupunkien merkitystä maaseudun paikalliskeskuksina. Merkittävä osa seutukaupunkien työpaikoista sijoittuu SYKE:n luokituksella maaseudun paikalliskeskusten luokkaan, jotka toimivat pendelöinnin näkökulmasta läheisen maaseudun työssäkäynnin keskuksina. Maaseutualeudet taas tarjoavat laajempia asumisen ratkaisuja. Maaseutukuntien

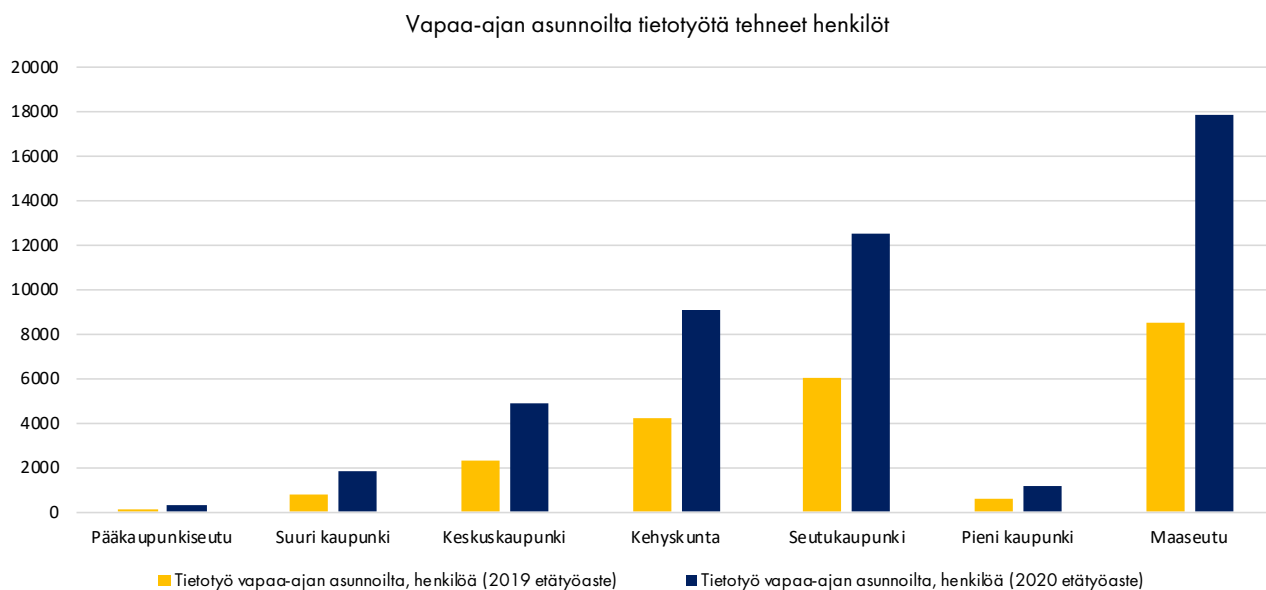
välillä tapahtuu myös kohtuullisesti pendelöintiä, jonka lisäksi maaseutukuntien ja maakuntien keskuskaupunkien välillä pendelöidään suhteellisen paljon.

Tietotyön ja pendelöinnin näkökulmasta haja-asutusalueilta liikutaan kohti keskuksia: kaupungin läheiseltä maaseudulta keskuskaupunkeihin ja muulta maaseudulta kohti paikalliskeskuksia tai maakuntakeskuksia. Pendelöinti korostaa työpaikkojen ja työllisten etäisyyden merkitystä (joka voi kuitenkin muuttua etätöiden myötä) sekä paikallisten keskittymien merkitystä lähialueen työssäkäynnille.

5.3 VAPAA-AJAN ASUNNOILTA TEHTY TIETOTYÖ

Suomessa on noin 500 000 vapaa-ajan asuntoa ja noin 2,4 miljoonaa vapaa-ajan asuntoa käyttävää henkilöä (SYKE, monipaikkaisuuskortit). Vapaa-ajan asumisen yleisyys yhdistettynä etenkin pandemia-ajan yleistyneeseen etätöihin luovat hyvät edellytykset vapaa-ajan asunnoilta tehtyyn tietotyöhön. Vapaa-ajan asunnoilta tehtyä tietotyötä on arvioitu kesämökkien määrän, RHR-rekisterin, Tilastokeskuksen työssäkäyntitutkimuksen sekä mökkibarometrin perusteella kuntatasolla. Vapaa-ajan asunnoilta tehtyä tietotyötä on tässä tarkastelussa arvioitu pandemiaa edeltävällä ja vuoden 2020 etätöasteella etätöiden yleistymisen vaikutuksen osoittamiseksi.

Kuviossa 14 on kuvattu kuntaryhmäluokituksella vapaa-ajan asunnoilta tietotyötä tehneiden määrää vuoden 2019 ja 2020 etätöasteilla. Arvion perusteella vapaa-ajan asunnoilta tietotyötä teki pandemiaa edeltävillä etätöskentelyasteilla noin 22 600 henkilöä, vuoden 2020 etätöasteella vapaa-ajan asunnoilta tietotyötä teki 47 700 henkilöä. Tämä tarkoittaa, että noin 11 prosenttia tietotyöläisistä teki tietotyötä vapaa-ajan asunnolta käsin vuonna 2020. Vapaa-ajan asunnolta tietotyötä tekevien osuutta voi tulkita kahdella tavalla: toisaalta kyse on merkittävän mittaluokan ilmiöstä, mutta toisaalta ilmiöllä on oletettavasti vielä merkittävästi kasvuvaraa tulevaisuudessa.

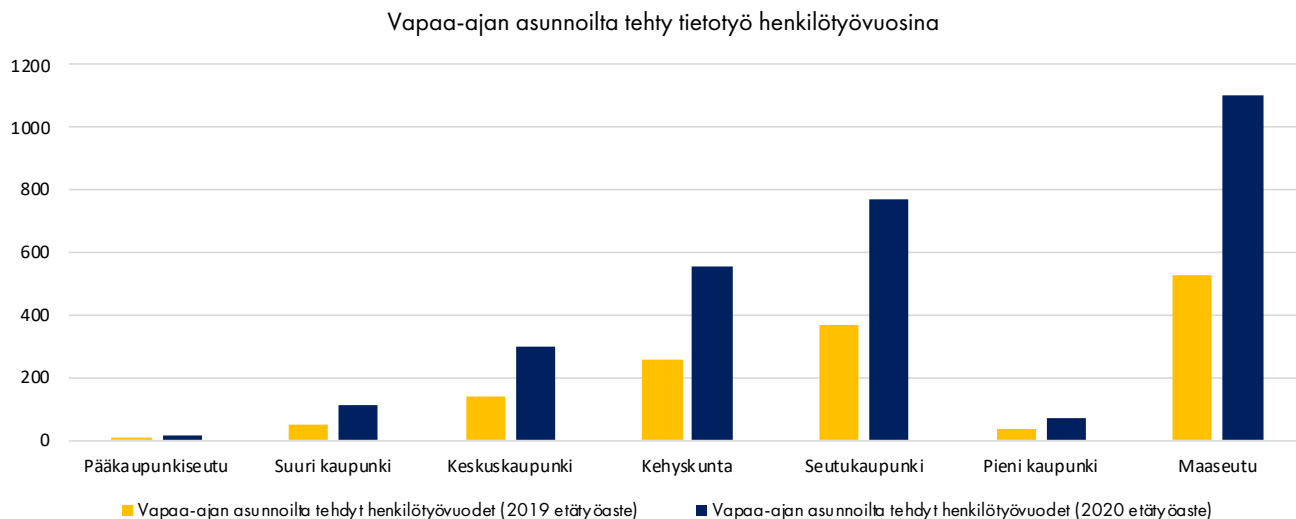
Kuvio 14. Vapaa-ajan asunnoilta tietotyötä tehneet henkilöt vuosina 2019 ja 2020.

Vapaa-ajan asunnoilta tehty tietotyö jakaantuu hyvin epätasaisesti eri kuntaryhmiin, johtuen vapaa-ajan asuntojen sijainneista. Pääkaupunkiseudun kunnissa ja suurissa kaupungeissa vapaa-ajan asunnoilta tietotyötä tekevien osuus oli marginaalinen, johtuen vapaa-ajan asuntojen vähäisestä määrästä. Keskuskaupungeissa tietotyötä tehtiin hieman enemmän vapaa-ajan asunnoilta käsin, mutta tätä selittää ensisijaisesti muutama ryhmän kunta (esim. Mikkeli ja Kouvola), joissa on huomattavasti vapaa-ajan asuntoja. Näissäkin kaupungeissa vapaa-ajan asunnot sijaitsevat maaseutualueilla. Vastaavasti pienissä kaupungeissa tehtiin hyvin vähän tietotyötä vapaa-ajan asunnoilta käsin.

Kehyskunnissa ja seutukaupungeissa sijaitsevilta vapaa-ajan asunnoilta käsin tietotyötä tehtiin suhteellisen paljon, ja etenkin osassa seutukaupunkeja vapaa-ajan asunnoilta tietotyötä tekevien määrä on huomattavan suuri (vuoden 2020 etätötasolla). Erot etenkin seutukaupunkien välillä ovat huomattavan suuria: osassa seutukaupunkeja, kuten Savonlinna tai Lohja, vapaa-ajan asunnoilta tietotyötä tekevien osuus on erittäin suuri, kun taas Pietarsaaren tyyppisessä erittäin kaupunkimaisessa seutukaupungissa vapaa-ajan asunnoilta tietotyötä tekevien osuus on marginaalinen.

Eniten tietotyötä tehtiin vapaa-ajan asunnoilta, jotka sijaitsivat maaseutumaisissa kunnissa. 37 prosenttia (eli 17 900 henkilöä) tietotyötä vapaa-ajan asunnoilta tehneistä henkilöistä teki tietotyötä vapaa-ajan asunnolta, joka sijaitsi maaseutumaisissa kunnissa. Maaseutumaisissa kunnissa vapaa-ajan asunnoilta tietotyötä tehneiden määrä on hyvin huomattava, sillä maaseutumaisissa kunnissa asuu vakituisesti vain 23 000 tietotyötä tekevää henkilöä. Vuoden 2020 etätöasteella maaseutumaisten kuntien vapaa-ajan asunnoilta tietotyötä tekeviä oli lähes yhtä paljon kuin maaseutumaisissa kunnissa vakituisesti tietotyötä tekeviä henkilöitä.

Vaikka vapaa-ajan asunnoilta tehtyä tietotyötä ei ole mahdollista tarkastella SYKE:n kaupunki–maaseutuluokituksella, voidaan vapaa-ajan asunnoilta tehdyn etätöön olevan erityisen merkittävää harvaan asutun maaseudun näkökulmasta, jolla sijaitsee 42 prosenttia kaikista vapaa-ajan asunnoista (SYKE 2015). Toisaalta tämä tarkoittaa, että ydinmaaseudun näkökulmasta vapaa-ajan asunnoilta tehdyn tietotyön merkitys on vähäisempi. Myös seutukaupungeissa sijaitsevilta vapaa-ajan asunnoilta tehty merkittävä määrä tietotyötä selittyy ensisijaisesti seutukaupunkien maaseutualueiden vapaa-ajan asumisella.

Kuvio 15. Vapaa-ajan asunnoilta tehty tietotyö henkilötöyvuosina vuosina 2019 ja 2020

Toisaalta on tärkeä huomioda, että henkilötöyvuosina vapaa-ajan asunnoilta tehty tietotyö on yhä vähäistä (kuvio 15). Vaikka tietotyötä vapaa-ajan asunnolta tehneiden määrät ovat suuria, vapaa-ajan asunnoilta tehtiin keskimäärin vain 15,9 päivää työtä henkilöä kohti (Mökkibarometri 2021). Tämän seurauksena henkilötöyvuosiksi muutettuna vapaa-ajan asunnoilta tehdyn tietotyön vaikutukset jäivät suhteellisen vähäisiksi. Lähinnä maaseutumaisista kunnista tehtiin myös henkilötöyvuosina mitattuna merkityksellisesti tietotyötä vapaa-ajan asunnoilta, mutta ilmiön merkitys muuttuu merkittävästi vähäisemmäksi kuin maaseutukunnissa vakituisesti asuvien tekemä tietotyö. Etenkin harvaan asutulla maaseudulla vapaa-ajan asunnoilta tehty tietotyö muodostaa myös henkilötöyvuosina merkittävän osan alueen tietotyöstä.

Vapaa-ajan asuminen siirtääkin etenkin suurista kaupungeista tietotyötä maaseutualueille. Eri-tyisesti pääkaupunkiseudulta siirtyy määrällisesti huomattava määrä tietotyöläisiä vapaa-ajan asunnoilleen Etelä-Suomen alueelle. Etelä-Suomen alueelle siirtyy vapaa-ajan asujia ja heidän mukana tietotyöläisiä myös Turun ja Tampereen kaupungeista, joka korostaa vapaa-ajan asumisen merkitystä ja tätä kautta vapaa-ajan asunnoilta tehdyn tietotyön merkitystä etenkin Etelä-Suomen ”mökkikunnissa”. Vapaa-ajan asumiseen liittyvä tietotyön monipaikkaisuus ei kohtele

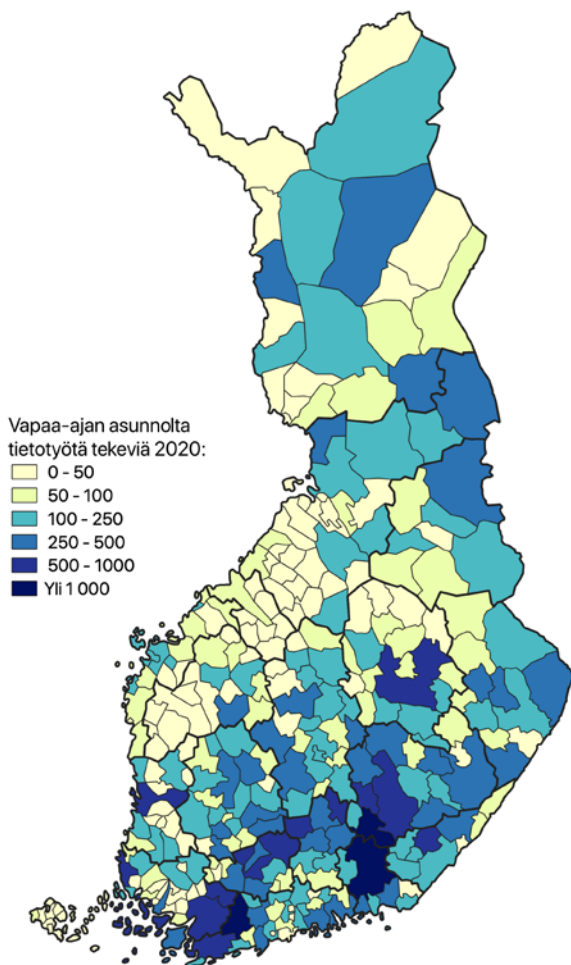
kaikkia maaseutualueita tasapuolisesti, vaan vapaa-ajan asunnoilta tehty tietotyö korostuu hyvin voimakkaasti osassa Etelä- ja Länsi-Suomen maaseutukuntia, kun taas osassa Pohjanmaiden maaseutukuntia vapaa-ajan asunnoilta tehdyn tietotyön merkitys on hyvin vähäinen (kartat 11 ja 12). Vapaa-ajan asunnoilta tehty tietotyö eriyttääkin tietotyön merkitystä maaseutukunnissa merkittävästi.

Useimmissa kunnissa vapaa-ajan asunnoilta tietotyötä tekevien määrä oli suhteellisen matala, keskimääräisessä kunnassa heitä oli vuoden 2020 etätöasteella 155 henkilöä. Yksittäisissä kunnissa vapaa-ajan asunnoilta tietotyötä tekeviä oli kuitenkin huomattavasti enemmän: Lohjalla vapaa-ajan asunnoilta tietotyötä tekeviä oli jopa 2 600 henkilöä, jota selittää kaupungin huomattava vapaa-ajan asuntojen määrä sekä pääkaupunkiseudun että Turun seudun läheisyys. Yli 1 000 vapaa-ajan asunnolta tietotyötä tekevää oli myös Kouvolassa ja Mäntyharjulla. Huomattavia määriä vapaa-ajan asunnoilta tietotyötä tekeviä oli myös muun muassa Paraisilla, Naantalissa, Padasjoella ja Mikkeliissä. Monissa Pohjanmaan, Pohjois-Pohjanmaan ja Keski-Pohjanmaan maaseutukunnissa oli taas vain yksittäisiä vapaa-ajan asunnoilta tietotyötä tekeviä syrjäisen sijainnin ja vähäisen vapaa-ajan asumisen takia.

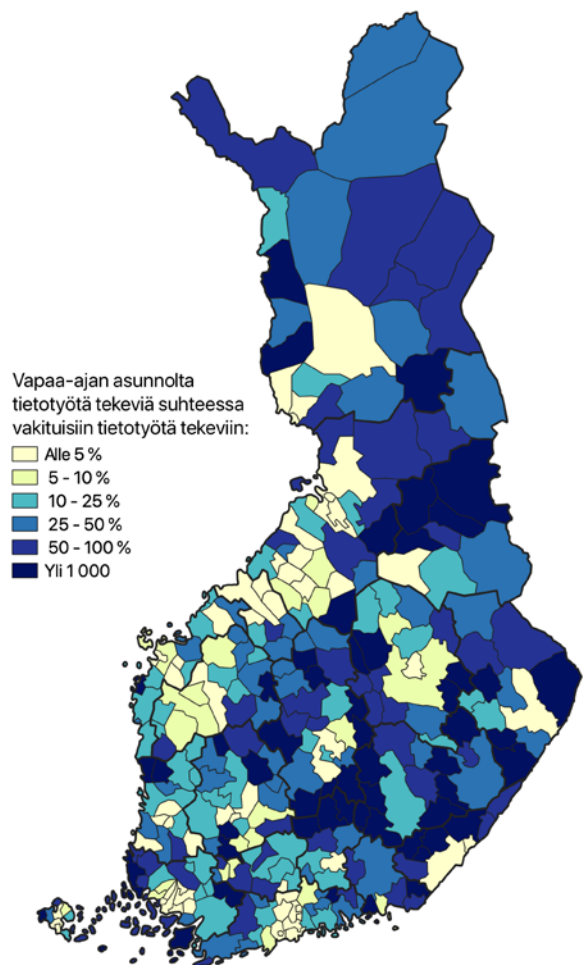
Kartassa 12 vapaa-ajan asunnoilta tietotyötä tekevien osuus on suhteutettu kunnassa asuviin tietotyötä tekevien määrään. Tämä tarkastelu

korostaa vapaa-ajan asunnoilta tehdyn tietotyön merkitystä etenkin pienissä maaseutumaisissa kunnissa: jopa 58 kunnassa vapaa-ajan asunnoilta tietotyötä tekeviä oli enemmän kuin kunnassa vakituisesti asuvia tietotyötä tekeviä. Suhdeluku oli erityisen korostunut useissa Keski-Suomen, Etelä-Savon ja Päijät-Hämeen maaseutumaisissa kunnissa. Kivijärven, Mäntyharjun, Hartolan, Padasjoen ja Hirvensalmen kunnissa vapaa-ajan asunnoilta tietotyötä tekevien määrä oli jopa yli viisinkertainen kunnassa vakituisesti asuvien tietotyöläisten määrään verrattuna. On kuitenkin tärkeä huomioida, että vapaa-ajan asunnoilta tehtiin lähinnä yksittäisiä päiviä tietotyötä, joka vähentää huomattavasti vapaa-ajan asunnoilta tehdyn tietotyön merkitystä verrattuna kunnan vakituiseen väestöön.

Vaikka henkilövuosina vapaa-ajan asunnoilta tehdään vain vähän tietotyötä, etätyöskentelyn yleistyminen ja Suomen huomattava vapaa-ajan asuntoverkko voi lisätä entisestään vapaa-ajan asunnoilta tehdyn tietotyön merkitystä tulevaisuudessa. Vapaa-ajan asunnoilta tehdyn tietotyön merkitys on erityisen suuri harvaan asutun maaseudun kunnissa, joissa on vain vähän vakituisia tietotyötä tekeviä henkilöitä, mutta huomattavasti vapaa-ajan asuntoja. Investointi vapaa-ajan asukkaiden etätyöskentelyinfrastruktuuriin voikin olla potentiaalisin tapa kasvattaa tietotyön merkitystä monissa mökkirikikkaisissa maaseutukunnissa. Kunnan saamat hyödyt tästä linkittyvät kuitenkin yhä lähinnä kulutettuihin palveluihin sekä kiinteistöveroihin, sillä vapaa-ajan asunnoilta tehdyn tietotyön tuomat verotulot verotetaan vakituksessa asuinpaikassa.

Kartta 11. Vapaa-ajan asunnoilta tietotyötä tekevien henkilöiden määrä vuoden 2020 etätyöasteella.

Kartta 12. Vapaa-ajan asunnoilta tietotyötä tekevien määrä suhteessa kunnassa asuviin tietotyötä tekeviin (vuoden 2020 etätyöasteella)

LIITE 1. MAASEUTUALUEIDEN DEMOGRAFINEN KEHITYS JA NYKYTILA

Suomen väestö kasvoi vuosien 2008—2020 aikana maltillisesti, noin 3,8 prosentilla eli 200 000 asukkaalla. Aluetasolla väestönkasvu ei kuitenkaan jakaantunut tasaisesti, vaan osa alueista kasvoi voimakkaasti, kun taas osissa maata väestö supistui voimakkaasti. Suomen väestö kaupungistui voimakkaasti vuosien 2008—2020 aikana. Väestö kasvoi kaupunkimaisissa kunnissa hieman yli 315 000 asukkaalla, kun taas taajan asutuissa kunnissa väestö väheni 29 000 henkilöllä ja maaseutumaisissa kunnissa väestö väheni jopa 79 000 henkilöllä. Ajanjakson väestönkehityksen voi nähdä osana pidempää jatkunutta Suomen kaupungistumiskehitystä, joka alkoi viimeistään 1960-luvulla erinäisten Suomen väestöön, elinkeinorakenteeseen ja teknologiseen kehitykseen liittyvien seikkojen seurauksena⁴.

2000-luvun aikana väestönkehitys on pysynyt tilastollisten kuntaryhmien (kaupunkimaiset, taajaan asutut ja maaseutumaiset kunnat) näkökulmasta suhteellisen vastaavana. Kaupunkimaisten kuntien väestö kasvoi lähes vastaavalla intensiteetillä koko ajanjakson ajan, kun taas maaseutumaisten kuntien väestö supistui jokaisena 2000-luvun vuotena. Maaseutumaisten ja taajaan asuttujen kuntien väestönkehitys heikkeni hieman 2010-luvulla, mutta tätä ei niinkään selitä kiihtyvä kaupungistuminen, vaan väestön ikääntymisestä seurannut kuolleiden määrän kasvu sekä syntyvyyden voimakas lasku 2010-luvulla.

Tilastolliset kuntaryhmät -luokituksessa kaikki Suomen 309 kuntaa on luokittelu vain kolmeen ryhmään. Ryhmien laaja koko ja sisäiset erot jossain määrin vääristävät kuvaa maaseutualueiden

sekä muiden alueiden väestönkehityksestä ja tämän vaikutuksesta erityyppisten alueiden toimintaympäristöön. Jos luokitusta laajennetaan MDI:n kuntaryhmäluokitukseen, jossa on huomioitu tarkemmin kuntien kokoa, asemaa suhteessa muihin alueisiin sekä aluetyyppejä, saadaan seitsemän erityyppistä kuntaryhmää, joihin kaikki Suomen kunnat sijoittuvat.

Luokituksessa pääkaupunkiseudun neljä kuntaa (Helsinki, Espoo, Vantaa, Kauniainen) muodostaa oman ryhmänsä, sillä pääkaupunkiseutu eroaa väestöpohjaltaan ja asemaltaan käytännössä kaikista Suomen muista suurista kaupunkiseuduista. Muut suuret, yli 100 000 asukkaan kaupungit muodostavat luokituksen toisen kuntaryhmän. Nämä kaupungit ovat suuria korkea-koulutuskaupunkeja ja maakuntaa laajemman alueen keskuksia. Kolmas kuntaryhmä ovat maakuntakeskukset, joissa asuu alle 100 000 asukasta. Nämä kaupungit ovat maakuntansa suurimmat kaupungit⁵, jotka toimivat oman maakuntansa keskuksena, mutta joiden vaikutusalue rajoittuu pääasiassa saman maakunnan sisälle. Neljäs kuntaryhmä ovat kehyskunnat, jotka ovat pääkaupunkiseudun, suurten kaupunkien ja maakuntakeskusten läheisiä pieniä kaupunkeja tai maaseutumaisia kuntia, jotka ovat asumisen, liikkumisen ja työssäkäynnin ratkaisuihin vahvasti integroituneet osaksi keskustaupunkia. Kriteerinä ryhmään kuulumisena on yli 25 prosentin pendelöintiaste keskustaupunkiin. Viides kuntaryhmä ovat seutukaupungit, jotka ovat viralliset 57 seutukaupunkiverkostoon kuuluvaa kaupunkia. Seutukaupungit ovat paikallisia keskuksia ja oman maakuntansa kakkos- tai kolmoskeskuksia. Kuudes luokituksen ryhmä ovat pienet kaupungit. Tähän

⁴ Kts. esim. Hannu Tervo (2010): Cities, hinterlands and agglomeration shadows: Spatial developments in Finland during 1880—2004

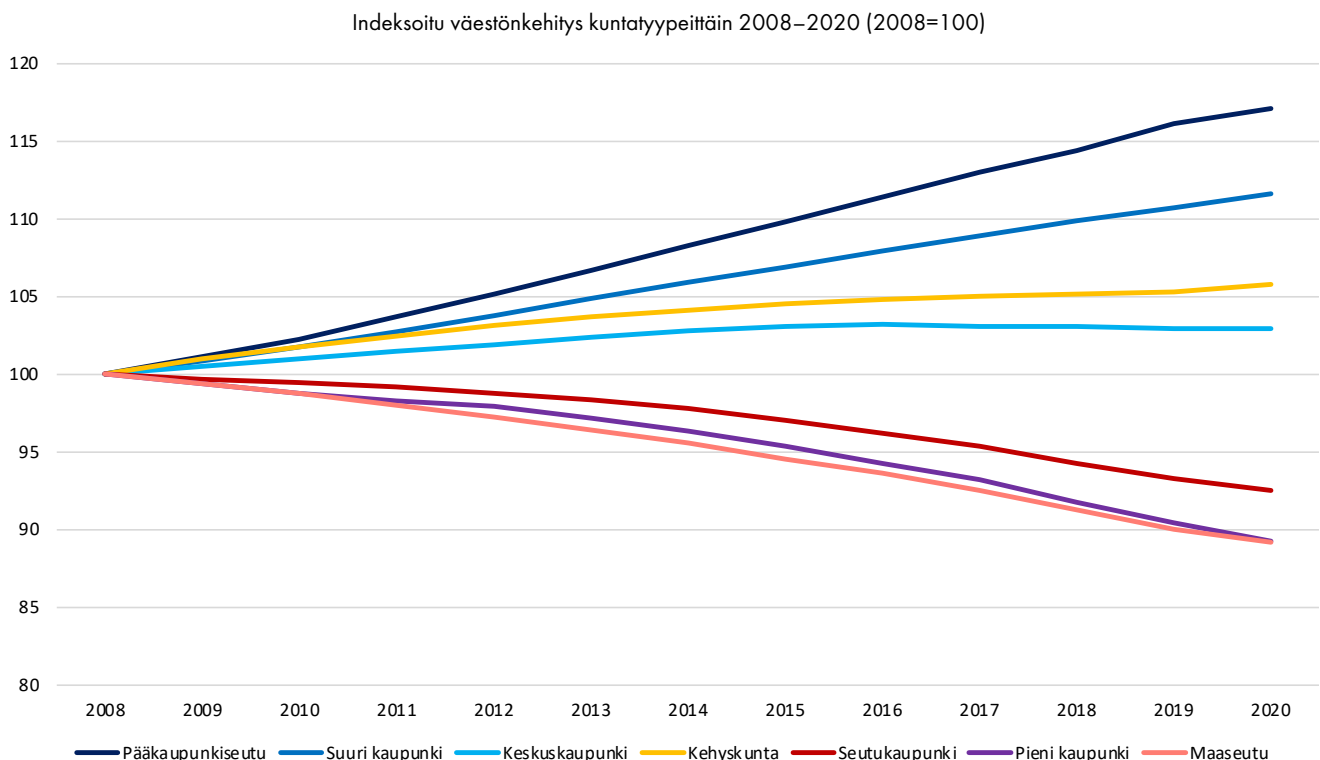
⁵ Poikkeuksena tästä Porvoo, joka sijoitettiin tähän ryhmään, koska kaupunki ei sopinut mihinkään muuhun ryhmään.

ryhmään kuuluvat kunnat, jotka ovat tilastollisessa kuntaluokituksessa kaupunkimaisia tai taajaan asuttuja kuntia, eivätkä ole seutukaupunkeja. Pieniä kaupunkeja yhdistää yleensä esimerkiksi teollinen perintö, jonka seurauksena pieni kaupunki on syntynyt. Pienten kaupunkien vaikutusalue on pieni eikä näissä kaupungeissa ole merkittävää koulutus-toimintaa. Viimeisen ryhmän muodostavat maaseutuamaiset kunnat. Nämä ovat kuntia, jotka eivät kuulu mihinkään muuhun ryhmään (esim. kehyskuntiin), jotka ovat maaseutumaisia, joiden sijainti on pääosin suhteellisen syrjäinen suurista kaupungeista katsottuna ja joiden elinkeinorakenne nojaa pääsääntöisesti yhä vahvasti alkutuotantoon.

MDI:n kuntaryhmäluokituksella tarkasteltuna erot eri alueiden väestönkehityksessä voimistuvat. Väestö kasvoi vuosien 2008–2020 aikana erityisen voimakkaasti pääkaupunkiseudulla, jossa väestö kasvoi 175 000 asukkaalla eli 17,1 prosentilla. Yli puolet kaupunkimaisissa kunnissa tapahtuneesta kasvusta sijoittui siis pelkästään pääkaupunkiseudulle. Pääkaupunkiseudun kasvu on ollut tasaisen vahvaa

tarkastelujakson aikana, joskin vuoden 2020 aikana kasvu on hidastunut (vuoden 2021 aikana kasvu on hidastunut entisestään). Pääkaupunkiseudun voimakas kasvu poikkeaa 2000-luvun ensimmäisestä vuosikymmenestä, jolloin väestönkasvu oli jossain määrin hitaampaa voimakkaan ”Nurmijärvi-ilmiön” takia, jolloin merkittävä osa kasvusta suuntautui työssäkäyntialueen kehyskuntiin. Pääkaupunkiseudun kasvu on ylipäätään vuorotellut vahvan kasvun ja hitaamman kasvun välillä syklimäisesti.

2010-luvun aikana myös muissa suurissa kaupungeissa väestö kasvoi merkittävästi: kuudessa yli 100 000 asukkaalla kaupungissa väestö kasvoi 107 000 asukkaalla vuosien 2008–2020 aikana. Kasvu oli myös tässä kuntaryhmässä suhteellisen tasaista koko tarkastelujakson ajan. Kasvun taustalla vaikuttivat osin samat ilmiöt kuin pääkaupunkiseudulla. Väestönkehitys keskittyi etenkin vuoden 2015 jälkeen vahvasti suurten kaupunkien keskuskaupunkeihin, toisin kuin 2000-luvun alussa. Alle 100 000 asukkaalla maakuntakeskuksissa väestönkehitys oli sen sijaan heikompaa, joissa väestö

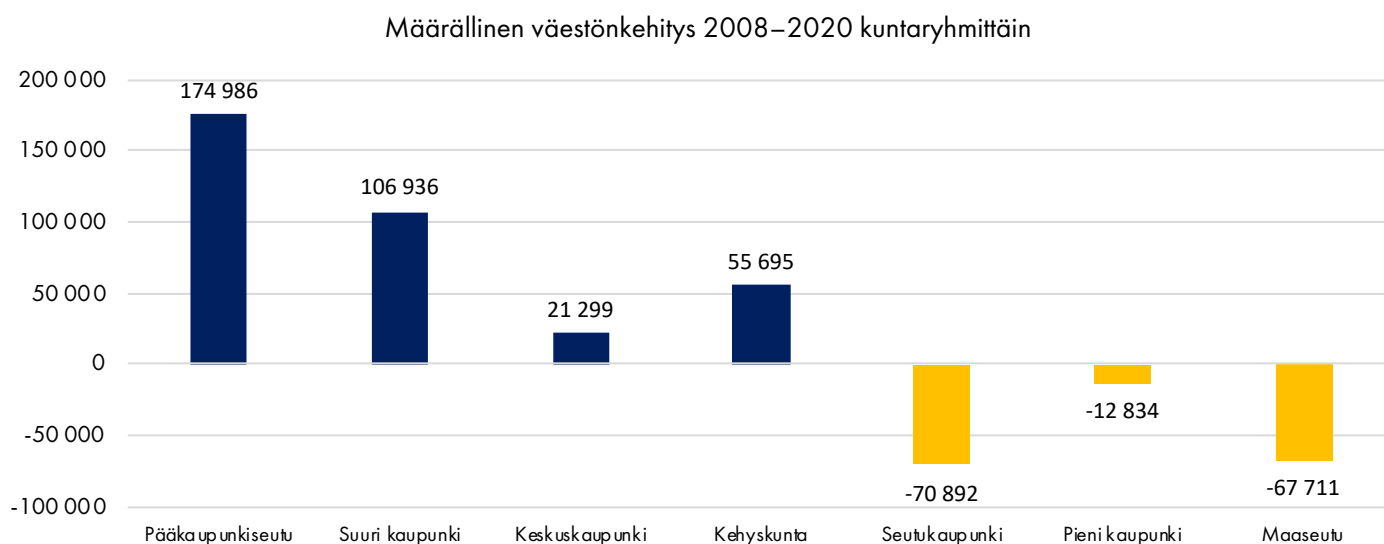
Kuvio 16. Indeksoitu väestönkehitys kuntaryhmittäin 2008–2020 (2008=100).
Lähde: Tilastokeskus, Statfin: väestörakenne. Luokittelu MDI

kasvoi maltillisesti 2010-luvun puoliväliin asti, mutta tämän jälkeen väestö on supistunut hieman. Muutosta väestönkehityksessä selittää etenkin syntyvyyden lasku. Koko ajanjakson aikana maakuntakeskusten väestö kasvoi 21 300 asukkaalla. Hajonta ryhmän sisällä oli suurta. Osassa maakuntakeskuk-sia väestö kasvoi voimakkaasti (esim. Seinäjoki), osassa taas väheni voimakkaasti (esim. Kouvola). Monien maakuntakeskusten kehityksen rasitteena on ollut teollinen rakennemuutos ja kykenemättö-myys hyödyntää täysmääräisesti siirtymää tietoin-tensiiviseen yhteiskuntaan, etenkin jos kaupungista puuttuu oma korkeakoulutustoiminta (Lehtonen & Tykkyläinen 2009; 2010).

Kehyskunnat muodostavat ensimmäisen kuntaryh-män, johon kuuluu maaseutumaisia kuntia, joskin ryhmä on kaupunki-maaseutunäkökulmasta hyvin heterogeeninen. Ryhmään kuuluu Hailuodon kal-taisia täysin maaseutumaisia kuntia (asukastiheys 4,6 as/neliökilometri), mutta toisaalta myös Kera-van ja Järvenpään kaltaisia kaupunkeja, joissa asuu neliökilometriä kohden yli 1 000 asukasta (Kerava on Suomen kolmanneksi ja Järvenpää neljänneksi

tiheimmin asutut kunnat). Kehyskuntien väestön-kehitys jäi vuosien 2008—2020 aikana merkittävästi heikommaksi kuin 2000-luvun alussa, jolloin osassa kehyskuntia väestönkasvu oli jopa kestäättömän suurta, pitkälti kaupungeista tulevan muuttoliik-keen takia.

Vuosien 2008—2020 aikana kehyskunnat kuitenkin kasvoivat 55 700 asukkaalla ja kasvu on voimistunut pandemian aikana. Kasvu on pysynyt vahvana eten-kin Helsingin, Tampereen ja Turun kehyskunnissa, mutta etenkin pienempien maakuntakeskusten kehyskaupungit ovat supistuneet vuosien 2008—2020 aikana. Kasvu oli voimakkainta kaupunki-maisissa kehyskunnissa (yhteensä 18,4 prosenttia kasvua), mutta myös maaseutumaiset kehyskunnat kasvoivat reippaasti ajanjakson aikana (+9,0 pro-senttia). Maaseutumaiset kehyskunnat muodostavat ainoan selvästi väestöltään kasvavan maaseutukun-tien ryhmän. Tämä heijastelee Lehtosen ja Tykky-läisen (2010)⁶ Itä-Suomen 1990-luvun ja 2000-luvun alun väestönkehitystä tarkastellutta tutkimusta, jossa juuri sijainti suhteessa suureen asutuskeskuk-seen nousi erittäin vahvana kasvua tai supistumista

Kuvio 17. Määrällinen väestönkehitys kuntaryhmittäin 2008–2020.
Lähde: Tilastokeskus, Statfin: väestörakenne. Luokittelu MDI.

⁶ Lehtonen, O. & Tykkyläinen, M. (2010b). Kuinka väestö sijoittuu siirryttäessä tietoyhteiskuntaan? – esimerkkinä Itä-Suomi. Yhteiskuntapolitiikka, 75 (5), 500–518.

selittävänä tekijänä (alueen maaseutumaisuuden tai kaupunkimaisuuden sijaan).

Seutukaupungeissa väestönkehitys oli vuosien 2008—2020 aikana erittäin haastavaa. Taustalla vaikuttavat syyt kuitenkin vaihtelivat, sillä ryhmä on hyvin heterogeeninen jo pelkästään koon ja sijainnin mukaan. Osa seutukaupungeista on suhteellisen suurikokoisia kaupunkeja (Rauma, Salo), kun taas osa seutukaupungeista on pieniä (esim. Suonenjoki). Maaseutupolitiikan näkökulmasta seutukaupunkien ryhmä on kiinnostava jo siksi, että osa seutukaupungeista on teknisesti maaseutualueita (esim. Ähtäri, Säkylä, Viitasaari). Useissa seutukaupungeissa myös maaseutualueilla asuvan väestön osuus ja merkitys on suuri. Seutukaupunkien voisi väittää jossain määrin olevan kaupunkien ja maaseudun ”rajapinnalla”.

Seutukaupungeissa väestö väheni vuosien 2008—2020 aikana jopa 71 000 asukkaalla. Väestö supistui koko ajanjakson ajan, mutta supistumiskehitys on voimistunut 2010-luvulla syntyvyyden laskun takia. Vuoden 2021 aikana seutukaupunkien väestönkehitys on kuitenkin vahvistunut merkittävästi, joskin väestönkehitys on yhä (vuoden 2021 lokakuussa) negatiivista. Ryhmän sisällä erot väestönkehityksessä ovat suuria: muutamissa seutukaupungeissa väestö yhä kasvaa (joskin merkittävästi vain Ylivieskassa), kun taas osassa seutukaupunkeja supistuminen on ollut todellisuutta vähintään 1980-luvulta lähtien. Kaupunki–maaseutumaisuuden perusteella tarkasteltuna väestönkehitys oli erityisen haastavaa maaseutumaisissa seutukaupungeissa. Seutukaupunkien haastavan väestönkehityksen taustalla ovat osin samat tekijät kuin supistuvien maakuntakeskuksien tai maaseutualueiden supistumisen taustalla. Elinkeinorakenteen muutokset, koulutusmahdollisuuksien puute sekä tietotalouden aiempi keskittymisen logiikka ovat olleet merkittäviä haasteita seutukaupungeille. Seutukaupunki Lieksaa käsittelevässä tutkimuksessa väestön supistumista pidettiin suorana ja väistämättömänä lopputuloksena, jos alueen dominantti elinkeino menettää merkityksensä (Halonen, Kotilainen, Tykkyläinen, Vatanen, 2015).

Mielenkiintoisesti suuretkaan (teolliset) investoinnit eivät välttämättä johda alueen elpymiseen. Seutukaupunki Äänekosken suuri biotuotetehdas toi kunnalle verovaroja ja loi tulevaisuuden uskoa asukkaille, mutta väestönkehityksessä ja muutto-liikkeessä ei tapahtunut merkityksellisiä muutoksia, ja myös työllisyysvaikutukset olivat vähäisiä. Vaikka investoinnit kohdistuvat tiettyyn kuntaan, vaikutukset hajautuvat monipaikkaisen työssäkäynnin takia huomattavan laajalle alueelle, jonka takia esimerkiksi pendelöinti korvaa muuttojen tarvetta alueelle. Suuri teollinen investointi ei myöskään vahvistanut kaupungin pitovoimaa merkittävästi nuorten ryhmässä. Nuorille äänekoskelaisille tehdas ei välttämättä ole houkuttava tekijä nyky-yhteiskunnassa, vaan suuremman kaupungin tarjoamien mahdollisuuksien vetovoima pysyy suurena. (Kortelainen & Albrecht 2019.)

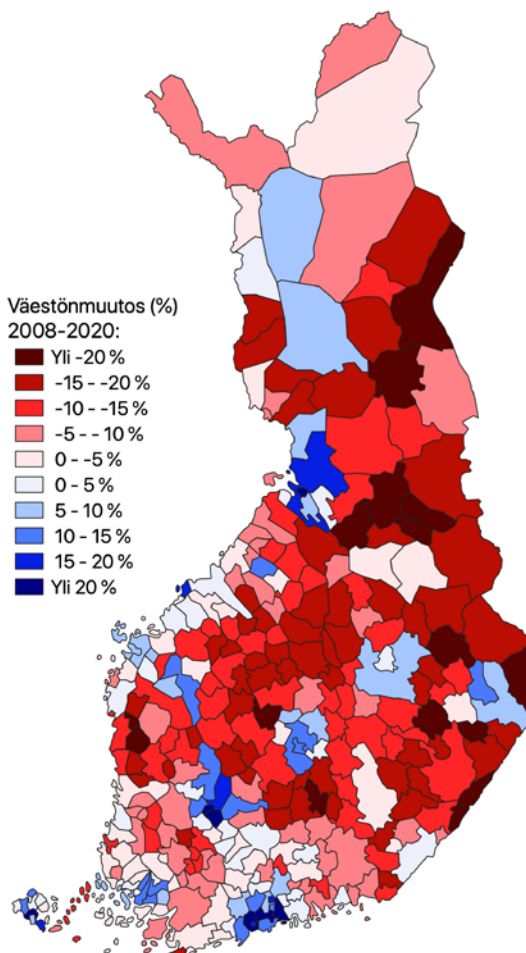
Pienten kaupunkien ja maaseutumaisten kuntien väestönkehitys oli vuosien 2008—2020 aikana hyvin vastaavaa ja kehitystä selitti vastaavat tekijät. Molemmissa kuntaryhmissä väestö väheni noin 11 prosentilla vuosien 2008—2020 aikana. Pienissä kaupungeissa väestö väheni 13 000 henkilöllä ja maaseutualueilla väestö väheni 67 000 henkilöllä. Supistuminen oli voimakasta halki tarkastelujakson molemmissa ryhmissä. Supistuminen voimistui 2010-luvun aikana väestön ikääntymisen ja syntyvyyden laskun takia. Vaikka pienten kaupunkien ja maaseutumaisten kuntien väestö väheni voimakkaasti kuntatasolla hajontaa on luonnollisesti enemmän. Väestö kasvoi voimakkaasti maaseutualueilla osissa Ahvenanmaata sekä Luodon ja Kustavin kunnissa. Maltillista väestönkasvua tapahtui osassa Lapin kuntia (esim. Kittilä ja Inari) sekä osassa maaseutumaisia kuntia, jotka sijaitsivat lähellä suurempaa keskusta (esim. Eurajoki, Laihia). Haastavinta väestönkehitys oli etenkin Itä- ja Keski-Suomen syrjäisissä maaseutumaisissa kunnissa. Syrjäisten maaseutukuntien kehityksen haasteena on tulkittu esimerkiksi puuttuvia edellytyksiä osallistua tietoyhteiskunnan talouden logiikkaan (Lehtonen & Tykkyläinen 2010). Alueelta poistuu muuttoliikkeen muodossa myös merkittävästi väestöä muuttoliikkeen muodossa, jota selittää esimerkiksi puutteelliset työllistymismahdollisuudet (Sjöblom-Immala

2007) sekä muutot koulutuksen perässä (Tuominen, Puhakka & Rautopuro 2014).

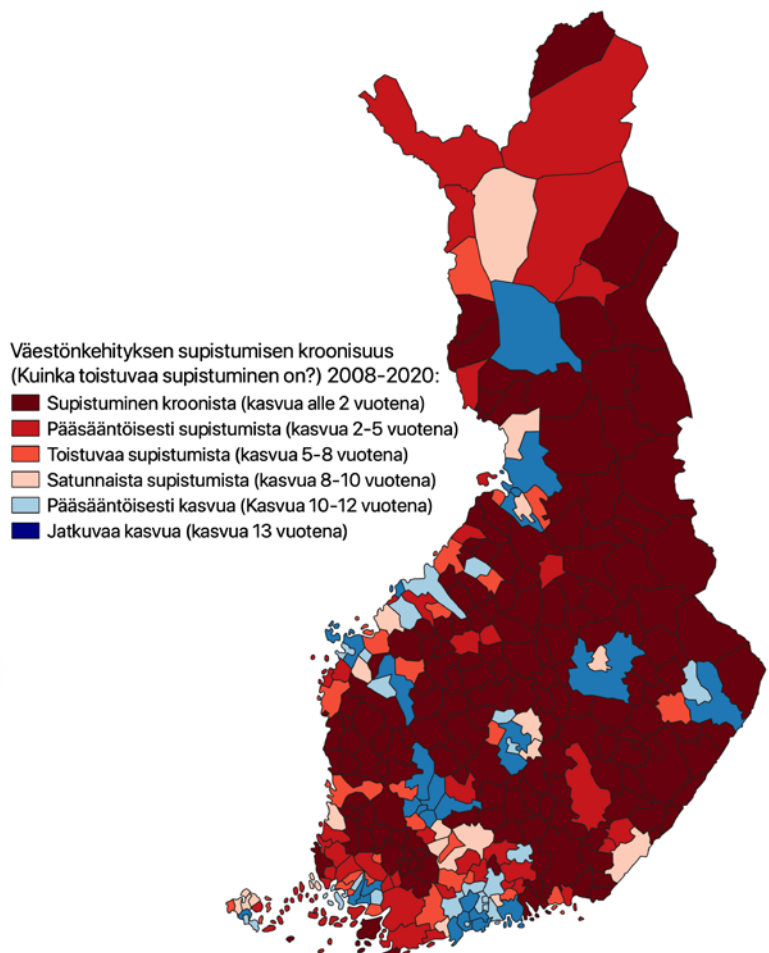
Kartoissa 13 ja 14 on kuvattu kuntatason suhteellista väestönkehitystä vuosien 2008–2020 aikana sekä väestönsupistumisen ”kroonisuutta”. Väestö väheni suurimassa osassa maata vuosien 2008–2020 aikana, vaikka koko maan väestö yhä kasvoi. Kasvu keskittyi vahvasti suurimpiin kaupunkeihin sekä näitä ympäröiviin kehyskuntiin; kasvava kehä oli kuitenkin 2010-luvulla maantieteellisesti pienempi kuin 2000-luvun alussa. Suurten kaupunkiseutujen ulkopuolella väestönkasvu oli pistemäistä. Tietyissä pienemmissä kaupungeissa ja maaseutumaisissa kunnissa väestö kasvoi tarkastelujakson aikana

(osassa merkittävästi), mutta suurimmassa osassa muuta maata väestö väheni. Väestö supistui etenkin kaupungeista katsottuna syrjäisemmissä kunnissa maakuntien reunoilla. Toisaalta myös monissa rakennemuutoksen kokeneissa kaupungeissa väestö väheni merkittävästi.

On huomionarvoista, että maakunnissa, joissa oli vahvasti kasvava keskus, väestö supistui työssäkäyntialueen ulkopuolella lähes vastaavasti kuin muissakin maakunnissa. Itse asiassa aiemmassa tutkimuksessa on havaittu, että vahvasti kasvava keskus saattaa aktiivisesti heikentää maakunnan syrjäisempien alueiden väestönkehitystä (Tervo 2009) imemällä osan kasvusta maakunnan sisältä⁷.

Kartta 13. Kuntatason väestönkehitys 2008–2020 Lähde: Tilastokeskus, Statfin: väestörakenne

Kartta 14. Vuosien 2008–2020 väestön supistumisen kroonisuus Lähde: Tilastokeskus, Statfin: väestörakenne.

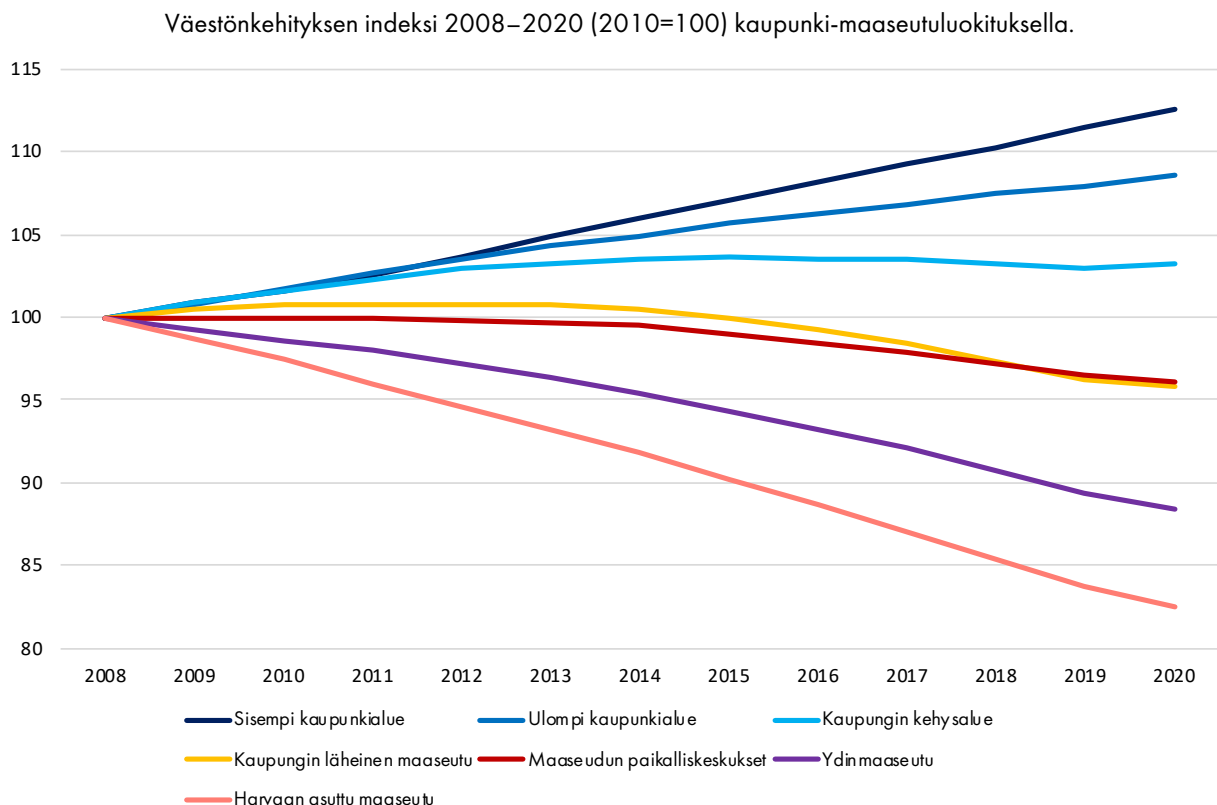
⁷ Case-esimerkkinä Seinäjoen ja muun Etelä-Pohjanmaan väestönkehityksen suhde

Haastavinta väestönkehitys on etenkin Itä- ja Keski-Suomessa, jossa suurin osa maaseutumaisista kunnista supistui käytännössä jokaisena vuotena vuosien 2008–2020 aikana. Väestönkehityksen polarisaatiosta kertoo, että samaan aikaan osassa kuntia väestö kasvoi jokaisena vuotena vuosien 2008–2020 aikana.

Jos tulevaa kehitystä tarkastellaan paikkatietopohjaisella kaupunki–maaseutuluokituksella, jossa saman kunnan sisällä voi olla useita eri kaupunki- ja maaseutuluokkia, syntyy tarkempi kuva todellisten maaseutualueiden väestönkehityksestä vuosien 2008–2020 aikana. Väestönkehitys oli myös kaupunki–maaseutuluokituksella erittäin eriytynyttä tarkastelujakson aikana. Väestö kasvoi erityisen voimakkaasti sisemmällä ja ulommalla kaupunkialueella. Sisemmän kaupunkialueen väestö kasvoi 230 800 asukkaalla, kun taas ulomman kaupunkialueen väestö kasvoi 105 000 asukkaalla. Väestö kasvoi maltillisesti myös kaupungin kehysalueilla (+18 600 asukkaalla). Kaupunkialueiden väestönkehitys poikkesi tarkastelujakson aikana aiemmasta

2000-luvun alun väestönkehityksestä, jolloin kasvu kohdistui vahvasti ulommalle kaupunkialueelle ja kaupungin kehysalueelle. Esimerkiksi muuttoliike hajautti väestönkehitystä 2000-luvun alussa pois kaupunkien keskusalueelta muuttoliikkeen muodossa (Saari 2010), kun taas 2010-luvun aikana muuttoliikkeen logiikka on jälleen ollut vahvasti keskittävää (VNK 2020:12).

Maaseutualueiden väestönkehitys jäi taas merkittävästi heikommaksi vuosien 2008–2020 aikana. Kaikilla maaseutualueilla väestö väheni tarkastelujakson aikana, mutta kehityksessä oli silti merkittäviä eroja maaseutualueiden välillä. Väestö väheni maltillisesti kaupungin läheisellä maaseudulla, joka muodostaa kaupungin kehysalueiden jälkeisen ”kehän” kaupunkien ympärille. Ylipäätään kaupungin läheinen maaseutu poikkeaa monin tavoin muista maaseutualueista, ja kaupungin läheisen maaseudun väestönkehitys muistuttaakin osin kaupunkialueita (Tervo, Helminen, Rehunen & Tohmo 2018). Kaupungin läheisellä maaseudulla väestö väheni vuosien 2008–2020 aikana noin 17 000

Kuvio 18. Indeksoitu väestönkehitys kaupunki-maaseutuluokituksella vuosien 2008–2020 aikana. Lähde: Tilastokeskus Statfin: väestörakenne

asukkaalla. Myös maaseudun paikalliskeskuksissa väestönkehitys oli suhteellisen maltillista vuosien 2008—2020 aikana: alueen väestö väheni 12 500 henkilöllä. Maaseudun paikalliskeskusten muuta maaseutua maltillisempaa kehitystä selittää ainakin seutukaupunkien ryhmässä (joihin useimmat maaseudun paikalliskeskukset sijoittuvat) kuntien sisäinen muuttoliike, joka keskittää väestöä paikallisiin keskuksiin haja-asutusalueilta (Kuntaliitto 2020).

Todellisten haja-asutusalueiden eli ydinmaaseudun ja harvaan asutun maaseudun väestönkehitys oli vuosien 2008—2020 aikana hyvin haastavaa. Ydinmaaseudulla väestö väheni 67 500 asukkaalla (-11,6 prosenttia) ja harvaan asutulla maaseudulla väestö väheni 56 700 asukkaalla (-17,5 prosenttia). Molemmilla alueilla supistuminen oli voimakasta koko tarkastelujakson ajan. Väestönkehitys on ollut näillä alueilla jo pitkään erittäin haastavaa. Osissa maita näillä alueilla väestö on supistunut jo 1960-luvun suuresta muutosta lähtien. Ydinmaaseudun ja harvaan asutun maaseudun haasteena on ollut elinkeinorakenteen muutos. Ensin maa- ja metsätalouden mekanisoituminen, maatalouden merkityksen lasku ja 1990-luvun laman jälkeen julkisen sektorin vetäytyminen ovat kaikki haastaneet ydin- ja harvaan asutun maaseudun kehityksen edellytykset (Tervo 2010, Lehtonen & Tykkyläinen 2010). On kuitenkin huomionarvoista, että pandemian aikana harvaan asutun maaseudun asema maan sisäisessä muuttoliikkeessä on vahvistunut merkittävästi, toisaalta ydinmaaseudun asema ei ole juuri muuttunut pandemian aikana (Lehtonen & Kotavaara 2021).

Ikärakenne

Väestönmuutoksia ehkä keskeisempiä muutoksia vuosien 2008—2020 aikana olivat väestön ikärakenteessa tapahtuneet muutokset. Ikärakenteessa tapahtui kaksi hyvin keskeistä muutosta, jotka koskettivat kaikkia Suomen alueita: 1. Eläkeikäinen väestö kasvoi voimakkaasti työikäisen väestön kustannuksella, 2. Syntyvyys laski erittäin voimakkaasti

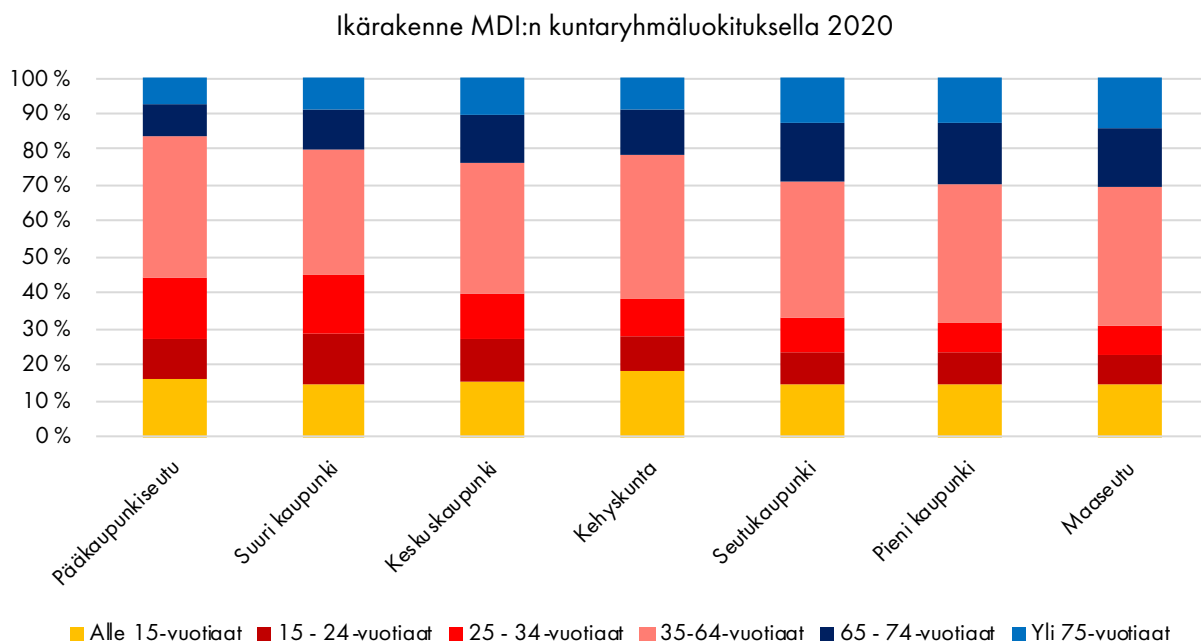
haastaen lasten ikäryhmän kehityksen. Vaikka nämä demografian muutostekijät vaikuttivat käytännössä kaikilla alueilla ja lähes kaikissa kunnissa, vaikutukset erosivat merkittävästi eriävän väestönkehityksen sekä ikärakenteen erojen takia.

Suomen eläkeikäinen (yli 65-vuotias) väestö kasvoi 364 000 henkilöllä vuosien 2008—2020 aikana (+40 prosenttia). Eläkeikäisen väestön kasvua selittää etenkin suurten ikäluokkien siirtymä eläkeikään. Tämän seurauksena myös työikäinen väestö supistui merkittävästi, sillä suurten ikäluokkien tilalle siirtyi merkittävästi pienempiä ikäkohortteja työikäiseen väestöön. Työikäinen (15—64-vuotias) väestö supistui vuosien 2008—2020 aikana 126 000 henkilöllä eli 3,6 prosentilla. Eläkeikäistä väestöä kasvatti myös maltillisesti eliniän pidentyminen ajanjakson aikana, mutta tämän muutostekijän merkitys oli merkittävästi vähäisempi kuin ikärakenteen muutosten vaikutus.

Lasten määrä taas väheni vuosien 2008—2020 aikana 30 300 henkilöllä eli 3,4 prosentilla. Todellisuudessa lasten määrä väheni merkittävästi vasta 2010-luvun puolivälissä. Väestöennusteiden perusteella lasten ikäryhmän supistuminen jatkuu 2020-luvulla voimakkaasti. Taustalla vaikuttaa ensisijaisesti syntyvyyden voimakas lasku: kokonaishedelmällisyysluku⁸ laski 1,85:stä 1,37:ään vuosien 2008—2020 aikana. Syntyvyys on laskenut 2010-luvulla sekä Suomen että kaikkien Pohjoismaiden mittaushistorian matalimmalle tasolle. Aiemasta syntyvyyden laskusta poiketen syntyvyys vaikuttaa jäävän pysyvästi matalammalle tasolle (Väestöliitto 2020). Syntyvyyden laskun merkittävimmät vaikutukset näkyvät koko maassa vasta 2020-luvulta eteenpäin, esimerkiksi koulutuspalveluiden kysynnässä ja vasta 2030- ja 2040-luvulla työvoiman kehityksessä.

Erot väestön ikärakenteessa ovat huomattavat maan sisällä. Erot ikärakenteessa ovat suuria etenkin suurten kaupunkiseutujen ja muun maan välillä. Suurissa kaupungeissa (ja etenkin

⁸ Kokonaishedelmällisyysluku (TFR) kuvaa keskimääräiselle naiselle koko hedelmällisen kauden aikana syntyvää laskennallista lapsilukua. Kokonaishedelmällisyysluku mahdollistaa väestönkehityksestä riippumattoman syntyvyyden kehityksen mittaamisen (koska muuttuja on suhteutettu jo valmiiksi 15—49-vuotiaiden naisten määrään).

Kuvio 19. Ikärakenne vuonna 2020 eri kuntaryhmissä väestörakenne.
Lähde: Tilastokeskus, Statfin: väestörakenne. Luokittelu MDI.

pääkaupunkiseudulla) työikäisen väestön osuus on erittäin korostunut. Tätä selittää etenkin muuttoliike: suuriin kaupunkeihin kohdistuu merkittävästi muuttoliikettä sekä maan sisältä, että ulkomailta, joka kasvattaa väestöä etenkin 15–34-vuotiaiden ikäryhmässä. Työikäisen väestön osuus on suhteellisen korostunut myös keskukskaupungeissa, joissa kuitenkin eläkeikäinen väestö korostuu suurempia kaupunkeja voimakkaammin. Kehyskunnissa työikäisen väestön osuus on myös merkittävä, joskin selvästi keskukskaupunkeja matalampi. Tätä selittää lasten erittäin korostunut osuus väestöstä.

Pienemmissä kaupungeissa ja maaseutualueilla väestön ikärakenne on vanhempaa ja työikäisen väestön osuus jää matalaksi pitkälti eläkeikäisen väestön korostuneen osuuden takia. Erot seutukaupunkien, pienten kaupunkien ja maaseutumaisten kuntien välillä ovat pieniä. Kaikissa näissä kuntaryhmissä noin 54–56 prosenttia väestöstä on työikäisiä. Eläkeikäisen väestön osuus on taas noin 30 prosenttia väestöstä (vuonna 2020). Erot ryhmän sisällä ovat suhteellisen suuria kuntatasolla. Osassa maaseutumaisia kuntia työikäisen väestön osuus on suhteellisen suuri (esim. osa Pohjanmaan ja Lapin maaseutukunnista), kun taas osissa Itä-Suomea työikäisen väestön osuus jää vielä merkittävästi matalamaksi.

Väestön ikärakenteen kehityksessä oli eri alueiden välillä sekä yhtäläisyyksiä että merkittäviä eroja. Väestön voimakas ikääntyminen ja eläkeikäisen väestön kasvu kosketti käytännössä kaikkia kuntaryhmiä (ja lähes kaikkia kuntia). Eläkeikäinen väestö kasvoi kaikissa kuntaryhmissä merkittävästi, joskin kasvun voimakkuudessa oli eroja. Yli 65-vuotias väestö kasvoi erityisen voimakkaasti pääkaupunkiseudulla ja kehyskunnissa, joissa lähtötaso oli kuitenkin matala. Näillä alueilla eläkeikäinen väestö kasvoi yli 50 prosentilla vuosien 2008–2020 aikana. Maaseutukunnissa, pienissä kaupungeissa ja seutukaupungeissa kasvu oli maltillisempaa. Näillä alueilla eläkeikäinen väestö kasvoi 24–33 prosentilla. Maltillisinta kasvu oli maaseutumaisissa kunnissa, joissa eläkeikäisen väestön osuus oli kuitenkin jo vuonna 2008 korostunut.

Syntyvyyden supistuminen heijastui myös kaikkiin kuntaryhmiin vuosien 2008–2020 aikana, joskin lasten ikäryhmän kehityksessä erot olivat suuria. Syntyvyyden laskusta huolimatta lasten määrä etenkin pääkaupunkiseudulla lasten määrä kasvoi voimakkaasti vuosien 2008–2020 aikana hedelmällisessä iässä olevan väestön voimakkaan kasvun sekä maahanmuuton vaikutuksesta. Lasten määrä kasvoi maltillisesti myös suurissa kaupungeissa, joskin 2010-luvun lopulla myös suurten kaupunkien lasten määrä väheni. Muissa kunta-

Muutos 2008–2020	Alle 15-vuotiaat	15–24-vuotiaat	25–34-vuotiaat	35–64-vuotiaat	65–74-vuotiaat	Yli 75-vuotiaat
Pääkaupunkiseutu	27447	-613	35060	46974	38484	27634
Suuri kaupunki	6090	8997	21990	6649	40441	22769
Keskuskaupunki	-6011	-4465	4981	-23595	32545	17844
Kehyskunta	-8343	-4377	-4976	-4837	48927	29301
Seutukaupunki	-26235	-26705	-14461	-68761	44364	20906
Pieni kaupunki	-3720	-4061	-1967	-11157	5567	2504
Maaseutu	-19529	-20751	-7061	-52954	24928	7656

Taulukko 10. Ikärakenteen muutos 2008–2020 MDI:n kuntaryhmäluokituksella. Väri kertoo suhteellisen muutoksen suuruuden ja arvo määrällisen muutoksen suuruuden.

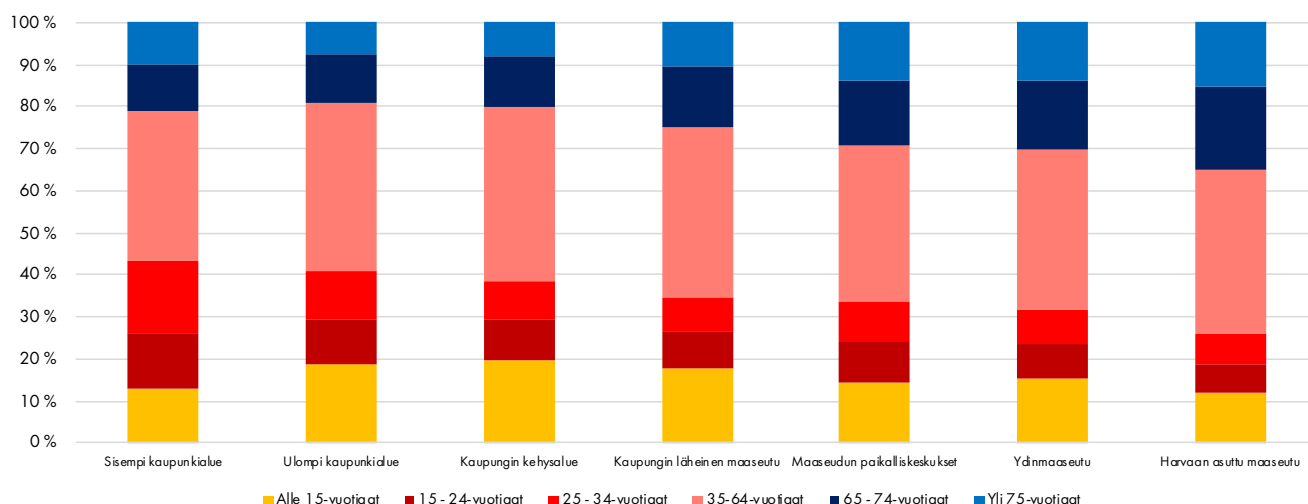
ryhmissä lasten määrä väheni vuosien 2008–2020 aikana. Seutukaupungeissa, pienissä kaupungeissa ja maaseutumaisissa kunnissa lasten ikäryhmä kehittyi erityisen heikosti. Näissä kuntaryhmissä kehitystä haastoi samaan aikaan laskenut syntyvyys ja voimakkaasti supistuva hedelmällisessä iässä oleva väestö. Hajonta ryhmän sisällä kuntatasolla oli suurta, joskin lasten määrä kasvoi vain harvoissa ryhmien kunnissa.

Työikäisen väestön kehityksessä erot ovat suurimmat. Työikäinen väestö kasvoi vuosien 2008–2020 aikana erittäin voimakkaasti pääkaupunkiseudulla (+81 400 henkilöä) sekä kohtuullisesti muissa suurissa kaupungeissa (+37 600 henkilöä). Näillä alueilla etenkin muuttoliike maan sisältä ja ulkomailta kasvatti työikäistä väestöä. Muissa kuntaryhmissä työikäinen väestö väheni. Erityisen haastavaa työikäisen väestön kehitys oli seutukaupungeissa, pienissä

kaupungeissa ja maaseutumaisissa kunnissa, joissa työikäinen väheni jopa 20 prosentilla vuosien 2020 aikana (yhteensä näillä alueilla työikäinen väestö väheni 207 000 henkilöllä). Työikäisen väestön supistumista näillä alueilla selittävät useat tekijät. Eläkeikään siirtyi huomattavasti suurempia ikäkohortteja kuin työikäisiin siirtyi. Ryhmät kärsivät suuria muuttotappioita maan sisäisessä muuttoliikkeessä, jonka lisäksi alueille kohdistui suhteellisen vähän maahanmuuttoa, joka ruokki etenkin suurten kaupunkien työikäisen väestön kasvua.

Erot ikärakenteessa ja ikärakenteen kehityksessä ovat vastaavia myös paikkatietopohjaisen kaupunki–maaseutuluokituksen perusteella. Työikäisen väestön osuus korostuu voimakkaasti kaupunki-alueilla, joita erottaa lähinnä eläkeikäisen väestön osuus (joka korostuu sisemmillä kaupunkialueilla) ja lasten osuus (joka korostuu etenkin ulommalla

Ikärakenne kaupunki–maaseutuluokituksella 2020

Kuvio 20. Ikärakenne Suomessa kaupunki–maaseutuluokituksella vuonna 2020. Lähde: Tilastokeskus, Statfin: väestörakenne

kaupunkialueella ja kaupungin kehysalueella). Työikäisen väestön ikärakenteessa on myös eroja. Etenkin nuorten ja nuorten aikuisten osuus on erittäin korostunut sisemmällä kaupunkialueella, heijastellen asumisen ratkaisuja sekä asumispreferenssejä.

Maaseutualueiden välillä on merkittävää hajontaa ikärakenteessa. Etenkin kaupungin läheinen maaseutu muistuttaa ikärakenteeltaan enemmän kaupunkien kehysalueita kuin muita maaseutualueita. Kaupungin läheisellä maaseudulla työikäisen väestön osuus on hieman muita maaseutualueita korostuneempi, lasten osuus on huomattavasti muita maaseutualueita korostuneempi ja eläkeikäisen väestön osuus on taas merkittävästi matalampi. Myös maaseudun paikalliskeskukset poikkeavat muista maaseutualueista, joskin vähemmän dramaattisesti kuin kaupungin läheinen maaseutu. Maaseudun paikalliskeskuksissa eläkeikäisen väestön osuus on hieman ydinmaaseutua ja harvaan asuttua maaseutua matalampi ja työikäisen väestön osuus taas korkeampi. Lasten osuus maaseudun paikalliskeskuksissa on harvaan asuttua maaseutua korkeampi mutta matalampi kuin ydinmaaseudulla, mikä heijastelee kaupunkialueiden lapsiperheiden asuinpaikkavalintoja.

Ydinmaaseudulla ja harvaan asutulla maaseudulla työikäisen väestön osuus jää matalaksi. Molemmilla alueilla alle 55 prosenttia väestöstä on työikäisiä. Alueiden välillä on kuitenkin eroja: ydinmaaseudulla lasten osuus korostuu merkittävästi enemmän kuin harvaan asutulla maaseudulla. Harvaan asutun

maaseudun väestö painottuu vahvasti eläkeikäiseen väestöön. Alueen väestöstä jopa 35 prosenttia on yli 65-vuotiaita ja 15,2 prosenttia väestöstä on yli 75-vuotiaista. Sekä ydinmaaseudulla että harvaan asutulla maaseudulla työikäinen väestö painottuu hyvin vahvasti yli 35-vuotiaiden ikäryhmiin. Nuorten ja nuorten aikuisten osuus väestöstä jää näillä alueilla erittäin matalaksi.

Ikärakenteen kehityksessä paikkatietopohjaisella kaupunki–maaseutuluokituksella osin vastaa- vaa kuin kuntatasolla. Eläkeikäinen väestö kasvoi kaikilla kaupunki–maaseutuluokituksen alueilla. Kasvu oli erityisen voimakasta ulommalla kaupunkialueella sekä kaupunkien kehysalueella. Maltillisinta kasvu oli ydinmaaseudulla ja harvaan asutulla maaseudulla, joilla väestö kuitenkin painottui jo ennestään eläkeikäiseen väestöön. Lasten määrä kasvoi ajanjakson aikana ainoastaan sisemmällä kaupunkialueella. Supistumisen voimakkuudessa oli kuitenkin suuria eroja. Lasten määrä väheni erityisen voimakkaasti harvaan asutulla maaseudulla (-29,6 prosenttia) ja voimakkaasti ydinmaaseudulla (-18,8 prosenttia). Maaseutualueista lasten kehitys oli maltillisinta maaseudun paikalliskeskuksissa ja kaupungin läheisellä maaseudulla.

Työikäisen väestön (15–64-vuotiaat) kehityksessä erot olivat erittäin suuria. Työikäinen väestö keskittyi vuosien 2008–2020 aikana hyvin voimakkaasti sisemmälle kaupunkialueelle: alueen työikäinen väestö kasvoi ajanjakson aikana 85 000 henkilöllä. Ulommalla kaupunkialueella työikäinen väestö

Muutos 2008–2020	Alle 15-vuotiaat	15–24-vuotiaat	25–34-vuotiaat	35–64-vuotiaat	65–74-vuotiaat	Yli 75-vuotiaat
Sisempi kaupunkialue	26872	3805	61270	19782	70386	48685
Ulompi kaupunkialue	-607	-5342	1886	4619	64204	40156
Kaupungin kehysalue	-9425	-2036	-8254	-4543	27739	15129
Kaupungin läheinen maaseutu	-9718	-6870	-7325	-16829	18627	5189
Maaseudun paikalliskeskukset	-6138	-7759	-2981	-19343	14969	8746
Ydinmaaseutu	-18063	-21149	-9003	-49769	24582	5924
Harvaan asuttu maaseutu	-13586	-13380	-3696	-41200	11894	3321

Taulukko 11. Ikärakenteen muutos 2008–2020 kaupunki–maaseutuluokituksella. Väri kertoo suhteellisen muutoksen suuruuden ja arvo määrällisen muutoksen suuruuden. Lähde: Tilastokeskus, Statfin: väestörakenne

kasvoi hieman ja muilla alueilla työikäinen väestö supistui asteittain. Mitä syrjemmäs sisemmältä kaupunkialueelta siirryttiin, sitä voimakkaammin työikäinen väestö supistui. Ydinmaaseudulla työikäinen väestö väheni 22 prosentilla ja harvaan asutulla maaseudulla työikäinen väestö supistui jopa 29,2 prosentilla. Maaseudun paikalliskeskuksissa ja kaupungin läheisellä maaseudulla kehitys oli maltillisempaa, mutta myös näillä alueilla työikäinen väestö supistui yli 10 prosentilla.

Väestön ja väestön ikärakenteen kehitys kertoo Suomen kaupungistumisesta vuosien 2008—2020 aikana. Vaikka suurin keskittyminen kohdistuukin suuriin kaupunkeihin sekä sisemmälle kaupunkialueelle, myös maaseutualueiden sisällä tapahtui keskittymistä. Ajanjakson aikana kaupunginläheisen maaseudun ja maaseudun paikalliskeskusten merkitys korostui, kun taas ydinmaaseudun ja harvaan asutun maaseudun merkitys väheni voimakkaasti. Kaupungin läheisen maaseudun merkityksen kasvu ei pääasiassa linkity muun maaseudun kehitykseen, vaan alueen väestönkehitys nojaa vahvasti läheisen kaupunkialueen kehitykseen sekä ”kasvun ja työssäkäynnin kehään”. Maaseudun paikalliskeskusten merkityksen kasvu perustuu taas muuhun maaseutuun. Maaseutukuntien sisäinen ja välinen muuttoliike keskittää väestöä syrjäisemmiltä alueilta paikalliskeskuksiin. Maaseudun paikalliskeskusten merkitys oletettavasti kasvaa entisestään tulevaisuudessa palveluiden ja etenkin iäkkään väestön keskittyessä ja kyseiset alueet tulisi ottaa vahvemmin huomioon maaseudun kehittämisessä⁹.

Väestönkehityksen osatekijät

Kansallisella tasolla luonnollinen väestönlisäys ja nettomaahanmuutto kasvattivat väestöä, joskin nettomaahanmuuton vaikutus oli huomattavasti suurempi. Syntyvyys laski koko maassa 2010-luvulla voimakkaasti, jonka seurauksena vuoden 2016 jälkeen Suomen väestönkasvu on perustunut täysin ulkomailta saatuihin muuttovoittoihin. Suomen

sisällä erot väestönkehityksessä ovat kuitenkin huomattavan suuret. Suomen vuosien 2008—2020 aikana keskittyneen väestönkehityksen taustalla vaikuttavat kaikki väestönkehityksen osatekijät.

Luonnollinen väestönlisäys on syntyneiden ja kuolleiden erotus. Luonnollisen väestönlisäys on kasvattanut Suomen väestöä lähes koko 270-vuotisen mittaushistorian: ennen 2010-lukua luonnollinen väestönlisäys jäi negatiiviseksi viimeksi vuonna 1940. 2010-luvulla syntyvyys laski voimakkaasti (kts. esim. Väestöliiton väestöpoliittinen raportti 2020), vuonna 2019 syntyneiden määrä jäi vähäisimmäksi sitten 1860-luvun suurten nälkävuosien. Samaan aikaan Suomen väestö on ikääntynyt, joiden yhteisvaikutuksen takia luonnollinen väestönlisäys on jäänyt erittäin negatiiviseksi.

Erot syntyvytydessä ovat hedelmällisyysluvulla mitattuna maan sisällä huomattavat, joilla on merkittävää vaikutusta eri alueiden väestönkehitykseen. Etenkin suurissa korkeakoulukaupungeissa hedelmällisyysluvut ovat matalia, jota selittää kuitenkin osin opiskelijoiden korostunut osuus väestöstä sekä kaupunkiseutujen sisäinen muuttoliike (jossa lapsiperheet tai tulevat lapsiperheet muuttavat aktiivisesti kehyskuntiin ja joissa hedelmällisyysluku on korkea). Toisaalta kaupunkialueilla kokonaishedelmällisyysaste on ylipäättään matalampi, ja maaseutualueilla kokonaishedelmällisyysluku on taas merkittävästi kaupunkialueita korkeampi. Kaupunkien ja maaseutualueiden eroja selitetään sekä alueella asuviin asukkaisiin liittyvillä tekijöillä että asumisympäristöön liittyvillä tekijöillä. Kulun (2013) tutkimuksessa Suomen kaupunki-maaseutualueiden syntyvyyden eroista etenkin asumiseen ja asumisen hintaan liittyvät tekijät selittivät eroja ensimmäisen lapsen hankinnassa. Kuitenkin myös kulttuuri-normatiivisten tekijöiden vaikutus syntyvyyden eroihin on oletettavasti suuri (Kulu 2013). Kulttuuri-normatiivisten tekijöiden vaikutusta tukisi myös maakuntatason vaihtelu syntyvytydessä, jotka ovat suuria, vaikka eroja vakioitaisiin aluetyyppien perusteella. Erityisesti Pohjanmaiden alueilla

⁹ Maaseudun paikalliskeskusten merkitys maaseudun kehityksessä nousee esille myös Tervo, Helminen, Rehunen & Tohmio (2018) artikkelissa Onko urbanisaatio maaseudun turma? Kaupunkien väestönkasvun vaikutukset erityyppisen maaseudun väestökehitykseen Suomessa ajanjaksolla 1990—2015. Yhteiskuntapolitiikka 83 (2018):3

syntyvyys on erittäin korkea. Paikoin yksittäisissä maaseutumaisissa kunnissa kokonaishedelmällisyysaste on jopa yli 3¹⁰ (koko maassa 1,37).

Syntyneiden määrä ja luonnollinen väestönlisäys eroaa kuitenkin merkittävästi korkean syntyvyyden alueiden sijainneista, sillä ikärakenteen vaikutus syntyneiden määrään ja luonnolliseen väestönlisäykseen on huomattavan suuri. Vaikka syntyvyys on erityisen matala suurissa kaupungeissa ja pääkaupunkiseuduilla, vuosien 2008—2020 aikana luonnollinen väestönlisäys oli erittäin positiivista juuri näillä alueilla. Pääkaupunkiseudulla vuosien 2008—2020 aikana luonnollinen väestönlisäys kasvatti väestöä jopa voimakkaammin kuin kuntien välinen nettomuutto. Vaikka näillä alueilla hedelmällisyysluku on matala, suurten kaupunkien ikärakenne on erittäin nuorta (kuolleiden määrä jää matalaksi) ja hedelmällisessä iässä olevan väestön osuus on korkea (syntyneiden määrä on suuri, vaikka lapsiluku olisi pieni). Keskuskaupungeissa luonnollinen väestönlisäys jäi taas negatiiviseksi iäkkäämmän ikärakenteen takia. Kehyskunnissa taas luonnollinen väestönlisäys on erittäin positiivista nuoren ikärakenteen ja korkean syntyvyyden takia. Suurten kaupunkien lähellä sijaitsevat maaseutukunnat kasvoivat vuosien 2008—2020 aikana ensisijaisesti juuri luonnollisen väestönlisäyksen takia, eivätkä niinkään muuttoliikkeen vaikutuksesta.

Suurten kaupunkiseutujen ja keskuskaupunkien vaikutusalueiden ulkopuolella luonnollinen väes-

tönlisäys jäi negatiiviseksi, vaikka juuri näillä alueilla hedelmällisyysluku on korkea. Tätä selittää iäkäs ikärakenne ja etenkin 20—39-vuotiaiden matala osuus väestöstä. Vaikka syntyvyys per nainen on korkea, syntyneiden määrä jää vähäiseksi pienten hedelmällisessä iässä olevien ikäluokkien takia. Samaan aikaan kuolleiden määrä on erittäin suuri iäkkään väestön takia. Luonnollinen väestönlisäys oli huomattavan suuri väestöä supistava tekijä niin seutukaupungeissa, pienissä kaupungeissa kuin maaseutukunnissa. Maaseutukunnissa luonnollisen väestönlisäyksen negatiivinen vaikutus väestönkehitykseen oli lähes vastaava kuin maan sisäisen muuttoliikkeen merkitys. Väestöennusteiden perusteella juuri luonnollinen väestönlisäys (ei niinkään maan sisäinen muuttoliike) supistaa seutukaupunkien, pienten kaupunkien ja maaseutukuntien väestöä 2020- ja 2030-luvulla.

Kuntien välinen nettomuutto on kuntaan muuttaneiden ja kunnasta muuttaneiden erotus. Kuntien välinen nettomuutto on muokannut 1960-luvulta lähtien voimakkaasti Suomen väestö- ja aluerakennetta siirtämällä etenkin nuorta väestöä ensin laaja-alaisesti kaupunkialueille ja myöhemmin 1990-luvulta lähtien lähinnä suurille kaupunkiseuduille. Kuntien välisen muuttoliikkeen vaikutuksen voisi väittää olevan määräänsä suurempi, sillä muuttoliike siirtää juuri työikään siirtyneitä nuoria ja vakituista asuinpaikkaa hakevia nuoria aikuisia maan sisällä. Tämän takia maan sisällä kärsityt muuttotappiot heijastuvat vielä pitkän aikaa

2008—2020	Luonnollinen väestönlisäys	Kuntien välinen nettomuutto	Nettomaahanmuutto
Pääkaupunkiseutu	62531	52981	72822
Suuri kaupunki	30318	51442	33687
Keskuskaupunki	-354	-3769	30523
Kehyskunta	29712	18324	17649
Seutukaupunki	-40854	-61139	28703
Pieni kaupunki	-5664	-10153	2114
Maaseutu	-41584	-47686	15923

Taulukko 12. Väestönkehityksen osatekijät 2008—2020 (yhteensä). Väri kertoo asukasluvuun suhteutetun muutoksen suuruuden.

¹⁰ Etenkin osan Pohjois-Pohjanmaan erittäin korkea hedelmällisyysluku on hyvä esimerkki syntyvyyteen vaikuttavista kulttuuri-normatiivisista tekijöistä: alueella etenkin korkea vanhollisestaadiolaisiin kuuluvan väestön määrä selittää korkeaa hedelmällisyyslukua (kts. Emma Terämä 2010: Regional Demographic Differences: the Effect of Laestadians).

alueen kehitykseen ja osin selittävät osan kuntien hyvin iäkästä ikärakennetta (nuorten ja nuorten aikuisten ryhmässä pitkään kääntynyt muuttotappiot vinouttavat ikärakennetta). On huomionarvoista, että koko maan tasolla maan sisäisen nettomuuton tase on aina nolla. Naivistisesti laskettuna maan sisäinen muuttoliike on siis nollasummapieliä, joskin väestön keskittymisen tai hajautumisen tuottamat positiiviset ja negatiiviset vaikutukset vaikeuttavat maan sisäisen nettomuuton kansallisen tason vaikutusten arviointia.

Muuttoja paikasta toiseen selittävät lukuisat syyt. Muutot liittyvät usein esimerkiksi työhön tai koulutukseen, mutta myös sosiaalisten syiden merkitys muutossa ja etenkin muuttokohteen valinnassa on suuri. Henkilöön itseensä liittyvien syiden lisäksi myös asuinalueella ja muuton kohteena olevalla alueella on vaikutusta muuttopäätöksiin, esimerkiksi sijainti suhteessa suureen kaupunkiin, lähtö- ja tuloalueen työllisyystilanne, ympäristöön liittyvät tekijät jne. vaikuttavat muuttopäätöksiin. Muuttoliikkeen vaikutusten kannalta keskeistä on muuttoliikkeen valikoivuus: tietyillä attribuuteilla varustetut henkilöt muuttavat todennäköisemmin kuin toiset. Muuttoliikkeessä korostuvat nuorten, korkeasti koulutettujen ja terveiden tekemät muutot, kun taas matalammin koulutettujen, pitkäaikaistyöttömien, omistusasujien sekä kouluikäisten lasten vanhempien muutot alikorostuvat (esim. Nivalainen 2019, Vaalavuo & Sihvola 2020, Härmäläinen & Böckerman 2004, Niedomysl & Amcoff 2011, Lehtonen & Tykkyläinen 2010b, Lankila et al. 2013). Suhteellisen yleisestä diskurssista huolimatta ajatus pakotetuista muutoista ei juuri saanut tukea 2000-luvun alussa Pohjoismaiden muuttoliikettä tarkastelevassa tutkimuksessa (Lundholm, Garvill, Malmberg & Westin 2004).

On huomionarvoista, että muuttoihin kannustavat tekijät vaihtelevat kaupunkialueiden ja kaupungeista katsottuna syrjäisten maaseutualueiden välillä. Maallemuuttajien ryhmässä korostuvat vahvemmin matalammin koulutetut ja iäkkäämmät muuttajat (Haapanen & Ritsilä 2007, Nivalainen 2010). Ruotsissa tehdyn tutkimuksen mukaan tietötyöläisten maallemuuttoalttius ei ole erityisen suuri. Sen sijaan julkisen sektorin työntekijöillä on muita

korkeasti koulutettuja merkittävästi suurempi todennäköisyys muuttaa maaseudulle (Sandow & Lundholm, 2020).

Maan sisäinen muuttoliike eriytti voimakkaasti vuosien 2008–2020 aikana väestönkehitystä. Pääkaupunkiseutu ja suuret kaupungit saivat erittäin suuria muuttovoittoja maan sisältä. Suurissa kaupungeissa muuttovoitot painoutuivat hyvin vahvasti nuoriin, lähinnä koulutuksen perässä muuttaneisiin muuttajiin. Pääkaupunkiseutu taas saa suuria muuttovoittoja sekä nuorista että nuorista aikuisista (Aro 2020), ja pääkaupunkiseudun onkin argumentoitavan hyötyvän kaksinkertaisesti muuttoliikkeestä: alueelle muutetaan ensin opiskelemaan (ja alueelle työllistytään), jonka jälkeen muista korkeakoulu-kaupungeista muutetaan pääkaupunkiseudulle (Kotavaara et al. 2018).

Maakuntakeskusten asema maan sisäisessä muuttoliikkeessä on taas heikompi. Maakuntakeskukset saavat muuttovoittoa lähiseltä maaseudulta ja pienemmistä kaupungeista, mutta samalla maakuntakeskuksista muutetaan merkittävästi suurempiin kaupunkeihin. Ryhmän sisällä hajonta on suurta (kartta 16). Yksinkertaistettuna yliopistolliset maakuntakeskukset ovat muuttovoitollisia ja muut taas tappiollisia (poikkeuksena muuttotappioita kärsivät yliopistokaupunki Vaasa ja muuttovoittoja saava yliopistoton Seinäjoki).

Kehyskuntien kasvu perustui osin maan sisältä saatuihin muuttovoittoihin. Kehyskunnat saavat muuttovoittoja etenkin lapsista ja 25–44-vuotiaista. Muuttovoitot tulevat lähes täysin läheisestä keskustaungista, josta muutetaan etenkin asumisen ratkaisujen perässä kehyskuntiin. Kehyskuntien muuttoliikkeen rakenne on hyvin kilpailukykyistä, ja alueen kuntiin muuttaa etenkin työllisiä, suhteellisen hyvätuloisia muuttajia, kun taas alueelta muuttaa sekä nuoria että eläkeiässä olevia (yleensä läheiseen keskustaunkiin).

Seutukaupunkien asema maan sisäisessä muuttoliikkeessä on haastava. Osa seutukaupungeista saa muuttovoittoa lähialueen maaseutukunnista, etenkin jos seutukaupungeissa on kattava toisen asteen koulutustarjonta. Ylivoimaisesti suurin osa seutu-

kaupungeista kärsii kuitenkin suuria muuttotappioita, sillä maakuntakeskukset ja suuret kaupungit vetävät seutukaupungeista etenkin nuoria muuttajia koulutuksen perässä. Pienten kaupunkien asema maan sisäisessä muuttoliikkeessä on vastaava, joskin muuttotappiot ovat vielä korostuneempia, sillä pienissä kaupungeissa koulutustarjonta on pääosin seutukaupunkeja vähäisempää. Pienet kaupungit kärsivät muuttotappiota etenkin nuorten ikäryhmässä, etenkin läheisille suuremmille kaupungeille.

Maaseutumaiset kunnat kärsivät myös suuria muuttotappioita (joskin asukaslukuun suhteutettuna vähemmän kuin pienet kaupungit). Maaseutumaiset kunnat kärsivät muuttotappioita myös etenkin nuorten ryhmässä läheisille seutukaupungeille ja maakuntakeskuksille. Maaseutukuntien asema suhteessa pääkaupunkiseutuun on kuitenkin mielenkiintoinen, sillä maaseutumaiset kunnat saavat useimmista kuntaryhmistä poiketen muuttovoittoa pääkaupunkiseudulta ja kehyskunnista. Tässä mielessä maaseutumaisten kuntien heikon väestönkehityksen taustalla ei niinkään ole ”väestön keskittyminen Helsinkiin”, vaan enemmän nuorten muutot lähialueen keskuksiin, joista saatetaan jatkomuuttaa suurempiin kaupunkeihin. Maaseutumaisten kuntien asema maan sisäisessä muuttoliikkeessä on vahvistunut vuoden 2021 aikana merkittävästi (joskin ryhmä on yhä tappiollinen). Etenkin Lapin ja Uudenmaan maaseutumaisten kuntien nettomuuton tase on vahvistunut merkittävästi. Paikkatietopohjaisesti etenkin harvaan asutun maaseudun asema vahvistui (kts. Lehtonen ja Kotavaara 2021).

Nettomaahanmuutto on maahanmuuton ja maastamuuton erotus. Nettomaahanmuutto kasvatti Suomen väestöä voimakkaasti vuosien 2008—2020 aikana ja oli suurimmassa osassa Suomen kuntia ainoa väestöä kasvattava tekijä. Keksimäärin Suomi sai ulkomaita 15 500 henkilöä muuttovoittoa vuosien 2008—2020 aikana. Nettomuuttoliikkeen merkitys väestönkehitykselle ja laajemmalle väestönkehitykselle on toisaalta suuri, sillä maahanmuutto kasvattaa maan sisäisen muuttoliikkeen takia etenkin 20—39-vuotiaista, työuran alussa olevaa väestöä. Maahanmuuton merkitystä laimentaa kuitenkin etenkin maaseutualueilla vieraskielisen väestön

muuttoliike maan sisällä. Suurin osa maasta kärsii suuria muuttotappioita (suhteessa vieraskielisen väestön määrään) maan sisäisessä muuttoliikkeessä. Vieraskielisen väestön onkin todettu keskittyvän etenkin Helsingin seudulle maan sisäisessä muuttoliikkeessä erityisen voimakkaasti (Sjöblom-Immala 2011). Lisäksi vieraskielisen väestön työllisyysaste on matalampi ja työttömyysaste korkeampi kuin kotimaisten kieliryhmien vastaavat asteet.

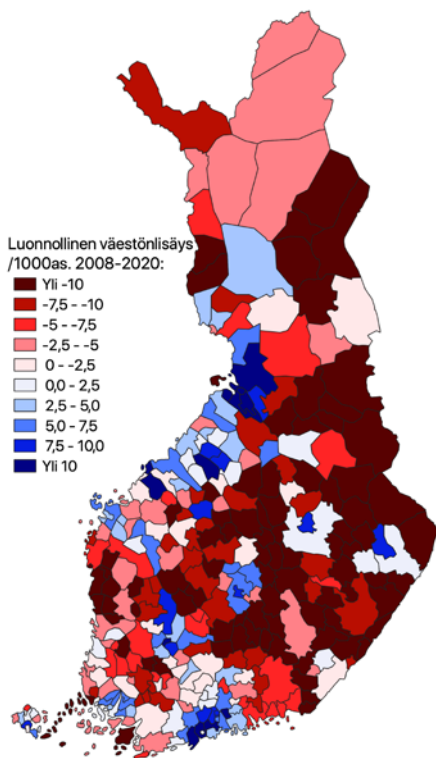
Kaikki tarkastelun kuntaryhmät ja käytännössä kaikki kunnat Suomessa saavat muuttovoittoa ulkomailta. Muuttovoittojen määrissä on sen sijaan merkittäviä eroja. Etenkin pääkaupunkiseutu saa erittäin suurta muuttovoittoa ulkomailta: netto-maahanmuutto oli merkittävin pääkaupunkiseudun väestöä kasvattava tekijä vuosien 2008—2020 aikana. Tämä heijastuu myös väestörakenteeseen: Helsingissä, Espoossa, Kauniaisissa ja Vantaalla asuu yli puolet Suomen vieraskielisestä väestöstä. Myös muut suuret kaupungit ja keskustaupungit saivat suuria muuttovoittoja ulkomailta, mutta asukaslukuunkin suhteutettuna nämä jäivät vähäisemmiksi kuin pääkaupunkiseudun muuttovoitot. Lisäksi suuret kaupungit (pl. Turku) ja maakuntakeskukset menettävät osan maahanmuuton hyödyistä maan sisäisessä muuttoliikkeessä. Kehyskunnissa nettomaahanmuuton merkitys on taas suhteellisen vähäinen. Merkityksellistä muuttovoittoa ulkomailta saavat lähinnä Helsingin kehyskunnat ja osa Turun kehyskunnista.

Seutukaupungit, pienet kaupungit ja maaseutualueet saivat kohtuullisia muuttovoittoja ulkomailta vuosien 2008—2020 aikana. Useimmissa näissä kunnissa nettomaahanmuutto oli ainoa väestöä kasvattava tekijä tarkastelujakson aikana. Maahanmuuton merkitystä korostaa ikärakenne: maahanmuutto oli näillä alueilla ainoa työikäisen väestön supistumista hillinnyt tekijä. Asukaslukuun suhteutettuna seutukaupungit ja maaseutukunnat saivat vastaavia muuttovoittoja ulkomailta. Näiden alueiden muuttovoitot olivat asukaslukuun suhteutettuna suurempia kuin esimerkiksi kehyskuntien muuttovoitot, mutta vähäisempiä kuin suurempien kaupunkien muuttovoitot. Pienet kaupungit taas saivat erityisen vähän muuttovoittoja ulkomailta vuosien 2008—2020 aikana. Ero on mer-

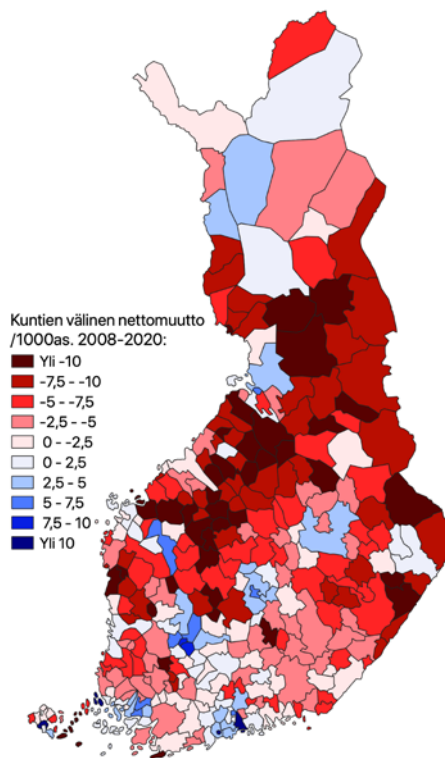
kittävä myös maaseutumaisiin kuntiin ja seutukaupunkeihin verrattuna.

Kuntatasolla erot väestönkehityksen osatekijöissä ovat suuria ja heijastelevat kunnan kaupunkimaisuutta ja sijaintia osana aluerakennetta. Luonnollinen väestönlisäys oli vuosien 2008–2020 kuntatasolla positiivista lähinnä suurissa kaupungeissa ja näiden ydinseudun kehyskunnissa. Esimerkiksi Uudenmaan reunoilla luonnollinen väestönlisäys on erittäin negatiivista. Osissa Itä- ja Keski-Suomea luonnollinen väestönlisäys jäi ajanjakson aikana erittäin negatiiviseksi: kuolleiden määrä oli moninkertainen syntyneisiin verrattuna. Toisaalta maaseutualueiden välillä on hajontaa: etenkin Pohjanmaalla, Keski-Pohjanmaalla ja Pohjois-Pohjanmaalla korkean syntyvyyden kunnissa, kuten Luodolla ja Limingalla luonnollinen väestönlisäys oli erittäin positiivista.

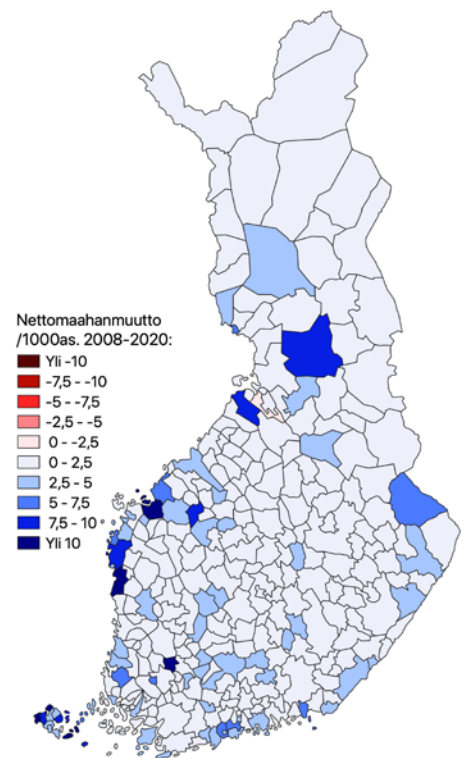
Muuttoliikkeen voimakas polarisaatiovaikutus näkyy kartassa 16. Maan sisältä muuttovoittoja saivat etenkin suuret kaupungit ja kehyskunnat. Luonnollisen väestönlisäyksen tavoin muuttovoittoa saavien maakuntien syrjäisemmät kunnat kärsivät suuria muuttotappioita. Määrällisesti suurimmat muuttotappiot painottuivat voimakkaan rakennemuutoksen kokeneisiin kuntiin, kuten Kouvolaan. Asukaslukuun suhteutettuna muuttotappiot korostuvat etenkin Pohjanmaiden maaseutumaisissa kunnissa ja seutukaupungeissa, joissa korkean syntyvyyden takia nuorten ikäluokat ovat suuria, mutta koulutusmahdollisuudet ovat vähäisiä. Maan sisäisessä muuttoliikkeessäkin on kuntatasolla poikkeuksia. Esimerkiksi seutukaupunki Ylivieska saa kohtuulista muuttovoittoa myös maan sisältä, jonka lisäksi monet Lapin matkailukunnista saavat muuttovoittoja maan sisältä (etenkin pääkaupunkiseudulta). Myös esimerkiksi mökkikunta Kustavi oli vahvasti muuttovoitollinen.

Kartta 15. Luonnollinen väestönlisäys asukaslukuun suhteutettuna 2008–2020.

Kartta 16. Maan sisäinen nettomuutto asukaslukuun suhteutettuna 2008–2020.

Kartta 17. Nettomahaanmuutto asukaslukuun suhteutettuna 2008–2020

Lähes kaikki Suomen kunnat saivat muuttovoittoa kansainvälisestä muuttoliikkeestä vuosien 2008—2020 aikana¹¹, joskin osassa kuntia muuttovoitot ovat yksittäisiä henkilöitä. Ylivoimaisesti suurimmat muuttovoitot paikantuvat pääkaupunkiseudun suuriin kaupunkeihin. Muiden suurten kaupunkien välillä on hajontaa: Turku saa merkittäviä muuttovoittoja ulkomailta ja Tampere kohtuullisia, mutta esimerkiksi Kuopion muuttovoitot ulkomailta ovat vähäisiä. Vastaavasti maakuntakeskusten ryhmässä hajonta on suurta: esimerkiksi Vaasa saa suuria muuttovoittoja ulkomailta, kun taas lähikaupunki Seinäjoki saa hyvin vähäisiä muuttovoittoja ulkomailta. Pienempien kaupunkien ja maaseutumaisten kuntien ryhmässä hajonta on myös hyvin suurta. Esimerkiksi osa Itä-Suomen, Etelä-Suomen ja Pohjanmaan seutukaupungeista saa merkittäviä muuttovoittoja ulkomailta (esim. Lieksa), kun taas Keski-Suomen, Pirkanmaan ja Etelä-Pohjanmaan seutukaupungeissa ulkomailta saadut muuttovoitot ovat hyvin vähäisiä. Maaseutukuntien ja pienten kaupunkien ryhmässä hajonta on myös hyvin suurta. Etenkin Pohjanmaan maaseutumaiset kunnat (kuten Närpiö ja Kornäs) saavat erittäin suuria muuttovoittoja ulkomailta (Närpiön asukaslukuun suhteutetut muuttovoitot olivat suurempia kuin yhdenkään suuren kaupungin). Lisäksi Ahvenanmaan kunnat saivat lähes säännöstään suuria muuttovoittoja ulkomailta. Toisaalta etenkin Etelä-Pohjanmaan, Pohjois-Pohjanmaan ja Keski-Suomen maaseutumaiset kunnat saivat vain yksittäisiä henkilöitä muuttovoittoa ulkomailta.

¹¹ Kaikista Suomen kunnista ainoastaan Liminka kärsi muuttotappioita ulkomaille (1 henkilön) vuosien 2008—2020 aikana

LIITE 2 TYÖVOIMA, TYÖLLISET JA ELINKEINORAKENNE SUOMESSA

Työvoiman ja työllisten määrän kehitys suomessa

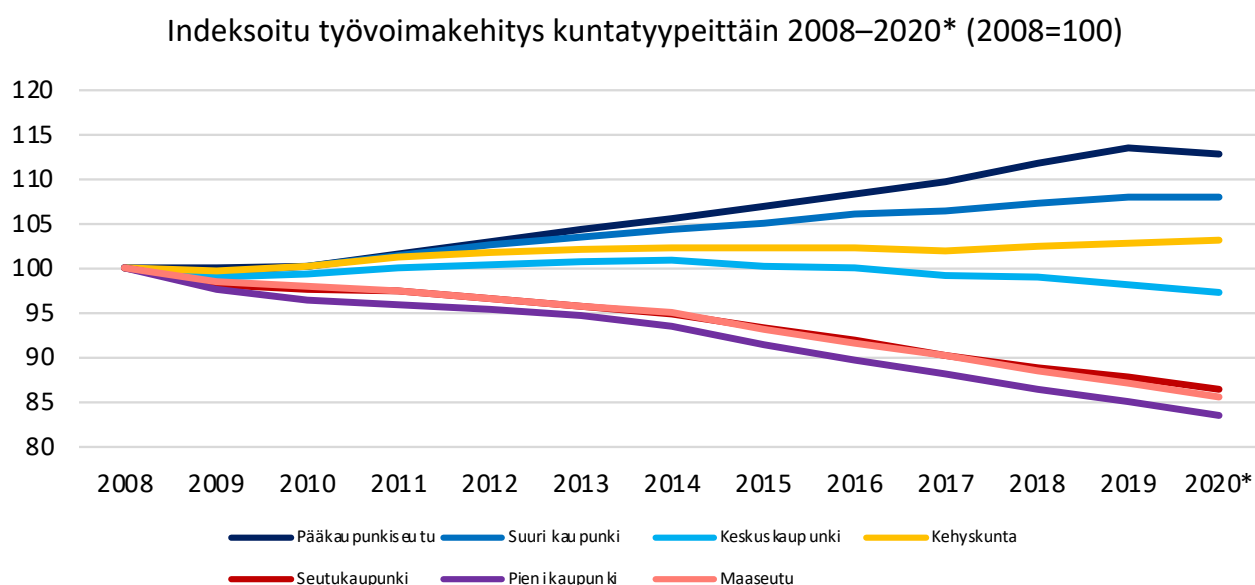
Työvoimaan, eli henkilöiksi, jotka ovat käytettävissä työhön, luetaan kaikki ne henkilöt, jotka ovat tarkastelun ajankohtana työllisiä tai työttömiä. Esimerkiksi koululaisia, opiskelijoita tai eläkeläisiä ei tyypillisesti lasketa kuuluvaksi työvoimaan. Työlliseksi eli työlliseen työvoimaan luetaan puolestaan kaikki 18–74 -vuotiaat henkilöt, jotka ovat tarkasteluajankohtana ansiotyössä eivätkä olleet työttömänä työnhakijana työ- ja elinkeinoministeriön työnhakijarekisterissä tai suorittamassa varusmies- tai siviilipalvelua.

Koko maassa työvoima kasvoi 3 563 henkilöllä vuodesta 2008 vuoteen 2020 muutoksen ollessa 0,1 prosenttia. Vuonna 2008 työvoimaan lukeutui

2 610 668 henkilöä ja 2 262 648 henkilöä vuonna 2020. Työllisten määrä sen sijaan laski 2 377 181 henkilöstä 2 262 648 henkilöön, eli työllisissä on ollut tarkasteluvuosien 2008 ja 2020 kesken laskua -114 533 henkilöä (-4,8 prosenttia).

Työvoiman ja työllisten lukumäärän kehitys Suomessa on ollut alueellisesti vahvasti eriytynyttä väestön kehityksen tavoin vuosien 2008–2020¹² aikana. Työvoiman määrä on kasvanut tarkasteluajanjaksolla erityisesti kaupunkimaisimmissa kunnissa (kuvio 21).

Työvoiman kasvu oli suurinta pääkaupunkiseudulla (+71 018 hlöä; +12,7 %), suurissa kaupungeissa (+37 001 hlöä; +8,0 %) sekä kaupunkien läheisissä kehyskunnissa (+13 666 hlöä; +3,1 %), kun taas työvoima laski pienissä kaupungeissa (-8 922 hlöä; -16,5 %), keskustaajamissa (-10 556 hlöä; -2,7 %),

Kuvio 21. Indeksoitu työvoimakehitys kuntaryhmittäin vuosien 2008–2020* aikana. Vuosi 2008 on indeksi lähtövuosi. Vuoden 2020 tiedot ennakkotiedot. Lähde: Tilastokeskus Statfin: työssäkäynti. Luokittelu MDI.

¹² Vuoden 2020 tiedot ovat ennakkotietoja.

	Työvoima				Työlliset			
	2008	2020*	muutos	muutos %	2008	2020*	muutos	muutos %
Pääkaupunkiseutu	557 380	628 398	71 018	12,7 %	524 992	542 847	17 855	3,4 %
Suuri kaupunki	461 536	498 537	37 001	8,0 %	410 401	422 539	12 138	3,0 %
Keskuskaupunki	391 707	381 151	-10 556	-2,7 %	350 424	327 432	-22 992	-6,6 %
Kehyskunta	437 637	451 303	13 666	3,1 %	408 997	401 557	-7 440	-1,8 %
Seutukaupunki	435 651	376 380	-59 271	-13,6 %	389 936	324 666	-65 270	-16,7 %
Pieni kaupunki	53 936	45 014	-8 922	-16,5 %	47 772	38 979	-8 793	-18,4 %
Maaseutu	272 821	233 448	-39 373	-14,4 %	244 659	204 628	-40 031	-16,4 %
Koko maa	2 610 668	2 614 231	3 563	0,1 %	2 377 181	2 262 648	-114 533	-4,8 %

Taulukko 13. Työvoiman ja työllisten määrän kehitys eri kuntaryhmissä vuosien 2008 ja 2020 välillä. Lähde: Tilastokeskus Statfin: työssäkäynti. Luokittelu MDI

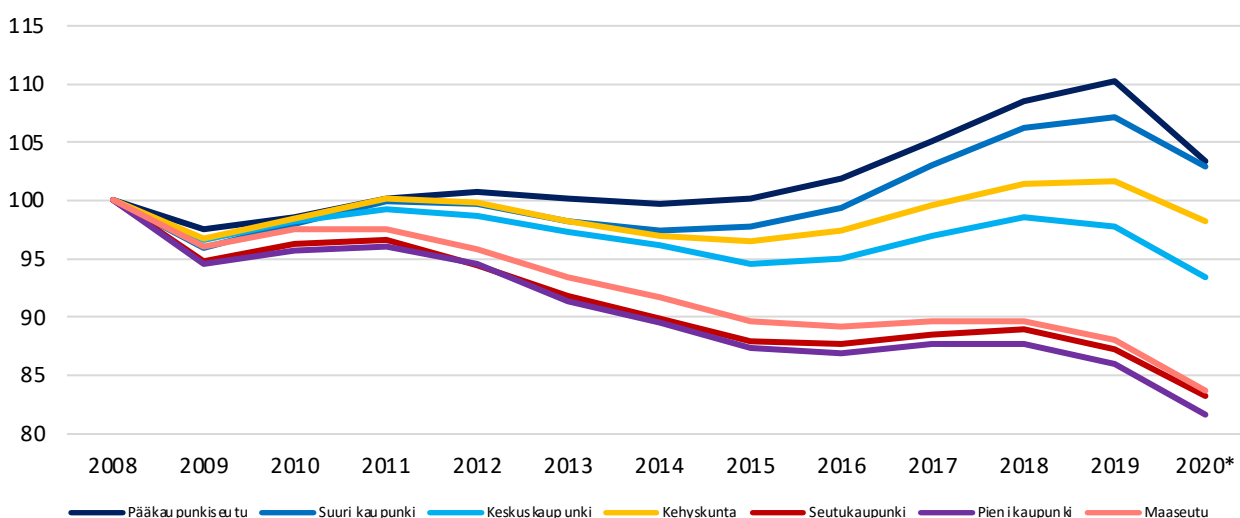
maaseudulla (-39 373 hlöä; -14,4 %) sekä seutukaupungeissa (-59 271 hlöä; -13,6 %). (Taulukko 13).

Maakunnista työvoima kasvoi eniten Uudellamaalla (73 653 hlöä; +9,2 %), Pirkanmaalla (7 807 hlöä; +3,2 %), Pohjois-Pohjanmaalla (5 849 hlöä; +3,2 %). Lisäksi työvoiman määrä kasvoi Varsinais-Suomessa (469 hlöä) sekä Ahvenanmaalla (347 hlöä) tarkastelu-vuosien 2008 ja 2020 kesken. Muissa maakunnissa työvoima laski vuosien 2008 ja 2020 kesken. Eniten työvoima laski Satakunnassa (-10 918 hlöä), Etelä-Savossa (-10 351 hlöä) sekä Kymenlaaksossa (-9 882

hlöä). Suhteellisesti eli prosentuaalinen työvoiman määrä supistui voimakkaimmin Etelä-Savossa (-15,7 %), Kainuussa (-14,0 %) sekä Kymenlaaksossa (-12,1 %). (Taulukko 14).

Erityisesti työllisten määrän kehitykseen vaikuttaa huomattavasti talouden suhdanteiden mukainen vaihtelu. Merkittäviä huomioitavia tapahtumia tarkasteluajanjaksolla ovat muun muassa 2000-luvun loppuun ajoittunut finanssikriisi, 2010-luvun alku-puoliskolle osuva EU:n velkakriisi sekä vuoden 2020 alussa Suomeen rantautunut korona-pandemia.

Indeksoitu työllisten määrän kehitys kuntatyypeittäin 2008–2020* (2008=100)

Kuvio 22. Työllisten määrän kehitys indeksoituna kuntaryhmittäin vuosien 2008–2020* aikana. Vuosi 2008 on indeksi lähtövuosi. Vuoden 2020 tiedot ennakkotiedot. Lähde: Tilastokeskus Statfin: työssäkäynti. Luokittelu MDI.

	Työvoima				Työlliset			
	2008	2020 *	muutos	muutos %	2008	2020 *	muutos	muutos %
Ahvenanmaa	14 247	14 594	347	2,4 %	13 960	13 190	-770	-5,5 %
Etelä-Karjala	61 733	55 618	-6 115	-9,9 %	54 331	47 001	-7 330	-13,5 %
Etelä-Pohjanmaa	91 569	84 878	-6 691	-7,3 %	83 458	75 798	-7 660	-9,2 %
Etelä-Savo	66 005	55 654	-10 351	-15,7 %	58 405	47 985	-10 420	-17,8 %
Kainuu	35 495	30 537	-4 958	-14,0 %	29 787	26 727	-3 060	-10,3 %
Kanta-Häme	84 041	77 863	-6 178	-7,4 %	76 755	68 638	-8 117	-10,6 %
Keski-Pohjanmaa	31 525	30 169	-1 356	-4,3 %	28 672	27 070	-1 602	-5,6 %
Keski-Suomi	126 757	123 316	-3 441	-2,7 %	111 557	103 990	-7 567	-6,8 %
Kymenlaakso	81 460	71 578	-9 882	-12,1 %	72 254	60 243	-12 011	-16,6 %
Lappi	83 595	79 235	-4 360	-5,2 %	72 153	67 220	-4 933	-6,8 %
Pirkanmaa	240 240	248 047	7 807	3,2 %	216 583	215 503	-1 080	-0,5 %
Pohjanmaa	83 199	81 473	-1 726	-2,1 %	78 419	73 021	-5 398	-6,9 %
Pohjois-Karjala	76 833	70 791	-6 042	-7,9 %	65 007	58 697	-6 310	-9,7 %
Pohjois-Pohjanmaa	181 669	187 518	5 849	3,2 %	161 165	162 264	1 099	0,7 %
Pohjois-Savo	116 176	111 320	-4 856	-4,2 %	102 636	96 052	-6 584	-6,4 %
Päijät-Häme	99 709	92 021	-7 688	-7,7 %	88 578	76 879	-11 699	-13,2 %
Satakunta	106 447	95 529	-10 918	-10,3 %	95 682	82 602	-13 080	-13,7 %
Uusimaa	803 063	876 716	73 653	9,2 %	757 618	762 573	4 955	0,7 %
Varsinais-Suomi	226 905	227 374	469	0,2 %	210 161	197 195	-12 966	-6,2 %

Taulukko 14. Työvoiman ja työllisten määrän kehitys eri kuntaryhmissä vuosien 2008 ja 2020 välillä. Lähde: Tilastokeskus Statfin: työssäkäynti.

Suhdannevaihteluista huolimatta havaitaan, että kehitystrendi on ollut kaupunkikunnissa kasvava ja vastaavasti muilla alueilla laskeva (kuvio 22.)

Työllisten määrä kasvoi tarkasteluvuosien 2008 ja 2020 kesken pääkaupunkiseudulla (+17 855 hlöä; +3,4 %) ja suurissa kaupungeissa (+12 138 hlöä; +3,0 %), kun taas työllisten määrä laski kehyskunnissa (-7 440 hlöä; -1,8 %), pienissä kaupungeissa (-8 793 hlöä; -18,4 %), keskustaupungeissa (-22 992 hlöä; -6,6 %), maaseudulla (-40 031 hlöä; -16,4 %) sekä seutukaupungeissa (-65 270 hlöä; -16,7 %). (Taulukko 13).

Maakunnista työllisten lukumäärä kasvoi Uudellamaalla (+4 955 hlöä; +0,7 %) sekä Pohjois-Pohjanmaalla (+1 099 hlöä; +0,7 %) vuosien 2008 ja 2020 kesken. Muissa maakunnissa työllisten määrä laski vuosien 2008 ja 2020. Eniten työvoima laski Satakunnassa (-13 080 hlöä), Varsinais-Suomessa (-12 966

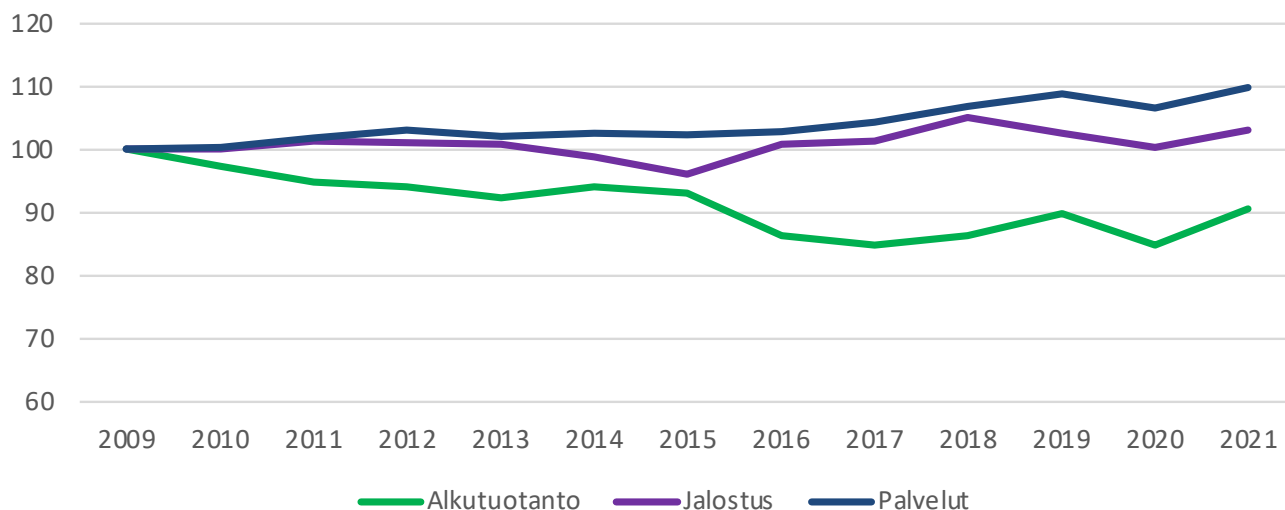
hlöä), Kymenlaaksossa (-12 011 hlöä), Päijät-Hämeessä (-11 699 hlöä) sekä Etelä-Savossa (-10 420 hlöä). Prosentuaalisesti lasku oli suurinta Etelä-Savossa (-17,8 %), Kymenlaaksossa (-16,6 %) sekä Satakunnassa (-13,7 %). (Taulukko 14).

Työllisten määrän sekä työpaikkojen määrän kehitys elinkeinosektoreittain

Toimialoittain tarkasteltuna työllisten määrä on kasvanut vuosien 2009—2021 aikana jalostus- sekä palvelusektorin toimialoilla. Alkutuotannossa työllisten määrä on sen sijaan supistunut. (Kuvio 23.)

Palvelut ovat Suomessa ylivoimaisesti suurin työllistäjä. Vuonna 2021 palvelusektori työllisti 74,1 prosenttia kaikista työllisistä. Palvelusektorin toimialoista terveys- ja sosiaalipalvelut (Q) ovat suurin työllistäjä ja toiseksi suurin työllistäjä on

Työllisten määrän kehitys indeksoituna eri elinkeinosektoreilla 2009–2021 (2009=100)

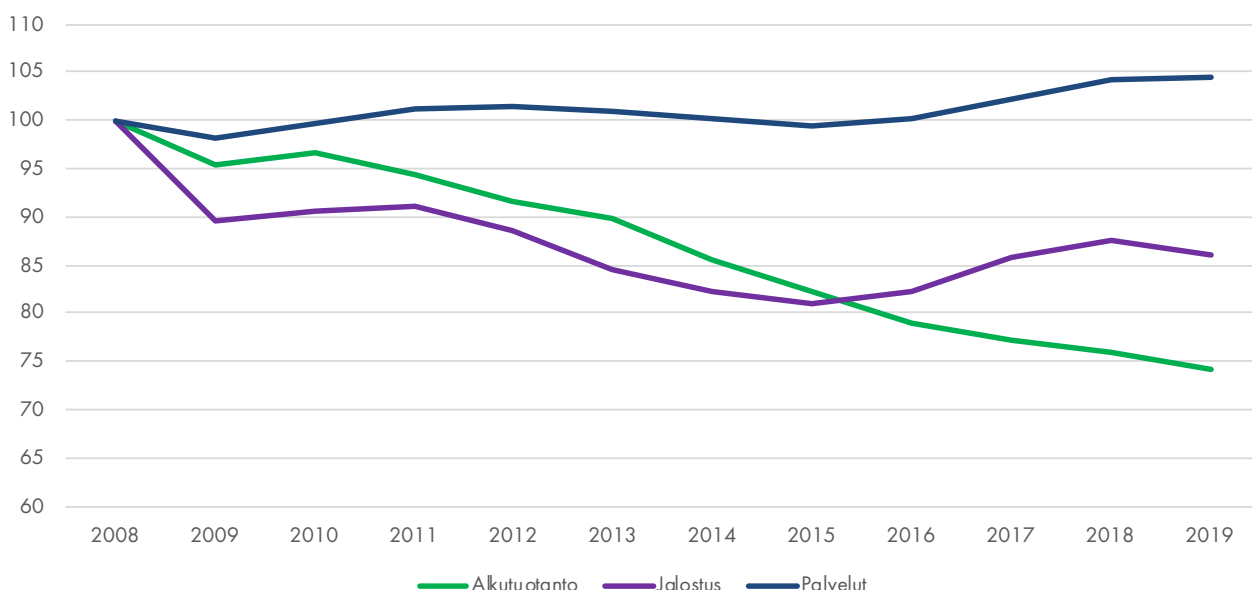

Kuvio 23. Työllisten määrän kehitys indeksoituna eri elinkeinosektoreilla 2009–2021. Vuosi 2009 on indeksi lähtövuosi. Lähde: Tilastokeskus Statfin: työvoimatutkimus

tukku- ja vähittäiskauppa (G). Näillä aloilla työllisten määrä on myös kasvanut tarkasteluajanjaksoilla 2009–2021, mutta suurin työllisten määrän kasvu on tapahtunut kuitenkin informaatio- ja viestintäalan (J) työllisten määrässä. Informaatio- ja viestintäalalla työllisten määrä kasvoi vuosien 2009 ja 2020 kesken 34,1 prosentilla eli yhteensä 31 000 työllisellä. Palvelusektorilla muita eniten työllisten määrää kasvattaneista aloista oli

ammattillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta (M) (+29,6 %) sekä taiteet, viihde ja virkistys (R) (+23,1 %). Työllisten määrä on supistunut suhteellisesti eniten alkutuotannossa (-15,3 %) ja määrällisesti eniten jalostussektorilla (27 000 hlöä). Jalostussektorilla työllisten määrän vähentyminen selittyy teollisuuden työllisten vähentymisellä: työllisten määrä supistui teollisuudessa 13,0 prosentilla (Taulukko 15).

Työpaikkojen määrän kehitys indeksoituna eri elinkeinosektoreilla 2008–2019 (2008=100)

Kuvio 24. Työpaikkojen määrän kehitys indeksoituna eri elinkeinosektoreilla 2008–2019. Vuosi 2008 on indeksi lähtövuosi. Lähde: Tilastokeskus, erillisaineisto.

	2009	2020	muutos	muutos %
Alkutuotanto (A-B)	118 000	100 000	-18 000	-15,3 %
Jalostus (C-F)	578 000	551 000	-27 000	-4,7 %
<i>C Teollisuus (10—33)</i>	377 000	328 000	-49 000	-13,0 %
<i>D, E Energia-, vesihuolto ja jätehuolto (35—39)</i>	26 000	29 000	3 000	11,5 %
<i>F Rakentaminen (41—43)</i>	175 000	194 000	19 000	10,9 %
Palvelut (G-U)	1 722 000	1 836 000	114 000	6,6 %
<i>G Tukku- ja vähittäiskauppa (45—47)</i>	292 000	272 000	-20 000	-6,8 %
<i>H Kuljetus ja varastointi (49—53)</i>	153 000	139 000	-14 000	-9,2 %
<i>I Majoitus- ja ravitsemistoiminta (55—56)</i>	88 000	83 000	-5 000	-5,7 %
<i>J Informaatio ja viestintä (58—63)</i>	91 000	122 000	31 000	34,1 %
<i>K, L Rahoitus- ja vakuutustoiminta, kiinteistöala (64—68)</i>	68 000	76 000	8 000	11,8 %
<i>M Ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta (69—75)</i>	142 000	184 000	42 000	29,6 %
<i>N Hallinto- ja tukipalvelutoiminta (77—82)</i>	99 000	120 000	21 000	21,2 %
<i>O Julkinen hallinto ja maanpuolustus; pakollinen sosiaalivakuutus (84)</i>	112 000	111 000	-1 000	-0,9 %
<i>P Koulutus (85)</i>	159 000	177 000	18 000	11,3 %
<i>Q Terveys- ja sosiaalipalvelut (86—88)</i>	382 000	402 000	20 000	5,2 %
<i>R Taiteet, viihde ja virkistys (90—93)</i>	52 000	64 000	12 000	23,1 %
<i>S-U Muu palvelutoiminta yms. (94—99)</i>	84 000	86 000	2 000	2,4 %
Tuntematon	9 000	7 000	-2 000	-22,2 %

Taulukko 15. Työllisten määrän kehitys eri elinkeinosektoreilla. Lähde: Tilastokeskus Statfin: työvoimatutkimus

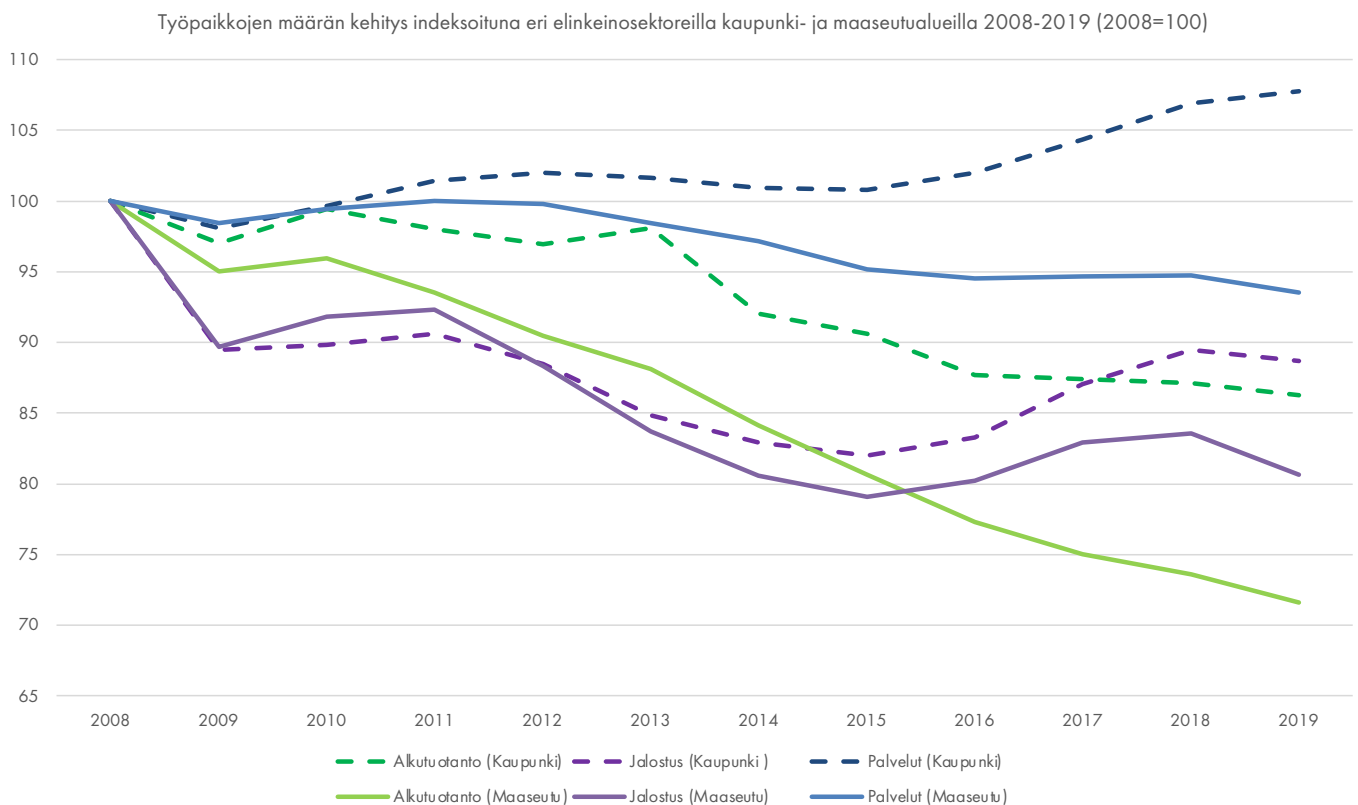
Tarkasteltaessa elinkeinorakenteen kehitystä työpaikkojen määrän perusteella huomataan, että palveluissa työpaikkojen määrän kehitys on ollut tarkastelujaksolla 2008—2019 noususuuntaista mutta maltillista. Alkutuotannossa kehitys on ollut jyrkässä laskusuunnassa, ja jalostuksessa kehitys on ollut enemmän aaltoilevaa, mutta niin ikään laskusuunnassa (kuvio 24).

Elinkeinorakenteen tarkastelu kaupunki-maaseutuluokituksella osoittaa eron kaupunkialueilla ja maaseutualueilla tapahtuneessa kehityksessä (kuvio 25). Jalostussektorilla kehitystrendit sekä kaupunki- että maaseutualueilla ovat hyvin samankaltaiset. Alkutuotannossa sekä kaupunki- että maaseutualueilla kehitys on ollut laskusuuntaista, joskin maaseutualueilla kehitystrendi on ollut kaupunkialueisiin nähden jyrkempi. Palvelusektorin kehitys sen sijaan poikkeaa kaupunki- ja maaseu-

tualueiden välillä. Kaupunkialueilla palvelusektorin työpaikkojen määrän kehitys on ollut kasvusuuntaisen ja maaseutualueilla vastaavasti laskusuuntaisen tarkasteluajanjaksolla.

Kaupunkialueiden työpaikoista 79,0 prosenttia oli palvelusektorin työpaikkoja, 18,9 prosenttia jalostussektorin työpaikkoja ja 0,8 prosenttia alkutuotannon työpaikkoja. Vastaavasti maaseutualueilla työpaikoista 63,3 prosenttia oli palvelusektorin työpaikkoja, 25,3 prosenttia jalostussektorin työpaikkoja ja 9,6 prosenttia alkutuotannon työpaikkoja. Sekä kaupunki- että maaseutualueilla palvelusektorin osuus työpaikoista on kasvanut vuodesta 2008 vuoteen 2019. Maaseutualueilla palvelusektorin osuus on kasvanut 3,8 prosenttiyksiköllä ja kaupunkialueilla vastaavasti 2,7 prosenttiyksiköllä. Elinkeinorakenne siis palveluvaltaistuu edelleen sekä kaupunki- että maaseutualueilla. Kaupunkialu-

eilla palvelusektorin kasvu tapahtuu jalostussektorin kustannuksella. Jalostussektorin työpaikkojen osuus laski vuodesta 2008 vuoteen 2019 3,3 prosenttiyksiköllä kaupunkialueilla. Maaseudulla sekä alkutuotannon (-2,2 prosenttiyksikköä) että jalostussektorin (-2,3 prosenttiyksikköä) työpaikkojen osuus on laskenut.

Kuvio 25. Työpaikkojen määrän kehitys indeksoituna eri elinkeinosektoreilla kaupunki- ja maaseutualueilla 2008–2019. Vuosi 2008 on indeksin lähtövuosi. Lähde: Tilastokeskus, erillisaineisto.

